

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Επιβλέπων Καθηγητής: Καραγιάννης Εμμανουήλ

Δευτερεύων Καθηγητής: Μπέλλου Φωτεινή

ΙΣΛΑΜ ΚΑΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΙΣΛΑΜ ΑΠΕΙΛΗ ΓΙΑ ΤΗ ΔΥΣΗ;

Φοιτήτρια: Σουμπάση Ειρένα

A/M: 28/06

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΜΕΡΟΣ Α: Ιστορικό Πλαίσιο: Ισλάμ και Δύση	8
1Τι είναι το Ισλάμ	8
2Η Ιστορία των σχέσεων μεταξύ Δύσης και Ισλάμ.....	13
ΜΕΡΟΣ Β : Η Εμφάνιση του Ισλαμισμού	17
1 Τι είναι ο ισλαμισμός και πότε εμφανίστηκε ;	19
2 Που οφείλεται η αναβίωση του Ισλάμ;.....	26
3 Είναι ο ισλαμισμός μονολιθικός;.....	30
ΜΕΡΟΣ Γ: Ποιά η Σχέση μεταξύ Ισλαμισμού και Πολιτικής Βίας;.....	38
1Τι λέει το Κοράνι για τη χρήση βίας;.....	39
2Τζιχάντ	41
3Σουνίτες στο μονοπάτι του τζιχάντ	44
ΜΕΡΟΣ Δ: Θεωρητική Προσέγγιση (Σύγκρουση των Πολιτισμών).....	50
1Ο Ισλαμισμός την τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα (Αλγερία, Αίγυπτος)	52
2Παγκόσμια τζιχάντ	61
3Είναι το Ισλάμ μια απειλή για τη Δύση;	66
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	71
ΕΛΛΗΝΙΚΗ	
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ	
ΑΡΘΡΑ	

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Έξι χρόνια μετά τις φρικαλεότητες της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, το ζήτημα της τρομοκρατίας ισλαμικής προέλευσης συνεχίζει να απασχολεί την διεθνή κοινότητα. Οι επιθέσεις αυτοκτονίας στα παλαιστινιακά εδάφη, το Ιράκ, το Αφγανιστάν, την Αλγερία¹ και αλλού συνεχίζονται. Το ίδιο και οι απειλές του Μπιν Λάντεν ενάντια στις ΗΠΑ και τους συμμάχους της που προβάλλονται στα τηλεοπτικά δίκτυα ανά τον κόσμο.

Επιλέξαμε λοιπόν το θέμα «Ισλάμ και Τρομοκρατία» όχι μόνο επειδή είναι ένα πολύ επίκαιρο ζήτημα, αλλά και για να δώσουμε απαντήσεις στα δικά μας ερωτήματα και ανησυχίες σχετικά με ότι συμβαίνει στο κόσμο του Ισλάμ.

Μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου πολλοί άρχισαν να μιλούν για το τέλος της εποχής των ιδεολογικών, πολιτικών και οικονομικών συγκρούσεων δίνοντας έμφαση στο ρόλο των ιδεών και τις πολιτιστικές και πολιτισμικές διαφορές. Ένας από αυτούς ήταν ο Σάμιουελ Χάντιγκτον που στο βιβλίο του 'η σύγκρουση των πολιτισμών' έκανε λόγο για την έλευση ενός νέου κόσμου όπου δεν θα κυριαρχούσε ούτε η πολιτική και ούτε η οικονομία αλλά η κουλτούρα². Η θεώρηση της 'σύγκρουσης των πολιτισμών' ή πολιτισμική θεώρηση, απέκτησε τεράστιο ενδιαφέρον κυρίως μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου οι οποίες διαπράχθηκαν από άτομα που όπως λέει και ο Η. Κουσκουβέλης 'πρόβαλαν έντονα το στοιχείο της θρησκευτικής και πολιτισμικής τους διαφοροποίησης από τις ΗΠΑ και τη Δύση γενικότερα'.³ Την επαύριον της 11^{ης} Σεπτεμβρίου ξέσπασε λοιπόν, στις ΗΠΑ και σε άλλα δυτικά κράτη μια έντονη συζήτηση

1Οι πιο πρόσφατες επιθέσεις είναι αυτές της 8^{ης} και 9^{ης} Σεπτεμβρίου 2007 την ευθύνη των οποίων ανέλαβε το παρακλάδι της αλ Κάιντα στην Αλγερία.

2Βλ. Χάντιγκτον Σάμιουελ, Η σύγκρουση των πολιτισμών και ο ανασχηματισμός της παγκόσμιας τάξης, Β' έκδοση, Terzo Books, Αθήνα 1999, σελ.23.

3Βλ.Κουσκουβέλης Ηλίας, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2004, σελ.81.

για το Ισλάμ και τη Δύση ενισχύοντας την θέση του Χάντινγκτον 'πως υφίσταται κάποια εγγενής εχθρότητα του μουσουλμανικού κόσμου απέναντι στις ΗΠΑ'.⁴ Ο ισλαμικός ριζοσπαστισμός και το Ισλάμ γενικότερα άρχισαν να θεωρούνται ως οι μεγαλύτερες απειλές για την παγκόσμια ειρήνη. Η άμεση απάντηση της υπερδύναμης ήταν η κήρυξη του 'πολέμου ενάντια στην τρομοκρατία'⁵ μόνο μερικές μέρες μετά την τραγωδία της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Ακολούθησε ο πόλεμος στο Αφγανιστάν το 2001 που είχε ως στόχο την ανατροπή του καθεστώτος των Ταλιμπάν που παρείχε άσυλο στον Μπιν Λάντεν και τους άλλους τρομοκράτες. Ενώ ο πόλεμος αυτός ήταν ένα μεγάλο πλήγμα για το δίκτυο του Μπιν Λάντεν καθώς του στέρησε ένα σημαντικό σύμμαχο, ο πόλεμος στο Ιράκ⁶ το 2003 του πρόσφερε νέους οπαδούς.

Επειδή η εργασία αυτή δεν έχει ως στόχο την ανάλυση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής προχωράμε στο ζήτημα με το οποίο θα απασχοληθούμε. Και αφορά βέβαια την λεγόμενη 'ισλαμική απειλή', υπάρχει ή όχι μια τέτοια 'απειλή'; Πριν παρουσιάσουμε την μεθοδολογία που θα ακολουθήσουμε, αναφέρουμε ότι η εργασία αυτή αποτελείται από την παρούσα εισαγωγή και τέσσερα μέρη. Από τα λεγόμενα του Χάντινγκτον⁷ και τις διάφορες συζητήσεις περί 'ισλαμικής απειλής' εντοπίζουμε τα συστατικά στοιχεία αυτής της 'απειλής' τα οποία είναι: η αναπόφευκτη σύγκρουση μεταξύ Δύσης και Ισλάμ που βασίζεται στην ιστορία των μεταξύ τους σχέσεων· ένα μονολιθικό και βίαιο Ισλάμ και μια δημογραφική έκρηξη στις μουσουλμανικές χώρες που τροφοδοτεί με νέους οπαδούς την τρομοκρατία.

4Βλ. Χάντινγκτον Σάμιουελ, Η σύγκρουση των πολιτισμών και ο ανασχηματισμός της παγκόσμιας τάξης, Β' έκδοση, Terzo Books, Αθήνα 1999, σελ.137-138.

5Βλ. <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001>

6Ο Ρουά (2003:19) υποστηρίζει ότι 'η Αφγανική εκστρατεία είναι η μοναδική άμεση και αυθεντική συνέπεια της 11^{ης} Σεπτεμβρίου: ποτέ οι Αμερικανοί δεν θα επενέβαιναν στο Αφγανιστάν χωρίς την 11^η Σεπτεμβρίου'.

7Βλ. ο.π., no.9.

Σε κάθε μέρος της εργασίας ασχολούμαστε με ένα επιχείρημα. Ξεκινάμε λοιπόν στο πρώτο μέρος με μια ιστορική αναδρομή των σχέσεων μεταξύ Δύσης και Ισλάμ για να καταλάβουμε τη φύση αυτών των σχέσεων. Υπάρχει πράγματι μια εχθρότητα των μουσουλμάνων απέναντι στη Δύση; Αν ναι, κατά πόσο μπορεί να οδηγήσει σε μια μεταξύ τους σύγκρουση; Επειδή όμως οι γνώσεις που έχουμε για το Ισλάμ είναι περιορισμένες σκεφτήκαμε να κάνουμε προηγουμένως μια μικρή στάση στο κόσμο του για να γνωρίσουμε τις βασικές πεποιθήσεις και πρακτικές που χαρακτηρίζουν την ισλαμική παράδοση.

Συνεχίζουμε στο δεύτερο μέρος με την ανάλυση του φαινομένου του ισλαμισμού, που ιδιαίτερα μετά την 11^η Σεπτεμβρίου αντιμετωπίζεται εχθρικά από τη Δύση και θεωρείται ότι λαμβάνει τη μορφή θεαματικά βίαιων τρομοκρατικών κινημάτων που επιτίθενται σε δυτικούς και μη-δυτικούς στόχους. Λέμε ιδιαίτερα διότι όπως σχολιάζει και ο Ολιβιέ Ρουά ‘μέχρι την ημέρα εκείνη η προερχόμενη από τις μουσουλμανικές χώρες απειλή δεν είχε ποτέ ερμηνευτεί με όρους θρησκευτικού ριζοσπαστισμού, αλλά με όρους πολιτικής τοποθέτησης των διαφόρων καθεστώτων και κινημάτων. Αυτό που μετρούσε δεν ήταν η ιδεολογία αλλά οι στρατηγικοί στόχοι’.⁸ Δηλαδή, ο ισλαμισμός δεν θεωρήθηκε ως ένα επικίνδυνο φαινόμενο από τις ΗΠΑ. Αυτό επιβεβαιώνεται από την υποστήριξη που έδωσαν στα διάφορα ισλαμιστικά κινήματα και τους μαχητές που πολεμούσαν στο

Αφγανιστάν ενάντια Κόκκινο Στρατό.⁹ Σε αυτό το μέρος της εργασίας θα

---

⁸Βλ. Ρουά Ολιβιέ, Οι Αυταπάτες της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Στρατηγική και Τρομοκρατία, Ι.Δ. Κολλαρου & Σίας ΑΕ, Αθήνα 2003, σελ. 98-102.

⁹Ο Ταρίκ Αλί (2003:339-341) αναφέρεται στην συνέντευξη του Ζ. Μπρζεζίνσκι, Σύμβουλος Εθνικής Ασφαλείας του Προέδρου Κάρτερ, που δημοσιεύτηκε στο γαλλικό εβδομαδιαίο περιοδικό *Nouvel Observateur* στις 15-21 Ιανουαρίου 1998. Σας παρουσιάζουμε την τελευταία ερώτηση.

Ερώτηση: Κι ούτε μετανιώσατε που υποστηρίζατε τον ισλαμικό φονταμενταλισμό, που εξοπλίσατε και συμβουλευσατε μελλοντικούς τρομοκράτες;

προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στα εξής ερωτήματα: Τι είναι ο ισλαμισμός; Που οφείλεται η εμφάνιση του; Είναι ο ισλαμισμός μονολιθικός; Με τη σειρά των απαντήσεων δίνουμε έναν ορισμό για το φαινόμενο αυτό, έπειτα αναφερόμαστε στους κοινωνικοοικονομικούς, πολιτικούς και άλλους παράγοντες που οδήγησαν στην εμφάνιση του στα τέλη της δεκαετίας του '70. Επειδή εντός αυτού του χώρου συναντάμε μια πληθώρα κινημάτων ακολουθεί στο τέλος μια κατηγοριοποίηση τους.

Στο τρίτο μέρος αναλύουμε τη σχέση ισλαμισμού και πολιτικής βίας. Επειδή μερικοί επιμένουν στη βίαιη φύση του Ισλάμ, ότι πρόκειται δηλαδή για μια βίαιη θρησκεία που προστάζει το θάνατο όλων όσων δεν είναι μουσουλμάνοι, θα προσφύγουμε στο ιερό βιβλίο των μουσουλμάνων για να δούμε τι λέει για τη βία. Θα αναφερθούμε στην παραδοσιακή νομική ερμηνεία του τζιχάντ και πως το ερμηνεύουν οι τζιχαντιστές¹⁰; Μετά από αυτό προχωράμε στην ανάλυση του τρίτου ρεύματος του σουνιτικού ισλαμισμού, τους λεγόμενους τζιχαντιστές, καθώς εντός του συναντάμε όλα αυτά τα κινήματα που το Ομοσπονδιακό Φραφείο Ερευνών (ΕΦ-ΜΠΙ-ΑΙ) αποκαλεί τρομοκρατικά (ΕΦ-ΜΠΙ-ΑΙ 2007). Μερικά από αυτά είναι η Γκαμάα αλ-Ισλαμίγια, Τανζίμ αλ-Τζιχάντ ή Ισλαμικό Τζιχάντ, Τακφίρ Ουα-λ Χίτζρα, η Αλγερινή Ένοπλη Ισλαμική Ομάδα¹¹ η Αλ Καίντα και άλλα μικρά κινήματα συγγενικά μ' αυτήν.

Στο τελευταίο μέρος θα επιχειρήσουμε μια θεωρητική προσέγγιση του θέματος μέσω της θεώρησης της 'σύγκρουσης των πολιτισμών'. Η τελευταία επιφυλάσσει μια ιδιαίτερη

Μπρεζίνσκι: Τι είναι πιο σημαντικό για την παγκόσμια ιστορία; Οι Ταλιμπάν ή η κατάρρευση της Σοβιετικής Αυτοκρατορίας; Λίγοι τρελοί Μουσουλμάνοι ή η απελευθέρωση της Κεντρικής Ευρώπης και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου;

Για περισσότερα σχετικά με τη σχέση ΗΠΑ - ισλαμισμού βλ. Gerges Fawaz (2005:70-79), Πάτελος (2006: 393-382), Κέπελ (2001:223,465).

10Βλ. ο.π., no.129, σελ. 44.

11Που φαίνεται να έχει αντικατασταθεί από την Ομάδα Σαλάφι για τον Αγώνα και το Κήρυγμα.

θέση στις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και δυνάμεις στη διεθνή πολιτική σκηνή. Επειδή στον κόσμο των εθνών κρατών υπάρχουν εκτός από τις πολιτισμικές δυνάμεις και μια σειρά παραγόντων που επηρεάζουν τις εξελίξεις και τη δράση του ανθρώπινου παράγοντα θα αναλύσουμε τις εξελίξεις σε Αίγυπτο και Αλγερία, μετά το 1992, ώστε να καλύψουμε αυτά που δεν μπορεί η πολιτισμική θεώρηση. Επιλέξαμε αυτές τις δύο χώρες όχι χωρίς λόγο αλλά επειδή οι εξελίξεις εκεί πήραν την τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα την ίδια κατεύθυνση. Το ένοπλο τζιχάντ που κήρυξαν οι ριζοσπάστες ισλαμιστές ενάντια στα καθεστώτα απέτυχε όταν η βία έφτασε στο απόγειο της. Έτσι στα τέλη αυτής της δεκαετίας τα κινήματα αυτά βρίσκονται σε μια βαθιά ιδεολογική κρίση. Όμως η ιστορία δεν τελειώνει με την αποτυχία του τζιχάντ εναντίον του ‘πλησιέστερου εχθρού’.¹² Το 1998 ο Μπιν Λάντεν κηρύττει τον τζιχάντ ενάντια στις ΗΠΑ και τους συμμάχους της που φτάνει στο αποκορύφωμα με τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Για να αξιολογήσουμε την απειλή της Αλ Κάιντα θέτουμε τις εξής ερωτήσεις: Ποια είναι η θέση της εντός του χώρου των ριζοσπαστών ισλαμιστών; Πως αντέδρασαν οι τελευταίοι στην απόφαση της να διεθνοποιήσει το τζιχάντ, και κυρίως πως αντέδρασαν στα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου; Κατάφερε ο Μπιν Λάντεν να κινητοποιήσει την κοινότητα των πιστών υπέρ της ιδεολογίας του παγκόσμιου τζιχάντ; Απαντώντας σε αυτές τις ερωτήσεις θα καταλάβουμε ποια είναι η τωρινή κατάσταση της Αλ Κάιντα και αν πρόκειται για μια απειλή στρατηγικής φύσης.

Στις τελευταίες σελίδες κάνουμε έναν απολογισμό των επιχειρημάτων μας και απαντάμε στο ερώτημα που θέσαμε στην αρχή της εργασίας: είναι το Ισλάμ μια απειλή για τη

---

¹²Όπως θα εξηγήσουμε πιο κάτω πρωταρχικός στόχος των ισλαμιστών ήταν η καταπολέμηση του ‘κοντινού εχθρού’ δηλαδή των ‘άπιστων μουσουλμανικών καθεστώτων’. Αφού δεν μπόρεσαν να κερδίσουν τον πόλεμο ενάντια στον κοντινό εχθρό, ο Μπιν Λάντεν αποφάσισε να κηρύσσει τον πόλεμο εναντίον στο ‘μακρινό εχθρό’, τις ΗΠΑ και τους Δυτικούς της σύμμαχους.

Δύση; Θέλουμε να τονίσουμε ότι η εργασία αυτή δεν αποτελεί απλά μια εξιστόρηση γεγονότων και πολιτικών αλλά και μια προσφορά στην κατανόηση του κόσμου του Ισλάμ και των πραγματικοτήτων του.

ΜΕΡΟΣ Α: Ιστορικό πλαίσιο, Ισλάμ και Δύση

Στο βιβλίο 'Η σύγκρουση των πολιτισμών' που δημοσιεύτηκε το 1996 ο Σάμιουελ Χάντιγκτον υποστηρίζει ότι υπάρχει μια αιώνια πολεμική αντιπαράθεση μεταξύ της Δύσης και του Ισλάμ που συνεχίζεται και πολύ πιθανόν να γίνει πιο έντονη. Και οι δύο πλευρές αντιμετωπίζουν αυτήν την αντιπαράθεση ως σύγκρουση των πολιτισμών.¹³ Χωρίς αμφιβολία δεν είναι καθόλου δύσκολο να εντοπίσουμε και στις δύο πλευρές άτομα που να συμφωνούν με την θέση του Χάντιγκτον. Το πιο ανησυχητικό σε όλη αυτήν την συζήτηση είναι ότι δημιουργείται η εικόνα ενός μονολιθικού και βίαιου Ισλάμ που είναι πολύ εξοργισμένο με τη Δύση. Για να αποφύγουμε τέτοια στερεότυπα και γενικεύσεις θα ανατρέξουμε στην ιστορία των σχέσεων μεταξύ Ισλάμ και Δύσης¹⁴ για να καταλάβουμε τη φύση αυτών των σχέσεων. Να υπενθυμίσουμε ότι έχουμε να κάνουμε με δύο κόσμους που έζησαν και συνεχίζουν να ζουν ο ένας δίπλα στον άλλο, που επηρέασαν και επηρεάζουν ο ένας τον άλλο. Πριν όμως ξεκινήσουμε την ιστορική αναδρομή είναι απαραίτητο να κάνουμε μια σύντομη στάση στον κόσμο του Ισλάμ.

Τι είναι το Ισλάμ;

Στις μέρες μας ο αριθμός των πιστών του Ισλάμ ξεπερνά το ένα δισεκατομμύριο.¹⁵ Ο

¹³Βλ Χάντιγκτον Σαμουέλ, Η σύγκρουση των πολιτισμών και ο ανασχηματισμός της παγκόσμιας τάξης, Β' έκδοση, Terzo Books, Αθήνα 1999, σελ.302.

¹⁴Για τη 'Δύση' υιοθετούμε τον ορισμό που δίνει ο Άντριου Ουϊτκρόφτ (1994: 352). 'Η Δύση είναι μια συντομογραφία για τα χριστιανικά έθνη της Ευρώπης. Περιλαμβάνει την Ανατολική και Δυτική Ευρώπη, τη Ρωσία, την Αγγλία, την Αυστροουγγαρία, την Ιταλία, την Ισπανία κ.α'.

¹⁵Ο Τζον Εσπόζιτο και Ντάλια Μογκάχεντ (2007:41) αναφέρουν το αριθμό των 1.3 δισεκατομμυρίων, ενώ στην ιστοσελίδα των Ηνωμένων Εθνών βρήκαμε τον αριθμό των

κόσμος του Ισλάμ επεκτείνεται από τις ακτές της βόρειας Αφρικής, την Αραβική χερσόνησο, την Κεντρική και την Νότιο-Ανατολική Ασία μέχρι και τη Δυτική Κίνα, χωρίς να ξεχάσουμε τις μουσουλμανικές κοινότητες σε Ευρώπη και ΗΠΑ. Καλύπτει όπως βλέπουμε ένα τεράστιο γεωχώρο και έχει δυστυχώς λίγους βαθύς γνώστες του στα πεδία των ανατολικών και ισλαμικών σπουδών. Η πλειοψηφία όχι μόνο γνωρίζει ελάχιστα αλλά και αυτά που ξέρει δεν είναι σωστά διότι στηρίζονται πολλές φορές σε στερεότυπα που ενισχύονται κατά καιρούς από τα ΜΜΕ και τμήματα του πολιτικού και ακαδημαϊκού χώρου.¹⁶ Λόγω αυτής της άγνοιας δημιουργείται, όπως λέει και ο Γ. Μακρής, 'πολύ εύκολα μια αρνητική εικόνα του Ισλάμ που επεκτείνεται για να καλύψει ολόκληρη την ισλαμική θρησκευτική και πολιτισμική παράδοση, όπου κι αν αυτή βρίσκεται και με οποιονδήποτε τρόπο κι αν εμφανίζεται'.¹⁷ Κατ' αρχήν πρέπει να ξεχωρίσουμε την θρησκεία του Ισλάμ από τις ιδεολογίες που το διεκδικούν (τα ισλάμ), διότι 'το Ισλάμ αποτελεί θρησκεία που στη βάση της είναι μια και μοναδική ενώ τα ισλάμ είναι ιδεολογίες και ως τέτοιες είναι συνάρτηση των πολιτικών, πολιτισμικών και ανθρωπολογικών συνθηκών των διαφόρων κοινωνιών και των βλέψεων των ηγετών τους'.¹⁸ Για να κατανοήσουμε τον κόσμο του Ισλάμ πρέπει η μελέτη του να βασίζεται στην ιστορία και τις εμπειρίες της ισλαμικής παράδοσης και όχι στο δυτικό ορθολογισμό. Αυτό για τον απλό λόγο διότι ο τελευταίος φέρει τα σημάδια της ιστορικής πορείας του δυτικού πολιτισμού ενώ η ισλαμική παράδοση έχει τη δικιά της πορεία που αντικατοπτρίζεται στις διαφορετικές αξίες, πεποιθήσεις, πολιτικές και ιστορικές

1.461.813.559 πιστών παγκοσμίως.

16Βλ. Μακρής Γεράσιμος, *Ισλάμ: Πεποιθήσεις, Πρακτικές και Τάσεις, Ελληνικά Γράμματα*, Αθήνα 2004, σελ. 20-32.

17Βλ. στο ίδιο, σελ. 24.

18Βλ. Μάζης Ι, *Γεωγραφία του Ισλαμιστικού Κινήματος στη Μέση Ανατολή*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002, σελ. 51.

συνήθειες.¹⁹

Το Ισλάμ αποκαλύφθηκε τον έβδομο αιώνα από τον Προφήτη Μωάμεθ.²⁰ Αφού η λέξη Ισλάμ σημαίνει υποταγή στο Θεό οι μουσουλμάνοι δεν πρέπει να υποταχθούν σε άλλους ανθρώπους παρά μόνο στο Θεό (Αλλάχ). Δεν υπάρχουν διαμεσολαβητές μεταξύ Θεού και πιστών, δεν υπάρχει εκκλησία. Οι πιστοί στο Ισλάμ μπορούν να επικοινωνούν απευθείας με το Θεό. Στην Μεδίνα, όπου εγκαταστάθηκε μετά την φυγή από τη Μέκκα²¹, ο Μωάμεθ ίδρυσε την πρώτη κοινότητα των πιστών (ούμμα) του Ισλάμ και υπήρξε ο πρώτος πολιτικός και θρησκευτικός της αρχηγός. Μετά το θάνατο του (632) η ενότητα της ούμμα διατηρήθηκε μέχρι την εποχή των τεσσάρων ορθόδοξων χαλίφηδων (661). Στη συνέχεια ξέσπασαν διαμάχες διαδοχής και ο κόσμος τους Ισλάμ διασπάστηκε σε σουνίτες και σίιτες στους οποίους προστέθηκαν πολλά μυστικιστικά ρεύματα και αιρέσεις.²² Για τους μουσουλμάνους η περίοδος από το 750 μέχρι την κατάρρευση της δυναστείας των Αβασσιδών (1258) θεωρείται η ‘Χρυσή Εποχή’ του Ισλάμ λόγω της επέκτασης του Ισλάμ, της άνθισης της φιλοσοφίας, των τεχνών και γραμμάτων και μιας ολοκληρωμένης θεωρίας για τον ισλαμικό νόμο²³. Παρά τις πολιτικές αναταραχές ο

19Βλ. στο ίδιο, σελ. 476.

20Για περισσότερα σχετικά με τον Προφήτη Μωάμεθ και το Κοράνι βλέπε. Lawrence Bruce, Κοράνιο, η Βιογραφία ενός Ιερού Κειμένου, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2006 και Γρηγορίου.Δ.Ζιάκα, Ισλάμ, Θρησκεία και Πολιτεία, Β’ Έκδοση, Εκδόσεις Κορνήλια Σφακιανιάκη, Θεσσαλονίκη 2003.

21Αυτή η έξοδος ή Εγίρα του Προφήτη Μωάμεθ από την Μέκκα στην Μεδίνα αποτελεί την έναρξη της πολιτικής δραστηριότητας του Προφήτη καθώς και την αρχή του μουσουλμανικού ημερολογίου.

22Όπως αναφέρει ο Μάζης (2002:60-66) ‘Οι μυστικιστές του Ισλάμ είναι γνωστοί με πολλά ονόματα. Το πιο διαδεδομένο από αυτά είναι σουφί, ένας όρος που προέρχεται από την αραβική λέξη τασαούφ που σημαίνει ‘εξαγνισμός’. Οι σουφί εμφανίστηκαν για πρώτη φορά μετά το τέλος της περιόδου των τεσσάρων ορθά καθοδηγούμενων χαλίφηδων, γύρω στο δεύτερο με τρίτο αιώνα της ισλαμικής ιστορίας. Έφτασαν στο απόγειο τον πέμπτο με έκτο αιώνα. Στους αιώνες που ακολούθησαν, ο σουφισμός μετατράπηκε σταδιακά από ένα ελιτιστικό και εσωτερικό κίνημα σε μια δημοφιλή κίνηση στην οποία μπορούσαν να συμμετάσχουν άνθρωποι από όλα τα κοινωνικά στρώματα. Οργανώνονται σε μυστικές μοναχικές αδελφότητες, τις ‘Tarikalar’.

23Βλ. Μακρής Γεράσιμος, Ισλάμ: Πεποιθήσεις, Πρακτικές και Τάσεις, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004, σελ. 80.

κόσμος αυτός κατάφερε να διατηρήσει κάποια ενότητα μέχρι την κατάρρευση του τελευταίου χαλιφάτου, της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, το 1923. Μετά τη χρονιά αυτή η ούμμα διασπάστηκε σε πολλά τεχνητά κράτη ωστόσο ιδεολογικά θεωρείται μια, χωρίς γεωγραφικές ή άλλες διαιρέσεις.

Το Κοράνι, η Σούννα²⁴ (παράδοση του προφήτη) και η Σαρία (ισλαμικός νόμος) αποτελούν τις πηγές του Ισλάμ. Για τη πλειοψηφία των μουσουλμάνων το Κοράνι είναι ο λόγος του Θεού που στάλθηκε στον Προφήτη με τη μορφή των αποκαλύψεων.²⁵ Οι τελευταίες ξεπερνούν τις 200 και χωρίζονται σε κεφάλαια (σούρες) και εδάφια που αναφέρονται σε γεγονότα από τη ζωή του Προφήτη και της πρώιμης μουσουλμανικής κοινότητας. Στο Ισλάμ κάθε μουσουλμάνος έχει πέντε βασικά καθήκοντα ή υποχρεώσεις: η ομολογία πίστεως σε ένα Θεό και στον Προφήτη Μωάμεθ (Σαχάντα), η προσευχή πέντε φορές την ημέρα (Σαλάτ), η ελεημοσύνη (Ζακάτ), η νηστεία κατά τη διάρκεια του Ραμαζάνι (Σάουμ) και το προσκύνημα στην Μέκκα (Χατζ). Υπάρχουν ωστόσο κάποιοι, οι τζιχαντιστές, που θεωρούν το τζιχάντ ως έκτη υποχρέωση του κάθε μουσουλμάνου. Για ποιο λόγο το κάνουν αυτό θα εξηγήσουμε στο κεφάλαιο για το τζιχάντ.

Ο ισλαμικός νόμος²⁶, που στηρίζεται στα ιερά κείμενα του Ισλάμ και την νομική παράδοση, παίζει σημαντικό ρόλο στις μουσουλμανικές κοινωνίες. Στο παραδοσιακό

24Σύμφωνα με τον Μακρή (2004:127) ο 'όρος αυτός που χρησιμοποιείται εναλλακτικά με τον όρο Χαντίθ δεν σημαίνουν το ίδιο πράγμα. Ο όρος Σούννα αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο ενεργούσε ο Προφήτης και έλυσε τα διάφορα κοινωνικά, θρησκευτικά και νομικά θέματα που ανέκυπταν στην κοινότητα του. Ενώ ο όρος Χαντίθ παραπέμπει στην αφήγηση αυτής της πρακτικής που έχει φτάσει στις μέρες μας. Η πρακτική του Προφήτη (Σούννα) είναι ενσωματωμένη στα Χαντίθς'.

25Το Κοράνι που σημαίνει Απαγγελία αποτελείται από 114 τμήματα που ονομάζονται Σούρα (κεφάλαια). Οι σούρες χωρίζονται σε σούρες της περιόδου της Μέκκας (610-622) και σούρες της περιόδου της Μεδίνα (622-632). Κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων μετά το θάνατο του Μωάμεθ η Απαγγελία αυτή καταγράφηκε, ώστε να μη χαθεί με το θάνατο των ανθρώπων που τη γνώριζαν προφορικά. Έτσι δημιουργήθηκε το Κοράνι ως βιβλίο.

26Το Κοράνι, η Σούννα η ίτζμα (συναίνεση των νομοδιδάσκαλων σε όλα τα προβλήματα για τα οποία δεν δίνεται λύση στο Κοράνι και τη Σούννα.) και η ιτζτιχάντ (προσωπική ερμηνεία) αποτελούν τα θεμέλια του ισλαμικού νόμου.

νομικό δόγμα, ο χώρος όπου εφαρμόζεται ο ισλαμικός νόμος ονομάζεται Ντααρ αλ-Ισλάμ ή Κατοικία του Ισλάμ. Ενώ εκεί όπου κατοικούν οι άπιστοι, άθεοι και ειδωλολάτρες λέγεται Ντααρ αλ-Χαρμπ ή Κατοικία του Πολέμου. Εδώ οι μουσουλμάνοι έπρεπε να κάνουν το τζιχάντ.²⁷

Η ερμηνεία του ισλαμικού νόμου είναι καθήκον των θεολόγων νομοδιδασκάλων (ουλάμα) που αποκαλούνται και 'θεματοφύλακές του'.²⁸ Οι ουλάμα δεν είναι κλήρος καθώς στο Ισλάμ οι πιστοί επικοινωνούν απευθείας με το Θεό χωρίς την μεσολάβηση τρίτων. Παρόλα αυτά οι ουλάμα έχουν, όπως και οι χριστιανοί κληρικοί, το προνόμιο να δώσουν για τα μέλη της κάθε κοινωνίας μια επίσημη ερμηνεία του 'τι είναι Ισλάμ'. Ωστόσο χάρη στο ιτζιχάντ, οι μουσουλμάνοι μπορούν να δώσουν μια προσωπική ερμηνεία για το Κοράνι και τα Χαντίθ και να μην περιοριστούν στην επίσημη ερμηνεία των ουλάμα. Το γεγονός αυτό προκαλεί προβλήματα στους τελευταίους γι' αυτό και επιμένουν ότι μόνο αυτοί έχουν το δικαίωμα να ασκούν το ιτζιχάντ'.²⁹

Πέρα από αυτήν την θρησκευτική δύναμη οι ουλάμα κατάφεραν, λόγω και της κεντρικής θέσης που κατέχει το Ισλάμ στις μουσουλμανικές κοινωνίες, να αποκτήσουν και πολιτική δύναμη. Τα μουσουλμανικά καθεστώτα προσπαθούν να έχουν αυτούς τους θρησκευτικούς νομοδιδάσκαλους με το μέρος τους για να νομιμοποιήσουν τις πολιτικές τους επιλογές με βάση τον ισλαμικό νόμο. Αυτή όμως η σχέση που ανέπτυξαν με την

27Σ' αυτές τις δύο ζώνες προστίθεται άλλη μια, η Ζώνη του Οίκου της Συνθήκης ή (Ντααρ αλ-Αχντ). Ο ισλαμικός νόμος εφαρμόζεται μόνο στο Ντααρ αλ-Ισλάμ. Στο ισλαμικό δόγμα το Ντααρ αλ-Αχντ είναι τμήμα του Ντααρ αλ-Κουφρ (του χώρου της αθεΐας) όπου τα άτομα άλλων θρησκειών μπορούν να ζουν ειρηνικά βάσει ειδικής συνθήκης με τη μουσουλμανική εξουσία.

28'Οι ουλάμα είναι οι επιστήμονες από τις μεγάλες θρησκευτικές σχολές (μαντρασά). Αυτοί προορίζονται για υψηλόβαθμες θέσεις όπως αυτή του ιμάμι (ηγούμενοι στα μεγάλα τεμένη), δικαστές (καντί) στα θρησκευτικά δικαστήρια, νομομαθείς, νομοδιδάσκαλοι των φάτουα (που είναι οι θρησκευτικό-πολιτικές αποφάσεις ή νομικές συμβουλές κλπ). Για περισσότερα σχετικά με τον έργο των ουλάμα' βλέπε Μακρής Γεράσιμος, Ισλάμ: Πεποιθήσεις, Πρακτικές και Τάσεις, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004, σελ. 209-215.

29Για περισσότερα σχετικά με το ρόλο των ουλεμάδων βλ. Μακρής Γεράσιμος, Ισλάμ: πεποιθήσεις, πρακτικές και τάσεις, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004, σελ. 137 και 210-223.

εξουσία έχει και αρνητικές επιπτώσεις για τους ουλάμα καθώς τους απομακρύνει από τη μάζα των πιστών ενώ παράλληλα οδηγεί στην εμφάνιση διαφορετικών ‘ειδικών’ και ερμηνειών του ισλαμικού νόμου.³⁰

Ενώ η ισλαμική παράδοση εμπλουτίστηκε κατά τη διάρκεια των αιώνων δεν πρέπει να μας ξεφύγει ένα πολύ σημαντικό σημείο: ότι το ‘Ισλάμ είναι το Κοράνι’.³¹ Αλλά όπως όλα τα ιερά βιβλία η ερμηνεία του εξαρτάται από τον εκάστοτε ερμηνευτή, αν τα εδάφια που θα επιλέξει θα τα εξετάσει αποκομμένα από το σύνολο ή ως μέρους του συνόλου και αν θα λάβει ή όχι υπόψη το ιστορικό πλαίσιο.³² Όλα αυτά έχουν σημασία επειδή αυτή είναι η τακτική που ακολουθούν οι τρομοκράτες όπως ο Μπιν Λάντεν και άλλοι. Για να δικαιολογήσουν τις ενέργειές τους επιλέγουν συγκεκριμένα αποσπάσματα από το Κοράνι λέγοντας ότι έχουν μόνο ένα νόημα, εκείνο που εξυπηρετεί τους στόχους τους, και ισχύουν για όλες τις εποχές. Στην πραγματικότητα δεν ακολουθούν το Κοράνι αλλά προσπαθούν να το προσαρμόζουν στους δικούς τους στόχους.

Η ιστορία των σχέσεων μεταξύ Δύσης και Ισλάμ

Οι απαρχές του Ισλάμ βρίσκονται σε στενή επαφή με τον Χριστιανισμό.³³ Οι δύο έζησαν επί αιώνες ο ένας δίπλα στον άλλο και επηρέασαν ο ένας τον άλλο. ‘Οι ιστορικές τους δυναμικές’ σχολιάζει ο Τζον Εσπόζιτο ‘οδήγησαν συχνά τις δύο κοινότητες σε ανταγωνισμό, ενώ κάποιες φορές τις ενέπλεξαν σε θανάσιμες μάχες για εξουσία, εδάφη ψυχές’.³⁴

30Βλ. στο ίδιο, σελ. 214.

31Βλ. Lawrence Bruce, Κοράνιο, Η Βιογραφία Ενός Ιερού Κειμένου, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2006.

32Βλ. στο ίδιο, σελ. 1-22.

33Βλ. Wheatcroft Andrew, Infidels: A History of the Conflict Between Christendom and Islam, Penguin Books, England, 2004 και Hourani Albert, Ιστορία των Αραβικών Λαών, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 1994, σελ.71-73.

34Βλ. Esposito John, The Islamic Threat: Myth or Reality? Oxford University Press, New York 1999, σελ. 99.

Στις απαρχές του το Ισλάμ αποτελούσε για τη Δύση ένα είδος θρησκευτικό-πολιτισμικής απειλής, ήταν 'έργο του Σατανά' που απειλούσε τον Χριστιανισμό. Επί εκατοντάδες χρόνια οι ισλαμικοί στρατοί θα απειλήσουν την Ευρώπη και θα ιδρύσουν αποικίες στα εδάφη της. Αυτή η επέκταση του Ισλάμ και η ανάπτυξη ενός πλούσιου πολιτισμού ενίσχυσαν πιο πολύ τους φόβους των ευρωπαίων.³⁵ Ακόμη και όταν ο κόσμος του Ισλάμ μπήκε σε μια περίοδο παρακμής ο φόβος του Ισλάμ παρέμεινε. Προς το τέλος του ενδέκατου αιώνα, ενώ ο μουσουλμανικός κόσμος σπαρασσόταν από εμφύλιες διαμάχες, οι Χριστιανοί κατάφεραν να καταλάβουν τη Σικελία και το Τολέδο (Ισπανία) και το 1095 εξαπέλυσαν τις σταυροφορίες. Όταν οι Σταυροφόροι επιτέθηκαν το 1096 η αποφασιστικότητα τους συγκλόνησε τον διαιρεμένο κόσμο του Ισλάμ που δεν άντεξε και πολύ γρήγορα κατέρρευσε. Για ενάμιση περίπου αιώνα οι Σταυροφόροι θα προσπαθήσουν να επιβάλουν την κυριαρχία τους στους Αγίους Τόπους και στις γειτονικές περιοχές της Εγγύς Ανατολής. Υπό την ηγεσία ενός ταπεινού μαχητή που ονομαζόταν Σαλαντίν (Σαλάχ αλ Ντιν Γιουσούφ ιμπν-Αγιούμπ) οι μουσουλμάνοι θα καταφέρουν να νικήσουν τους Σταυροφόρους που το 1291 θα χάσουν την πόλη της Άκρας, χάνοντας έτσι το τελευταίο τους στήριγμα στην περιοχή. Ο Ακχάβι υποστηρίζει ότι 'την εποχή εκείνη οι μουσουλμάνοι έβλεπαν τους Σταυροφόρους ως απειλή αλλά όχι ως μια θρησκευτική απειλή. Μετά την εισβολή των δυνάμεων του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο το 1789 άρχισαν να βλέπουν τις δυνάμεις αυτές σαν μια προσπάθεια της χριστιανικής Δύσης να καταστρέψει το Ισλάμ'.³⁶ Μπορεί όλα αυτά που λέει ο Ακχάβι να ισχύουν όμως δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι οι βαρβαρότητες, η σκληρότητα και οι

35Οι Άραβες αποβιβάστηκαν για πρώτη φορά στην Ισπανία το 710 και ίδρυσαν εκεί έναν χαλιφάτο που επεκτάθηκε στη συνέχεια έως τα βόρεια της χερσονήσου. Βλ. Esposito John, *The Islamic Threat: Myth or Reality?* Oxford University Press, New York 1999, σελ. 300-320.
36Βλ. Akhavi Ahahrough, *Islam and the West in World History*, *Third World Quarterly*, Vol.24, No.3, 2003, σελ. 550-551.

σφαγές των Σταυροφόρων άφησαν βαθιά σημάδια στην Αραβική συνείδηση.³⁷

Στην αρχή οι Ευρωπαίοι δεν ανησύχησαν πολύ με την έλευση των Οθωμανών. Αυτό άλλαξε όταν οι τελευταίοι κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη το 1453. Αυτό το γεγονός και οι συνεχείς κατακτήσεις των Οθωμανών προκάλεσαν μεγάλη ανησυχία στους Ευρωπαίους. Οι Οθωμανοί επιχείρησαν δύο φορές να καταλάβουν την Βιέννη, το 1529 και το 1683, χωρίς επιτυχία. Από το 1683 ξεκινά η παρακμή τους που θα σταματήσει μόνο με την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας μετά το Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Μετά από αυτό τα εδάφη της μοιράζονται ανάμεσα στην Βρετανία, τη Γαλλία και την Ιταλία που θα γίνουν στο εξής οι καινούργιοι αφέντες των μουσουλμάνων.³⁸

Ξεκινά τότε η εποχή της Δυτικής υπεροχής που συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Η κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν ένα μεγάλο σοκ για τους μουσουλμάνους. Ο σουλτάνος μπορεί να μην ήταν πάντα αγαπητός στους υπηκόους του, αλλά τον σέβονταν και τον αναγνώριζαν ως νόμιμο κυρίαρχο της τελευταίας μεγάλης μουσουλμανικής αυτοκρατορίας.³⁹ Το χαλιφάτο διαλύθηκε και για πρώτη φορά μετά από δεκατρείς αιώνες μουσουλμανικής κυριαρχίας οι μουσουλμάνοι θα κυβερνούνταν από τους αλλόθρησκους ευρωπαίους. Πέρα από αυτό το αρχικό σοκ η αποικιοκρατία προκάλεσε σοβαρές αλλαγές σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής των μουσουλμάνων.

Μετά την υποχώρηση των Δυτικών δυνάμεων οι μουσουλμανικές χώρες αρχίζουν να αποκτούν την ανεξαρτησία.⁴⁰ Αφυπνίσθηκε τότε ο αραβικός εθνικισμός που μετά την

37Για περισσότερα σχετικά με τις σταυροφορίες βλ. Wheatcroft Andrew, *Infidels: A History of the Conflict Between Christendom and Islam*, Penguin Books, England, 2004 και Hotaling Ed, *Islam without Illusions, Its Past, Present and its Challenge for the Future*, Syracuse University Press, USA, 2003, σελ.111-122.

38Εξαίρεση τα εδάφη της Τουρκίας η οποία κηρύσσεται ανεξάρτητο κράτος.

39Βλ. Χουράνι Αλμπερτ, *Ιστορία των Αραβικών Λαών*, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 1994, σελ. 285-331.

40Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 σχεδόν όλα τα μουσουλμανικά κράτη είχαν κερδίσει την ανεξαρτησία τους. Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1990 θα οδηγήσει στην

στρατιωτική ήττα των Αράβων από το Ισραήλ το 1967 έδωσε τη θέση του στην ισλαμιστική ιδεολογία. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την απόρριψη των νέων ιδεών και συνηθειών που προέρχονταν από το Δυτικό κόσμο. Αυτά τα αντιδυτικά συναισθήματα δεν ανησύχησαν πολύ τις ΗΠΑ γι' αυτό και υποστήριξαν τα ισλαμιστικά κινήματα.⁴¹ Η νίκη της Ιρανικής επανάστασης του 1979 προκάλεσε κάποια ανησυχία στη Δύση που μεγάλωσε μετά τις απαγωγές και τις τρομοκρατικές επιθέσεις της Λιβανέζικης οργάνωσης Χεζμπολλάχ την περίοδο 1984-88. Μετά από όλα αυτά ο σιιτικός ισλαμισμός άρχισε να ταυτίζεται με την τρομοκρατία.⁴² Αυτή η αρνητική εικόνα ενισχύθηκε μετά την τρομοκρατική εκτροπή των σουνιτικών κινήματων τη τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα και κυρίως τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001. Μετά την τραγωδία αυτή η γλώσσα που υιοθετούν οι Δυτικοί απέναντι στα ισλαμιστικά κινήματα είναι ο 'πόλεμος ενάντια στην τρομοκρατία'.

Αυτή είναι λοιπόν η μια πλευρά των σχέσεων μεταξύ Δύσης και Ισλάμ. Μένει να δούμε την άλλη πλευρά. Από την ιστορία γνωρίζουμε ότι η ανάπτυξη της ισλαμικής φιλοσοφίας, των τεχνών και των γραμμάτων το όγδοο και ένατο αιώνα οφείλει πολλά στη κλασική σκέψη. Μετά την πτώση του κλασικού πολιτισμού οι μουσουλμάνοι, πιο συγκεκριμένα οι Άραβες, μετέφρασαν και μελέτησαν τα αρχαία ελληνικά και λατινικά κείμενα, αφήνοντας ταυτόχρονα τα σημάδια της δικής τους σκέψης⁴³. Όμως και η Ευρώπη, έτσι όπως αναδύθηκε από τον Μεσαίωνα και μετά, οφείλει πολλά στο Ισλαμικό Χαλιφάτο της Κόρδοβας (711-1236) και στη συνεχή επαφή ανάμεσα στις δύο όχθες της

ανεξαρτητοποίηση των υπόλοιπων μουσουλμανικές κοινωνίες.

41Βλ. ο.π., no. 6, σελ. 3.

42Για περισσότερα βλέπε. John Esposito and James Piscatori, "The Global Impact of the Iranian Revolution", A Policy Perspective, Miami: Florida International University Press, 1990, σελ.317.

43Βλ. Akhavi Ahahrough, Islam and the West in World History, Third World Quarterly, Vol.24, No.3, 2003, σελ.548-550.

Μεσογείου. Πέρα από τον τεράστιο πλούτο που παρέλαβαν από τους προηγούμενους πολιτισμούς και παρέδωσαν στη Δύση, οι Άραβες παρήγαγαν έναν πρωτότυπο έργο στις επιστήμες. Η ιατρική, άλγεβρα, οπτική, γεωλογία κ.α. εισήχθησαν στην Ευρώπη από αυτούς.⁴⁴

Παρατηρήσαμε ότι οι σχέσεις μεταξύ των δύο πολιτισμών χαρακτηρίστηκαν από περιόδους αντιπαράθεσης και εχθρότητας. Όσο σημαντική και αν είναι αυτή η τάση δεν αρκεί για να υποστηρίξουμε ότι η σύγκρουση μεταξύ τους είναι αναπόφευκτη. Κάθε γεγονός, και κάθε τάση, πρέπει να ερμηνεύεται εντός τους ιστορικού πλαισίου της εποχής του.⁴⁵ Να μην ξεχνάμε ότι υπήρχαν και περίοδοι ειρηνικής συνύπαρξης και συνεργασίας μεταξύ τους. Οι πολιτισμοί είναι 'ζωντανοί οργανισμοί' που επηρεάζουν ο ένας τον άλλο και δεν μπορεί οι μεταξύ τους σχέσεις να είναι μόνο ειρηνικές.

ΜΕΡΟΣ Β : Η εμφάνιση του Ισλαμισμού

Το πρόβλημα της ορολογίας

Τα ΜΜΕ και οι πολιτικοί αναλυτές σε Ευρώπη και ΗΠΑ άρχισαν να ενδιαφέρονται για το φαινόμενο του ισλαμισμού μετά την Ιρανική Ισλαμική Επανάσταση.⁴⁶ Από τότε οι όροι που προτείνονται είναι πολλοί: 'ισλαμικός φονταμενταλισμός', 'ισλαμική αναγέννηση', 'ισλαμική αναβίωση', 'ισλαμικός εκστρεμισμός', ισλαμισμός κ.α. Πολλοί μουσουλμάνοι διαφωνούν με τον όρο 'φονταμενταλισμός' που ταυτίζεται με τη θρησκεία του Ισλάμ. 'Για τον φονταμενταλισμό', μας λέει ο Ολιβιέ Ρούα, 'αυτό που έχει

44Πχ. ο 'Κανόνας της Ιατρικής' του Αβικέννα, μεταφρασμένο στα Λατινικά και σε άλλες γλώσσες έγινε το κύριο εγχειρίδιο της ευρωπαϊκής ιατρικής μέχρι το 16^ο αιώνα.

45Βλ. Akhavi Ahahrough, Islam and the West in World History, Third World Quarterly, Vol.24, No.3, 2003, σελ. 559.

46Βλ. Μακρής Γεράσιμος, Ισλάμ: Πεποιθήσεις, Πρακτικές και Τάσεις, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004, σελ. 464-466.

καθοριστική σημασία είναι η επιστροφή στις γραφές, η απαλλαγή από κάθε συσκότιση που έχει επιφέρει η παράδοση. Πάντοτε αναζητά την επιστροφή σε μια προηγούμενη κατάσταση .....⁴⁷ Ενώ ο φονταμενταλισμός προτείνει μια τυφλή επιστροφή στο παρελθόν αφήνοντας άθικτη την υπάρχουσα κοινωνία, η πλειοψηφία των ισλαμιστικών κινήματων επιδιώκουν τον μετασχηματισμό της. Οι ισλαμιστές προτείνουν την αλλαγή της κοινωνίας έχοντας ως πρότυπο την ισλαμική κοινωνία του έβδομου αιώνα που είχε ιδρύσει ο Προφήτης Μωάμεθ στη Μεδίνα. Αυτό δεν σημαίνει ότι ζητούν μια τυφλή αναπαραγωγή αυτού του μοντέλου καθώς δεν απορρίπτουν όλα τα στοιχεία της σύγχρονης κοινωνίας. Αποδέχονται και χρησιμοποιούν την επιστήμη και την σύγχρονη τεχνολογία. Για αυτούς τους λόγους θεωρούμε ότι ο όρος φονταμενταλισμός δεν είναι κατάλληλος για να περιγράψει το φαινόμενο που παρατηρείται στις μουσουλμανικές χώρες. Το ίδιο ισχύει και για τους όρους ‘ισλαμική αναγέννηση’ και ‘ισλαμική αναβίωση’ που υπονοούν ότι μέχρι το εικοστό αιώνα το Ισλάμ βρισκόταν σε βαθύ ύπνο. Ούτε αυτό το δεχόμαστε καθώς το Ισλάμ κατέχει μια σημαντική παράδοση αναγέννησης και μεταρρύθμισης.⁴⁸

Αφού λοιπόν οι παραπάνω όροι δεν είναι κατάλληλοι για να περιγράψουν το φαινόμενο που παρατηρήθηκε στη πλειοψηφία των μουσουλμανικών χωρών τη δεκαετία του ’70, αποφασίσαμε να υιοθετήσουμε τον ουδέτερο όρο ‘ισλαμισμός’.

Τι είναι ο ισλαμισμός και πότε εμφανίστηκε;

Σύμφωνα με τον Νίκο Καραπιδάκη ο *ισλαμισμός* είναι ‘ένα πολιτικοκοινωνικό κίνημα που αποτελείται από ομάδες και οργανώσεις ταξινομημένες ανά χώρα και εργαζόμενες

47Σχετικά μ’ αυτό βλέπε. Χάρμαν Κρις, Ριζοσπαστικό Ισλάμ, Ιμπεριαλισμός και Αριστερά, Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2003, σελ. 19.

48Βλ. Πάτελος Κωνσταντίνος, Το Σύγχρονο Ισλάμ: Η Συνάντηση με τη Δύση, Σιδέρης, Αθήνα 2006, σελ. 83-106.

για την εγκαθίδρυση ισλαμικού κράτους και τον εξισλαμισμό της κοινωνίας, ώστε να ισχύει και να τηρείται ο ισλαμικός νόμος'.⁴⁹ Υπάρχουν και άλλοι ορισμοί. Έτσι ο Σάμιουελ Χάντιγκτον λέει ότι 'πρόκειται για ένα ευρύτερο πνευματικό, πολιτιστικό, κοινωνικό και πολιτικό κίνημα που κατάφερε να επικρατήσει σε όλο τον ισλαμικό κόσμο και να επηρεάσει τους μουσουλμάνους σε όλες τις χώρες και στις περισσότερες πτυχές της κοινωνίας και της πολιτικής'.⁵⁰ Από αυτούς τους ορισμούς καταλαβαίνουμε ότι πρόκειται για ένα φαινόμενο που δεν περιορίζεται στην πολιτική του διάσταση δηλαδή τα ισλαμιστικά κινήματα και κόμματα, απλά αυτή θεωρείται η πιο σημαντική.⁵¹ Άρα, όταν αναφερόμαστε στον ισλαμισμό εννοούμε:

- *ένα σύνολο από κινήματα και οργανώσεις που τις συναντάμε σε κάθε χώρα*
- *έχουν ως πρωταρχικό στόχο την εγκαθίδρυση Ισλαμικού κράτους κατά το πρότυπο του κράτους που ίδρυσε το έβδομο αιώνα ο Προφήτης Μωάμεθ στη Μεδίνα.*
- *την κάθαρση των κοινωνιών τους που έχουν διαφθαρεί από τον Δυτικό πολιτισμό, ώστε να ισχύει και να τηρείται ο Ισλαμικός νόμος.*

Οι ισλαμιστές, μετριοπαθείς και ριζοσπάστες, συμφωνούν ως προς την αναγκαιότητα εγκαθίδρυσης Ισλαμικού κράτους και ισλαμοποίησης της κοινωνίας.⁵² Υπάρχουν αρκετά

49Βλ. Ισλάμ και Ευρώπη, Εκδόσεις Πολίτης, Αθήνα 2001, σελ. 71. Τον ίδιο ορισμό δίνει και ο Μακρής (2004:466).

50Βλ. Χάντιγκτον Σάμιουελ, Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης, Β' έκδοση, Terzo Books, Αθήνα 1999, σελ.148. Για τους άλλους ορισμούς βλέπε, Salla Michael, Political Islam and the West: A New Cold War or Convergence? Third World Quarterly, Vol.18, No.4, 1997, σελ.729.

51Ο Χάντιγκτον (1999:148) επαναλαμβάνοντας τον Εσπόζιτο λέει ότι 'Οι ενδείξεις της ισλαμικής αφύπνισης στην προσωπική ζωή' είναι πολλές: αυξημένη προσοχή στην τήρηση των θρησκευτικών υποχρεώσεων (παρουσία στο τζαμί, προσευχή και νηστεία), πολλαπλασιασμός των θρησκευτικών προγραμμάτων και εκδόσεων, μεγαλύτερη έμφαση στην ισλαμική ενδυμασία και στις ισλαμικές αξίες και αναζωογόνηση του μυστικισμού. Αυτή η αναβίωση συνοδεύεται από την ισλαμική διεκδίκηση στη δημόσια ζωή: αύξηση του αριθμού κυβερνήσεων, οργανισμών, νόμων, τραπεζών, υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με ισλαμικό προσανατολισμό.

52Για περισσότερα σχετικά με την ατζέντα των ισλαμιστών βλέπε Kutty Faisal, Islamists and the West: Co-existence or Confrontation? Washington Report on Middle East Affairs, January 1996,

σημεία διαφωνίας μεταξύ τους: **πρώτον**, οι μετριοπαθείς ισλαμιστές, όπως οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι κ.α, πιστεύουν ότι ο εξισλαμισμός της κοινωνίας μπορεί να προέλθει εκ των κάτω- από την κοινωνία, τους μουσουλμάνους που τηρούν πιστά το νόμο του Προφήτη ενώ οι ριζοσπάστες ισλαμιστές υποστηρίζουν ότι ο εξισλαμισμός μπορεί να έρθει εκ των άνω, από το ισλαμικό κράτος που θα επιβάλλει την σαρία. **Δεύτερον**, όσον αφορά τα μέσα εγκαθίδρυσης ισλαμικού κράτους, οι μετριοπαθείς προτιμούν τη μέθοδο του κηρύγματος και της πειθούς (ντάουα), ενώ οι ριζοσπάστες ισλαμιστές υποστηρίζουν ότι η μόνη λύση είναι το τζιχάντ. Και για τους δύο ο εξισλαμισμός της κοινωνίας θα ολοκληρωθεί μόνο μετά την εγκαθίδρυση ισλαμικού κράτους.⁵³ Ποια θα είναι η ακριβή μορφή αυτού του κράτους είναι το τρίτο σημείο διαφωνίας μεταξύ των ισλαμιστών.

Ο ισλαμισμός πρωτοεμφανίστηκε τον 19^ο αιώνα με τους μεταρρυθμιστές όπως ο Σαγίντ Τζαμάλ αλ-Ντιν αλ-Αφγκάνι (1838-97), Μουχάμαντ Αμπντούχ (1849-1905) και Μουχάμαντ Ρασίντ Ρίντα (1865-1935) που υποστήριζαν μεταξύ άλλων την στροφή σε ένα Ισλάμ απαλλαγμένο από τις ερμηνείες του Μεσαίωνα και την επιλεκτική χρησιμοποίηση του Δυτικού ορθολογισμού.⁵⁴ Ήταν πεπεισμένοι ότι μόνο ο ορθός λόγος και η προσωπική ερμηνεία (ιτζτιχάντ) των ιερών κειμένων θα μπορούσαν να βγάλουν τις ισλαμικές κοινωνίες από την στατική κατάσταση στην οποία είχαν πέσει. Δυστυχώς η συζήτηση αυτή περιορίστηκε στη φιλοσοφική διάσταση και δεν συνδέθηκε με τα προβλήματα των κοινωνιών τους. Εδώ βρίσκεται η διαφορά με τους ισλαμιστές του εικοστού αιώνα. Οι τελευταίοι όχι μόνο δεν αγνοούν τα προβλήματα των κοινωνιών

---

pp.34, 109-110.

⁵³Βλ. Gerges Fawaz, *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, Cambridge University Press, USA, 2005, σελ. 49.

⁵⁴Σχετικά με τις αρχές του μεταρρυθμιστικού κινήματος βλ, Πάτελος Κωνσταντίνος, *Η Πολιτική Εξέλιξη του Ισλάμ*, Κριτική, Αθήνα 2004, σελ. 198-199.

τους, αλλά εναποθέτουν την επίλυση τους στην εγκαθίδρυση του Ισλαμικού κράτους και την εφαρμογή του ισλαμικού νόμου.

Κύριοι ιδεολόγοι του σύγχρονου ισλαμισμού είναι ο Χασάν αλ-Μπάννα (1906-1949), Μαουλάνα Αμπού αλ-Αλά αλ-Μαουντούντι (1903-1979) και ο Σαγίντ Κουτμπ (1906-1966), οι ιδέες και μέθοδοι των οποίων μελετήθηκαν και υιοθετήθηκαν παντού στον μουσουλμανικό κόσμο.⁵⁵ Κανείς από τους τρεις δεν είχε θρησκευτική παιδεία και είχαν πολεμηθεί από τους ουλάμα. Ο Κούτμπ είναι εκείνος που θα επηρεάσει ιδιαίτερα τους ριζοσπάστες ισλαμιστές. Όμως ο Κουτμπ αναπτύσσει τις ιδέες του σε μια εποχή όπου στην πλειονότητα των μουσουλμανικών κρατών κυριαρχούσαν οι εθνικιστικές ιδέες, ενώ ο ρόλος του Ισλάμ στην πολιτική ζωή δεν ήταν σημαντικός. Μετά από μια δεκαετία αποτυχιών και συσσωρευμένων οικονομικών, κοινωνικών και άλλων προβλημάτων οι ισλαμιστικές ιδέες και τα ισλαμιστικά κινήματα θα επικρατήσουν στο μουσουλμανικό κόσμο.⁵⁶

Το πρώτο ισλαμιστικό κίνημα του εικοστού αιώνα είναι η Μουσουλμανική Αδελφότητα της Αιγύπτου που ιδρύθηκε το 1928 από τον Χασάν αλ-Μπάννα. Μαζί με την Τζαμαατ-ι Ισλάμι στην ινδική υπο-ήπειρο, που ιδρύθηκε το 1941 από τον Μαουλάνα Μαουντούντι, αποτέλεσαν τη μήτρα των μεγάλων ισλαμιστικών κινήματων.⁵⁷ Η επιρροή τους

55Ο Ζιλ Κέπελ (2001: 47-74), καθηγητής στο Ινστιτούτο Πολιτικών Μελετών στο Παρίσι και ειδικός των ισλαμικών δικτύων υποστηρίζει ότι οι κύριοι ιδεολόγοι του σύγχρονου ισλαμισμού είναι οι Κούτμπ, Μαουντούντι και Χομεϊνί. Ενώ οι δύο πρώτοι άσκησαν επιρροή ιδιαίτερα στο σουνιτικό κόσμο Ο Χομεϊνί επηρέασε κυρίως τους σίιτες. Και οι τρεις ήταν υπέρ της εγκαθίδρυσης ισλαμικού κράτους.

56Ιδιαίτερα σημαντικός ήταν ο ρόλος του Σαγίντ Κουτμπ και του Μαουλάνα Μαουντούντι. Ο πρώτος είναι Αιγύπτιος, προέρχεται δηλαδή από την Μέση Ανατολή όπου γεννήθηκε το Ισλάμ· ο άλλος από την ινδική υποήπειρο όπου η πλειονότητα του πληθυσμού παρέμεινε ινδουιστική παρά τους περίπου δέκα αιώνες ισλαμικής πολιτικής κυριαρχίας. Για περισσότερα σχετικά με τους ιδεολόγους του σύγχρονου ισλαμισμού βλ. Πατέλος Κωνσταντίνος, Η Πολιτική Εξέλιξη του Ισλάμ, Κριτική, Αθήνα 2004, σελ. 211-216.

57Βλ. Πάτελος Κωνσταντίνος, Το Σύγχρονο Ισλάμ: Η Συνάντηση με τη Δύση, Σιδέρης, Αθήνα

επεκτάθηκε πέρα από τα εθνικά σύνορα. Έτσι η Μουσουλμανική Αδελφότητα ενέπνευσε την δημιουργία παρόμοιων οργανώσεων στη Συρία, την Ιορδανία, τη Παλαιστίνη, το Σουδάν, τον Περσικό Κόλπο και την Αφρική. Η Τζαμαατ-ι Ισλάμι από την άλλη είχε μεγάλη επιρροή στην Ινδία, το Μπαγκλαντές, το Αφγανιστάν και το Κασμίρ. Στα τέλη της δεκαετίας του '70 και αρχές του '80 διαπιστώνεται η εμφάνιση ριζοσπαστικότερων ομάδων. Μέχρι τα τέλη της επόμενης δεκαετίας τα ισλαμιστικά κινήματα θα καταφέρουν να μονοπωλήσουν το πολιτικό χώρο των μουσουλμανικών κρατών. Ο πόλεμος στο Περσικό Κόλπο το 1991 και η επιστροφή των μαχητών που είχαν πολεμήσει στο Αφγανιστάν θα τροφοδοτήσει τις τοπικές εξεγέρσεις. Ο απολογισμός της τελευταίας δεκαετίας του εικοστού αιώνα ήταν αρνητικός για τα ισλαμιστικά κινήματα. Ηττηθήκαν από τα μουσουλμανικά καθεστώτα και υποχρεώθηκαν να βρουν άλλους τρόπους, πιο ειρηνικούς, για την επίτευξη των στόχων τους

Ποιοι είναι οι ισλαμιστές; Πρόκειται συνήθως για άτομα σε νεαρή ηλικία, προέρχονται από τις μεσαίες κοινωνικές τάξεις και έχουν πανεπιστημιακή μόρφωση, ιδιαίτερα στις θετικές επιστήμες και την τεχνολογία. Ο Σάμιουελ Χάντιγκτον μας δίνει τον πλήρη προφίλ των ισλαμιστών.⁵⁸

1 Έίναι ***νέοι***, κυρίως μεταξύ 20 και 30 ετών

280% είναι ***φοιτητές πανεπιστημίων ή απόφοιτοι πανεπιστημίων***. Περισσότεροι από τους μισούς προέρχονται από κορυφαία πανεπιστήμια και από τους πιο

2006, σελ. 200-201.

58Βλ. Χάντιγκτον Σάμιουελ, Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης, Β' έκδοση, Terzo Books, Αθήνα 1999, σελ. 152-153.

Μετά από μια σε βάθος μελέτη των ισλαμιστικών κινήματων ο Ζιλ Κέπελ (2002:35) κατέληξε στο συμπέρασμα ότι αποτελούνται από τρεις κοινωνικές τάξεις: τη φτωχή νεολαία των πόλεων, τη θεοσεβούμενη μεσαία τάξη και την ισλαμική διανόηση.

απαιτητικούς τομείς της ειδίκευσης, όπως οι θετικές επιστήμες και οι τεχνολογία.

3 Πάνω από 70% *προέρχονται από την μικροαστική τάξη*, από ταπεινό αλλά όχι φτωχό περιβάλλον και ήταν η πρώτη γενιά στην οικογένεια τους που απέκτησε ανώτατη μόρφωση.

4 Μεγάλωσαν σε μικρές πόλεις ή αγροτικές περιοχές αλλά έγιναν κάτοικοι των μεγαλουπόλεων.

5 Οι ισλαμιστές έχουν συχνά *σημαντική απήχηση στις γυναίκες*.

Πριν αναφερθούμε στους παράγοντες που οδήγησαν στην εμφάνιση του ισλαμισμού ας δούμε τι είναι η τρομοκρατία και ποια είναι η ιστορία της;

Τι είναι τρομοκρατία και πότε εμφανίστηκε με τη σύγχρονη έννοια;

Αναφέρθηκε πιο πάνω ότι μετά την ιρανική επανάσταση και την αναβίωση του θρησκευτικού συναισθήματος, ο ισλαμισμός και το Ισλάμ γενικότερα άρχισε να ταυτίζεται με την τρομοκρατία. Σε αυτό βοηθούσε η θρησκευτική γλώσσα και τα θρησκευτικά σύμβολα που χρησιμοποιούσαν οι τρομοκράτες. Όμως η σχέση θρησκείας-πολιτικής δεν είναι άγνωστη και δεν περιορίζεται στο Ισλάμ. Υπάρχουν αρκετά παραδείγματα από άλλες θρησκείες.⁵⁹ Όσο μοναδική και αν θεωρείται από μερικούς η σχέση θρησκείας και πολιτικής στο Ισλάμ δεν μπορεί από μόνη της να εξηγήσει το φαινόμενο της τρομοκρατίας. Σε ένα άρθρο του ο Τζον Εσπόζιτο υποστηρίζει ότι η θρησκεία θεωρείται πολύ σημαντική τόσο από τους μετριοπαθείς ισλαμιστές όσο και από τους ριζοσπάστες και δεν υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ τους ως προς την άσκηση των

---

⁵⁹ Βλ. Ταρίκ Αλί, *Η Σύγκρουση των Φονταμενταλιστών: Σταυροφορίες, Τζιχάντ και Νεωτερικότητα*, Άγρα, Αθήνα 2003, σελ. 454 και Delacoura Katerina, *Islamist Terrorism and the Middle East Democratic Deficit: Political Exclusion, Repression and the Causes of Terrorism, Democratization*, Vol.13, No.3, June 2006, pp.508-525 και Bankoff Greg, *Regions of Risk, Studies in Conflict and Terrorism*, No.26, 2003, pp.413-428.

θρησκευτικών καθηκόντων.⁶⁰ Άρα, μια αντικειμενική ανάλυση των αιτιών της τρομοκρατίας απαιτεί ένα ευρύτερο πλαίσιο όπου θα περιλαμβάνονται και άλλοι παράγοντες.

Η τρομοκρατία δεν είναι νέο φαινόμενο⁶¹ και δεν συνδέεται μόνο με τις θρησκείες και την αναβίωση του θρησκευτικού συναισθήματος. Ο 19^{ος} αιώνας είχε να αναδείξει τόσο μια κοινωνική όσο και μια εθνικιστική τρομοκρατία.⁶² Όσον αφορά τον ορισμό της στα εγχειρίδια του αμερικανικού στρατού και του Ομοσπονδιακού Γραφείου Ερευνών (ΕΦ-ΜΠΙ-ΑΙ) ορίζεται ως ‘η παράνομη χρήση βίας εναντίον προσώπων ή αγαθών που έχει σκοπό να εκφοβίσει ή να εξαναγκάσει μια κυβέρνηση, ένα λαό ή μέρος αυτού του λαού να συναινέσει στην επίτευξη πολιτικών ή κοινωνικών στόχων.⁶³ Επειδή αποτελεί ένα επικίνδυνο⁶⁴ και με παγκόσμιες διαστάσεις φαινόμενο, η διεθνής κοινότητα έχει υιοθετήσει διαφορά μέτρα για την καταπολέμηση της.⁶⁵ Ο καθένας μπορεί να μπει στις ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ ή του ΕΦ-ΜΠΙ-ΑΙ και να δει τη

60Βλ. Esposito John, Mogahed Dalia, Battle for Muslim’s Hearts and Minds: The Road Not (Yet) Taken, Middle East Policy, Vol. XIV, No.1, Spring 2007.

61Τους πιο παλιούς τρομοκράτες θα τους βρούμε στους ακραίους Ιουδαίους του 1^{ου} μ.Χ αιώνα, γνωστοί ως Σικάροι (66-72 μ.Χ) που πήραν το όνομα τους από το μικρό στιλέτο, τη σίκα, που έκρυβαν κάτω από το ένδυμα τους. Το άλλο σημαντικό ρεύμα της εποχής ήταν οι Ζηλωτές, στους κύκλους των οποίων αναπτύσσεται άλλωστε η εσχατολογία. Η εξτρεμιστική ομάδα των Σικάριων ξεπέρασε τους Ζηλωτές με τον ακτιβισμό της. Στην Ινδία του 7^{ου} αιώνα, η λατρεία Θάγκοι στραγγάλιζε τους περαστικούς ως θυσία στην Ινδή θεότητα, Κάλι. Στη Μέση Ανατολή κατά τη διάρκεια του 11^{ου} αιώνα γεννιέται η τρομοκρατική αίρεση των Ασασίνων που υπήρξαν οι πρώτοι ‘τρομοκράτες’ της μουσουλμανικής παράδοσης.

62Το αναρχικό κίνημα του 19^{ου} αιώνα, όπως για παράδειγμα η ρωσική τρομοκρατική οργάνωση Ναρόντναγια (Ανθρώπινη Βούληση), οδήγησε σε μορφές τρομοκρατικής πάλης που δεν είχαν φανταστεί ορισμένοι από τους ιδρυτές του όπως ο Προυντόν, ο Κροπότκιν και ο Μπακούνιν. Θύματα τους υπήρξαν ηγετικές φυσιογνωμίες της εποχής

63Βλ. Αποστολόπουλος Απόστολος, Η Παγκοσμιοποίηση και η Τρομοκρατία, Εκδοτικός Οίκος Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 2001, σελ. 80.

64Μόνο μεταξύ του 1977-2001 σημειώθηκαν 11.415 τρομοκρατικές επιθέσεις

65Βλ. The United Global Counter Terrorism Strategy, September 8, 2006. Όσον αφορά τα στοιχεία για τις τρομοκρατικές ενέργειες βλέπε Bankoff Greg, Regions of Risk, Studies in Conflict and Terrorism, No.26, 2003, pp.413-428.

λίστες των ξένων τρομοκρατικών οργανώσεων και των κρατών που τις υποστηρίζουν.⁶⁶

Όλοι συμφωνούμε ότι υπάρχει τρομοκρατία, ποια είναι όμως τα αίτια της; Ενώ επί δεκαετίες υποστηριζόταν ότι τα κύρια αίτια της τρομοκρατίας είναι ο φανατισμός, η φτώχεια, η ανεργία, ο αναλφαβητισμός και η έλλειψη δημοκρατίας τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου έδειξαν μια διαφορετική εικόνα. Στην πλειοψηφία των μουσουλμανικών χωρών η φτώχεια και η ανεργία παραμένουν σημαντικά κοινωνικά προβλήματα. Όμως οι υπεύθυνοι για την τραγωδία της 11^{ης} Σεπτεμβρίου αεροπειρατές δεν ήταν φτωχοί, αγράμματοι φανατικοί από τα ορεινά χωριά του Αφγανιστάν. Ήταν όλοι τους μορφωμένοι και προέρχονταν από την μικροαστική τάξη της Σαουδικής Αραβίας. Άρα η φτώχεια, η ανεργία και ο αναλφαβητισμός δεν μπορούν από μόνες τους να μας δώσουν απαντήσεις στο φαινόμενο της τρομοκρατίας.⁶⁷

Το ίδιο μπορεί να ειπωθεί για το ρόλο που παίζει η έλλειψη δημοκρατίας στις περισσότερες μουσουλμανικές χώρες στην ριζοσπαστικοποίηση των ατόμων. Οι διάφορες έρευνες πάνω στο θέμα αυτό δείχνουν ότι δεν υπάρχει μια στενή σχέση μεταξύ τους.⁶⁸ Άλλωστε τις δεκαετίες του '70 και '80 πολλές τρομοκρατικές οργανώσεις

66Ο προσδιορισμός μιας ξένης οργάνωσης ως τρομοκρατικής γίνεται από τον υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ σε συνεννόηση με τον υπουργό Δικαιοσύνης και τον υπουργό Οικονομικών και σύμφωνα με τον Νόμο για την Μετανάστευση και την Εθνικότητα, όπως τροποποιήθηκε από το Νόμο για την Αντιτρομοκρατία και την Ποινή του Θανάτου του 1996.Ο προσδιορισμός μιας οργάνωσης ως Ξένης Τρομοκρατικής Οργάνωσης ισχύει για δύο χρόνια, μετά τα οποία απαιτείται επαναπροσδιορισμός ή αυτομάτως ο προσδιορισμός εκπίπτει. Ο μετά από δύο χρόνια επαναπροσδιορισμός είναι μια θετική νομική πράξη και αντιπροσωπεύει το γεγονός ότι ο υπουργός Εξωτερικών προσδιόρισε πως η οργάνωση αυτή συνέχισε να επιδίδεται σε τρομοκρατικές δραστηριότητες και εμπίπτει στα κριτήρια που εξειδίκευσε ο νόμος.Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά μ'αυτά βλ. Bankoff Greg, Regions of Risk, Studies in Conflict and Terrorism, No.26, 2003, pp.413-428.

67Βλ. Delacoura Katerina, Islamist Terrorism and the Middle East Democratic Deficit: Political Exclusion, Repression and the Causes of Terrorism, Democratization, Vol.13, No.3, June 2006, pp.508-525 και Santos Bravo Ana Bela, Mendes Dias Carlos Manuel, An Empirical Analysis of Terrorism: Deprivation, Islamism and Geopolitical Factors, Defense and Peace Economics, Vol. 17, No.4, 2006, pp.329-341.

68Σε μια εκτεταμένη μελέτη των τρομοκρατικών γεγονότων την δεκαετία του 1980, οι William Eubank και Leonard Weinberg έδειξαν ότι τα περισσότερα από αυτά συνέβησαν σε

εμφανίστηκαν σε δημοκρατικές χώρες όπως η Ιταλία (οι Κόκκινες Ταξιαρχίες) η Ιρλανδία (ο IPA), Ιαπωνία (ο Ιαπωνικός Κόκκινος Στρατός) και Δυτική Γερμανία (ο Κόκκινος Στρατός). Στην Ισπανία η μετάβαση στη δημοκρατία δεν μπόρεσε να εξουδετερώσει την βασκική τρομοκρατική οργάνωση ETA.

Το πρόβλημα της τρομοκρατίας δεν είναι η θρησκεία του Ισλάμ.⁶⁹ Δεν είναι ούτε ο Οσάμα Μπιν Λάντεν και το δίκτυο της Αλ Κάιντα που είναι μικροσκοπικό σε σύγκριση και με τον μικρότερο αραβικό στρατό.⁷⁰ Ούτε η φτώχεια, η ανεργία και η έλλειψη δημοκρατίας, όπως είδαμε πιο πάνω, μπορούν από μόνες τους να εξηγήσουν την ριζοσπαστικοποίηση κάποιων ατόμων. Πρόκειται μάλλον για έναν συνδυασμό παραγόντων.

Που οφείλεται η αναβίωση του Ισλάμ;

Η αφετηρία της ισλαμιστικής περιόδου τοποθετείται μετά το πόλεμο του 1973 και φτάνει στο απόγειο της τη δεκαετία του '90.⁷¹ Το έδαφος για την εμφάνιση των ισλαμιστικών κινημάτων προετοιμαζόταν από τη δεκαετία του '60 όταν στη πλειοψηφία των μουσουλμανικών χωρών κυριαρχούσαν ακόμα οι εθνικιστικές ιδέες. Οι εξελίξεις της επόμενης δεκαετίας όπως η αποτυχία του εθνικισμού και των διάφορων δυτικών πολιτικών μοντέλων που είχαν υιοθετήσει μετά την ανεξαρτητοποίηση πολλά

δημοκρατικές χώρες και τόσο τα θύματα όσο και οι δράστες ήταν πολίτες αυτών των χωρών. 69Ο Ανδρέας Ανδριανόπουλος (2003:92) υποστηρίζει ότι 'η θρησκεία δεν κατασκευάζει τρομοκράτες. Αντίθετα επιβάλλει ένα είδος σεβασμού πραότητας και ανοχής. Είναι χαρακτηριστικό πως σε πολυπληθή αστικά κέντρα μουσουλμανικών κρατών, όπως το Κάιρο, η Δαμασκός η εγκληματικότητα στους δρόμους είναι σχεδόν μηδενική.....'.

70Όπως λέει και ο Ταρίκ Αλί (2003:413) 'ο Μπιν Λάντεν και οι φίλοι του αν και επιφυλάσσουν ειδική μεταχείριση στις ΗΠΑ λόγω της ηγεμονικής τους ισχύος, εφαρμόζουν τα ίδια αυστηρά κριτήρια και για άλλες κοινωνίες. Για αυτούς κανένας από όσους κυβερνούν τα υπάρχοντα μουσουλμανικά κράτη δεν είναι «πραγματικός» Μουσουλμάνος. Ούτε ένας. Εξού και η πάλη (το τζιχάντ) για την αλλαγή των υφιστάμενων καθεστώτων και την αντικατάστασή τους από ισλαμικά κράτη'.

71Βλ.Κέπελ Ζιλ, Τζιχάντ, Ο Ιερός Πόλεμος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2001,σελ. 34-35.

μουσουλμανικά καθεστώτα και η ταπείνωση από τον άραβο-ισραηλινό πόλεμο του 1967⁷² ενίσχυσαν την αίσθηση απογοήτευσης των μουσουλμάνων προετοιμάζοντας το έδαφος για την επικράτηση των ισλαμιστικών ιδεών.

Τη δεκαετία του '60 ο ρόλος του Ισλάμ στην πολιτική ζωή ήταν ασήμαντος. Όμως επειδή η πλειοψηφία του λαού συνέχιζε να ζει στην ύπαιθρο οι θρησκευτικές αδελφότητες είχαν καταφέρει να κρατήσουν τον έλεγχο του κοινωνικού τομέα. Κρατώντας τον πληθυσμό μακριά από την πολιτική εξασφάλιζαν την κοινωνική σταθερότητα των χωρών τους. Αυτή η κατάσταση εξυπηρετούσε τα καθεστώτα που αντιλαμβάνονταν ότι η καλύτερη λύση ήταν ένας συμβιβασμός με το παραδοσιακό Ισλάμ των αδελφοτήτων.⁷³ Άλλα η δημογραφική έκρηξη της δεκαετίας του '70 και η μαζική φυγή από την ύπαιθρο αποδυνάμωσε το ρόλο των αδελφοτήτων. Όλοι αυτοί οι πρώην αγρότες συρρέουν στις πόλεις ο πληθυσμός των οποίων αυξάνεται δραματικά όπως και τα προβλήματα. Στη συνέχεια η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που οδήγησε στην επέκταση της δημόσιας εκπαίδευσης δημιουργεί έναν τεράστιο αριθμό αποφοίτων που μετά από μερικά χρόνια θα βρεθούν αντιμέτωποι με την ανεργία. Όλοι αυτοί οι νέοι απογοητευμένοι και εχθρικοί ως προς τις κυβερνήσεις έλκονται από τις ισλαμιστικές ιδέες. Προς τα μέσα της δεκαετίας του 1980 οι ισλαμιστές θα καταφέρουν να κυριαρχήσουν στις φοιτητικές οργανώσεις. Με τη διαμεσολάβηση των τελευταίων θα επεκτείνουν στη συνέχεια την επιρροή τους στα άλλα κοινωνικά στρώματα, κυρίως

---

⁷²Στις 5 Ιουλίου του 1967 το Ισραήλ επιτίθεται στην Αίγυπτο. Μέσα σε λίγες μέρες οι ισραηλινί καταλαμβάνουν το Σινά μέχρι τη διώρυγα του Σουέζ, την Ιερουσαλήμ, το Παλαιστινιακό τμήμα της Ιορδανίας και μέρος της Συρίας πριν να συμφωνηθεί η κατάπαυση του πυρός από τα Ηνωμένα Έθνη. Η ήττα του 1967 θεωρήθηκε όχι μόνο μια στρατιωτική ήττα αλλά και ένα είδος ηθικής κρίσης. Από τη στιγμή που οι Άραβες ηττήθηκαν τόσο γρήγορα, ολοκληρωτικά και φανερά μήπως αυτό ήταν μια απόδειξη ότι υπήρχε κάτι σαθρό στις κοινωνίες τους και στο ηθικό σύστημα που αντιπροσώπευαν;

⁷³Βλ. Κέπελ Ζιλ, Τζιχάντ, Ο Ιερός Πόλεμος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2001, σελ. 82-85.

στους πρώην αγρότες που ζουσαν στις φτωχογειτονιές των πόλεων.⁷⁴

Στην δημογραφική έκρηξη, την αστυφιλία και την μαζική παιδεία πρέπει να προσθέσουμε και την επιρροή που είχε η μεγάλη αύξηση της τιμής του πετρελαίου. Χάρη στο εμπάργκο πετρελαίου που επέβαλε το 1974 ο Οργανισμός Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών (ΟΠΕΚ) η Σαουδική Αραβία και τα άλλα κράτη του Περσικού Κόλπου κατάφεραν να μεγιστοποιήσουν τα έσοδα τους και να ενισχύσουν τη θέση τους στον μουσουλμανικό κόσμο. Η αύξηση των κερδών και τα πολλά αναπτυξιακά έργα αύξησαν τη ζήτηση για εργατικό δυναμικό προκαλώντας ένα μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα προς τις χώρες του Κόλπου. Η Σαουδική Αραβία εκμεταλλεύτηκε αυτήν την κατάσταση για να εγκαθιδρύσει την θρησκευτική της ηγεμονία στο μουσουλμανικό κόσμο.⁷⁵ Επρόκειτο για ένα φιλόδοξο σχέδιο που συνίσταται στην εγκαθίδρυση θρησκευτικών ιδρυμάτων, την οικοδόμηση τεμενών, την τύπωση και δωρεάν διανομή του Κορανίου και άλλων θρησκευτικών κειμένων και μαζική οικονομική υποστήριξη στους Αδελφούς Μουσουλμάνους και σε άλλες ισλαμικές ομάδες σε πολλές χώρες. Στην αρχή τα μουσουλμανικά καθεστώτα δεν ανησύχησαν καθόλου από την Σαουδαραβική πολιτική καθώς τα χρήματα που έστελναν οι μετανάστες στις οικογένειες τους ήταν ένα είδος κοινωνικής και οικονομικής ανακούφισης για κοινωνίες που απειλούνταν από δημογραφική έκρηξη και ανεργία.⁷⁶

Αποδέχτηκαν με ευχαρίστηση αυτήν τη ροή πετροδολαρίων και επέτρεψαν την επέκταση

---

⁷⁴Για περισσότερα σχετικά με την εμφάνιση του ισλαμισμού βλ. Anthony H. Cordesman , 'Saudi Arabia: Friend or Foe in the War on Terror? Middle East Policy, Vol XIII, No 1, Spring 2006 και Hegghammer Thomas, Terrorist Recruitment and radicalization in Saudi Arabia, Middle East Policy, Vol.XIII, No.4, Winter 2006.

⁷⁵Η θρησκευτικό-πολιτική αυτή ιδεολογία έχει το όνομα από τον ιδρυτή της Μουχάμαντ ιμπν Αμπντ αλ-Ουαχάμπ και εμπνέεται από την σχολή του Ιμπν Ταμίγια. Διακρίνεται από την κατά γράμμα ερμηνεία του Κορανίου με μια αυστηρή και άκρως πουριτανική διάσταση. Είναι η θρησκεία της Σαουδικής Αραβίας.

⁷⁶Βλ.Κέπελ Ζιλ, Τζιχάντ,Ο Ιερός Πόλεμος, Εκδόσεις Καστανιώτη,Αθήνα 2001,σελ.115-120.

του θρησκευτικού πεδίου ελπίζοντας ότι έτσι θα το είχαν υπό το έλεγχο τους. Ενώ η Σαουδική Αραβία χρηματοδοτούσε όλους τους υποστηρικτές του Ισλάμ υπήρχε ο κίνδυνος τα χρήματα να πάνε και σε λάθος χέρια.⁷⁷ Στο τέλος όλοι επωφελήθηκαν από την πετρελαϊκή έκρηξη συμπεριλαμβανομένων των ριζοσπαστών ισλαμιστών. Τα πράγματα άρχισαν να αλλάζουν όταν τα μουσουλμανικά καθεστώτα αντιλήφθηκαν ότι η περαιτέρω οικονομική ενίσχυση των ισλαμιστών θα τους έδινε οικονομική ανεξαρτησία που θα οδηγούσε σε πολιτικές απαιτήσεις και αντιπαράθεση.

Τα μουσουλμανικά καθεστώτα έπαιξαν ένα σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση και επικράτηση των ισλαμιστών. Για να εξουδετερώσουν τον κίνδυνο των κομμουνιστικών και άλλων εχθρικών εθνικιστικών κινημάτων ενίσχυσαν τις ισλαμικές φοιτητικές ενώσεις και παραχώρησαν το κοινωνικό και θρησκευτικό τομέα στους ισλαμιστές.⁷⁸ Οι τελευταίοι κατάφεραν να μονοπωλήσουν αυτούς τους δύο τομείς και να εγκαθιδρύουν την κυριαρχία τους σε όλη την κοινωνία. Η ιρανική ισλαμική επανάσταση το 1979 και η εγκαθίδρυση ισλαμικού κράτους εκεί ενίσχυσε ακόμη περισσότερο τις φιλοδοξίες τους. Η επόμενη δεκαετία σηματοδεύτηκε από την νίκη του τζιχάντ στο Αφγανιστάν (1989) και τον πόλεμο του Κόλπου (1990). Ενώ το πρώτο ενίσχυσε την πίστη στην αποτελεσματικότητα του τζιχάντ ακόμη και ενάντια σε μια υπερδύναμη, ο πόλεμος του Κόλπου και η εγκατάσταση αμερικανικών δυνάμεων στη Μέκκα και τη Μεδίνα (Σαουδική Αραβία) αντιμετωπίστηκε αρνητικά από τους ισλαμιστές, κυρίως τους ριζοσπαστες ισλαμιστές. Μετά από αυτό το γεγονός, οι τελευταίοι στράφηκαν ενάντια

---

⁷⁷Βλ. στο ίδιο, σελ. 123.

⁷⁸Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι σε όλες σχεδόν τις μουσουλμανικές χώρες βρίσκονται στην εξουσία αυταρχικά καθεστώτα που καταπιέζουν τους λαούς τους και δεν επιτρέπουν καμιά φωνή αντίδρασης στις πολιτικές τους. Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον τα ισλαμιστικά κινήματα αποτελούν τη μοναδική μορφή λαϊκής αντιπολίτευσης.

στη Σαουδική μοναρχία και τα δίκτυα που ήλεγχε. Η κατάσταση χειροτερέψε όταν το 1991 αρχίσαν να επιστρέφουν στις χώρες τους οι μαχητές που είχαν πολεμήσει στο Αφγανιστάν. Όλοι αυτοί οι επαγγελματίες μαχητές ελεύθεροι από κάθε κρατικό έλεγχο και πεπεισμένοι στην αποτελεσματικότητα του τζιχάντ θα συμβάλλουν στην ριζοσπαστικοποίηση των τοπικών διαμαχών.⁷⁹ Η αποτυχία των τελευταίων θα οδηγήσει στην εμφάνιση του δικτύου της Αλ Κάιντα και τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001.

Στο σημείο αυτό είναι προφανές ότι η αποτυχία των εισαγόμενων ιδεολογιών, η δημογραφική έκρηξη, η αστυφιλία, η περιθωριοποίηση ενός μεγάλου τμήματος του πληθυσμού, η διαφθορά και η καταπίεση των καθεστώτων και μια ευνοϊκή ιστορική συγκυρία συνέβαλαν στην εμφάνιση και επικράτηση των ισλαμιστικών ιδεών.

Είναι ο Ισλαμισμός μονολιθικός ;

Η γενική αντίληψη σχετικά με τον ισλαμισμό είναι ότι πρόκειται για τρομοκρατικές οργανώσεις που επιτίθενται σε δυτικούς και μη-δυτικούς στόχους.⁸⁰ Αυτή η μονολιθική αντίληψη είναι λανθασμένη. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι υπάρχουν πολλά ισλαμιστικά κινήματα που δεν είναι όλα βίαια και όπως θα δούμε παρακάτω διαφέρουν μεταξύ τους σε πολλά ζητήματα. Εντός αυτού του τεράστιου γεωγραφικού χώρου συναντάμε από τη μια τα σουνιτικά ισλαμιστικά κινήματα και από την άλλη τα σιιτικά κινήματα. Ενώ τα πρώτα χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες, ο σιιτικός ισλαμισμός παρουσιάζει ένα σχετικά

---

⁷⁹Βλ. Gerges Fawaz, *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, Cambridge University Press, USA, 2005, σελ. 84-87.

⁸⁰Βλ. Andreani Gilles, *The 'War on Terror': Good Cause, Wrong Concept*, Survival, Vol.46, No. 4, Winter 2004-2005, pp.31-50.

ενιαίο χαρακτήρα.⁸¹

1- Σουνιτικός ισλαμισμός: Εντός του διακρίνουμε τρία ρεύματα το καθένα με τη δική του κοσμοθεωρία, τρόπο δράσης και δρώντες.

α) Πολιτικός ισλαμισμός: Περιλαμβάνει κινήματα που δίνουν προτεραιότητα στην πολιτική δράση και μέσω αυτής επιδιώκουν την συμμετοχή στην εξουσία. Επιδιώκουν την επίτευξη των στόχων τους με ειρηνικά και όχι βίαια μέσα και οργανώνονται σε πολιτικά κόμματα.⁸² Σ' αυτήν την κατηγορία ανήκουν η Μουσουλμανική Αδελφότητα της Αιγύπτου και τα όμοια της στην Αλγερία, Ιορδανία, Κουβέιτ, Παλαιστίνη, Σουδάν και Συρία, το Τζαμάατ-ι Ισλάμι στο Πακιστάν, το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΚΔΑ) στην Τουρκία και το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΚΔΑ) στο Μαρόκο.⁸³ Στην Ιορδανία το Ισλαμικό Μέτωπο Ισλαμικής Δράσης που δημιουργήθηκε από τους Αδελφούς Μουσουλμάνους έχει αποδεχθεί και κατά καιρούς υπερασπιστεί την θρησκευτική νομιμότητα της μοναρχίας.⁸⁴ Στο Μαρόκο το ΚΔΑ αποδέχεται τον μονάρχη ως 'Καθοδηγητή των Πιστών'.⁸⁵ Στην Τουρκία το ΚΔΑ του Ταγίπ Ερντογάν κέρδισε τις εκλογές του Ιουλίου 2007.

81Σχετικά με αυτή τη κατηγοριοποίηση των ισλαμιστικών κινήματων βλ. International Crisis Group, Understanding Islamism, Middle East/North Africa Report, No.37, 2 March 2005.

82Εξαίρεση από το γενικό κανόνα της μη-βίας αποτελεί η παλαιστινιακή οργάνωση Χαμάς που δημιουργήθηκε το 1987 από τους Αδελφούς Μουσουλμάνους. Οι τελευταίοι συγκεντρώθηκαν στις 9/12/1987 γύρω από το σείχη Αχμάντ Γιασίν και διένευμαν μια προκήρυξη με την υπογραφή του Κινήματος Ισλαμικής Αντίστασης που καλούσε σε ένταση της Ιντιφάντα. Το κίνημα διευθύνουν κληρικοί, γιατροί, φαρμακοποιοί και εκπαιδευτικοί. Ανήκει στο πρώτο ρεύμα του σουνιτικού ισλαμισμού, το πολιτικό ισλαμισμό. Αν και προσφεύγει στην ένοπλη δράση, όπως οι τζιχανιστές, δεν το κάνει για δογματικούς λόγους αλλά επειδή οι συνθήκες (ισραηλινή κατοχή) το επιβάλλουν. Μια άλλη διαφορά με τα κινήματα του τρίτου ρεύματος του σουνιτικού ισλαμισμού είναι ότι δεν απορρίπτει τη συνεργασία με άλλες δυνάμεις.

83Το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης ή **AKP** (Adalet ve Kalkinma Partisi), και Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης ή **PJD** (Parti pour la Justice et le Developpement).

84Βλ. Κέπελ Ζιλ, Τζιχάντ, Ο Ιερός Πόλεμος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2002, σελ. 486-496.

85Βλ. στο ίδιο, σελ. 92.

Τα κινήματα αυτά αριθμούν χιλιάδες μέλη και διαθέτουν διάφορες ομάδες στις πόλεις, τις γειτονιές των πόλεων και αλλού, μέσω των οποίων προσφέρουν ένα σημαντικό κοινωνικό έργο.⁸⁶ Στο πολιτικό ισλαμισμό συναντάμε δύο από τα πιο παλιά και πιο σημαντικά ισλαμιστικά κινήματα στο μουσουλμανικό κόσμο: τη Μουσουλμανική Αδελφότητα και το Τζαμαάτ-ι Ισλάμι. Η εξέλιξη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας έχει μεγάλο ενδιαφέρον.⁸⁷ Ιδρύεται το 1928 από τον Χασάν αλ-Μπάνα και θα υιοθετήσει αρχικά μια πολιτική συνεργασίας με τον βασιλιά Φαρούκ. Η συνεργασία αυτή δεν κράτησε πολύ. Μαζί με τον Νάσερ θα στραφούν ενάντια στον βασιλιά και θα τον ανατρέψουν. Αλλά ούτε αυτή η νέα συνεργασία μπόρεσε να ριζώσει. Πολύ γρήγορα κατάλαβαν ότι ο Νάσερ είχε τα δικά του σχέδια και δεν συμεριζόταν τις ιδέες τους και έτσι στράφηκαν στη βία. Η απάντηση του Νάσερ ήταν σκληρή και ως συνέπεια το 1954 το κίνημα διαλύεται. Ακολουθούν τότε δυο δεκαετίες απομόνωσης για να επανέρχονται στο προσκήνιο ισχυρότεροι χάρη στην «ινφιτάχ» ή ‘πολιτική της ανοιχτής πόρτας’ που ακολούθησε μετά το 1974 ο Πρόεδρος Σαντάτ.⁸⁸ Η δολοφονία του τελευταίου στις 6 Οκτωβρίου του 1981 και η σκληρή καταστολή που επακολούθησε τους αναγκάζει να πάρουν αποστάσεις από τις ριζοσπαστικές ομάδες της Αιγύπτου. Μέχρι το 1987 δεν θα

86Οι υπηρεσίες αυτές περιλαμβάνουν ιατρεία και μονάδες υγείας σε ισλαμιστικές κλινικές, συσσίτια για τους άπορους, δωρεάν κουπόνια τροφίμων και ρουχισμού, εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά και ενήλικες που προσβλέπουν στη μείωση του αναλφαριθμητισμού και στην ταυτόχρονη ενίσχυση του θρησκευτικού συναισθήματος.

87Για περισσότερα βλ. Zahid Mohammed, Medley Michael, Muslim Brotherhood in Egypt and Sudan, Review of African Political Economy, No.110, 2006, pp.693-708.

88Η ινφιτάχ αποτελείται από δύο διαδικασίες πολύ στενά συνδεδεμένες μεταξύ τους:

-από τη μια πλευρά υπήρξε μια αλλαγή στη ισορροπία μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα της οικονομίας

-από την άλλη ινφιτάχ σήμαινε ένα άνοιγμα στις ξένες και κυρίως στις δυτικές επενδύσεις και επιχειρήσεις..

Για περισσότερα σχετικά με την επιρροή που είχε η πολιτική του προέδρου Σαντάτ στην Αδελφότητα βλ.Κέπελ Ζιλ, Τζιχάντ, Ο Ιερός Πόλεμος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2001,σελ. 114 και 126-136.

προκαλέσουν καθόλου τα φώτα της δημοσιότητας. Ορισμένοι θα εγκαταλείψουν την χώρα για να πολεμήσουν στο Αφγανιστάν ενάντια στην ΕΣΣΔ, αυτοί που αποφάσισαν να μείνουν θα προσπαθήσουν να κρατήσουν ζωντανό το κίνημα.

Η βία των ριζοσπαστικών ομάδων Αλ Τζιχάντ και Γκαμαα, την τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα, είχε αρνητικές συνέπειες και για την Αδελφότητα. Της απαγορεύεται να ιδρύει πολιτικό κόμμα αν και μερικά μέλη της το επιχείρησαν το 1996 χωρίς επιτυχία. Αποδέχεται την εκλογική διαδικασία, αλλά εξαιτίας αυτής της απαγόρευσης τα μέλη της συμμετέχουν στις εκλογές ως ανεξάρτητοι.⁸⁹ Συνεχίζει ωστόσο να ελέγχει ένα μεγάλο αριθμό επαγγελματιών σωματίων και ασκεί σημαντική επιρροή στα διάφορα στρώματα του πληθυσμού.

Το άλλο μεγάλο κίνημα είναι το Τζαμαάτ-ι Ισλάμι που και αυτό υπάρχει με τη μορφή πολιτικού κόμματος. Ήταν πάντα παρόν στην πολιτική σκηνή του Πακιστάν αν και μετά το τέλος του πολέμου στο Αφγανιστάν το 1989 η επιρροή του άρχισε να μειώνεται. Στις μέρες μας το Τζαμαάτ-ι Ισλάμι είναι παρόν σε όλες τις Πακιστανικές εκλογές, παρά τα απογοητευτικά γι' αυτό αποτελέσματα

Τα ισλαμιστικά πολιτικά κινήματα δεν έχουν πάψει να εκφράσουν την επιθυμία τους για τη χρησιμοποίηση της εκλογικής διαδικασίας. Στην Αίγυπτο οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι έχουν συμμετάσχει στις κοινοβουλευτικές εκλογές του 1983, 1987, 1995, 2000, 2005 και έχουν συμμαχήσει με άλλα αριστερά ή δεξιά κόμματα.⁹⁰ Τα κινήματα αυτά έχουν εγκαταλείψει την προηγούμενη θέση να ανατρέψουν τα υπάρχοντα καθεστώτα και ψάχνουν τρόπους συμβιβασμού και συνεργασίας μ' αυτά. Αποδέχονται πως τα ιερά

---

⁸⁹Βλ. Zahid Mohammed, Medley Michael, Muslim Brotherhood in Egypt and Sudan, Review of African Political Economy, No.110, 2006, σελ.700-705.

⁹⁰Βλ. στο ίδιο, σελ. 703.

κείμενα δεν περιέχουν έναν ξεκάθαρο ορισμό του ‘Ισλαμικού κράτους’ και άρα το τελευταίο μπορεί να πάρει διάφορες μορφές.⁹¹ Υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τα σλόγκαν «το Ισλάμ είναι η λύση» και «το Κοράνι είναι το Σύνταγμα μας» και να πάρουν τις αποστάσεις από τα ριζοσπαστικά κινήματα. Πλέον ενδιαφέρονται μεταξύ άλλων για ζητήματα όπως ελευθερία, δικαιοσύνη, ίσα δικαιώματα κ.α.⁹²

B) Ιεραποστολικός ισλαμισμός: Τα κινήματα αυτής της κατηγορίας επικεντρώνονται στην φιλανθρωπία και την τήρηση του ισλαμικού νόμου και δεν θέλουν να έχουν καμιά σχέση με την πολιτική. Τα πιο σημαντικά είναι το Σαλαφίτικο και το Ταμπλίγκι (Εταιρία για τη Διάδοση της Πίστης). Το πρώτο ξεκίνησε ως ένα μεταρρυθμιστικό κίνημα το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα με κύριους εκπροσώπους τους αλ-Αφγκάνι, Αμπντούχ και Ρίντα.⁹³ Πίστευαν ότι μέσω της ελεύθερης ερμηνείας των ιερών κειμένων της υιοθέτησης των καλύτερων στοιχείων της ισλαμικής παράδοσης⁹⁴ και των καλύτερων στοιχείων της Δύσης το Ισλάμ θα έβγαινε από την στατική κατάσταση στην οποία είχε πέσει. Η επιστροφή στις ρίζες και ο εκσυγχρονισμός που πρότειναν οι μεταρρυθμιστές ισλαμιστές είχαν νόημα για όσο καιρό ο κόσμος του Ισλάμ βρισκόταν υπό μουσουλμανική κυριαρχία.⁹⁵ Μετά τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, υπό την καθοδήγηση του Ρίντα (μαθητή του Αμπντούχ) το κίνημα πήρε μια αντι-δυτική

91Βλ. Kutty Faisal, *Islamists and the West: Co-existence or Confrontation?* Washington Report on Middle East Affairs, January 1996, pp.34, 109-110.

92Βλ. International Crisis Group, *Islamism in north Africa II: Egypt's Opportunity*, Middle East/North Africa Briefing, No.13, 20 April 2004 και International Crisis Group, *Understanding Islamism*, Middle East/North Africa Report, No.37, 2 March 2005.

93Βλ. Μακρής Γεράσιμος, *Ισλάμ: Πεποιθήσεις, Πρακτικές και Τάσεις*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004, σελ. 424-447.

94Η αναφορά αυτή έχει να κάνει με την περίοδο των ‘θεοσεβούμενων προγόνων’, σαλάφ στα αραβικά. Πρόκειται για το διάστημα 632-661, ξεκινά με το θάνατο του προφήτη Μωάμεθ και τελειώνει με την δολοφονία του Αλί (ανιψιός και γαμπρός του Προφήτη). Από το σαλάφ προέρχεται και η ονομασία του κινήματος.

95Βλ. International Crisis Group, *Understanding Islamism*, Middle East/North Africa Report, No. 37, 2 March 2005, σελ.9-11.

κατεύθυνση. Από τη δεκαετία του '70 και μετά το κίνημα υπό την επιρροή της ουαχαμπιτικής ιδεολογίας⁹⁶ γίνεται πολύ συντηρητικό και χάνει όλα τα προοδευτικά στοιχεία του κινήματος του 19^{ου} αιώνα. Αυτές οι εξελίξεις και ο πόλεμος στο Αφγανιστάν οδήγησαν τη δεκαετία του '80 στην εμφάνιση ενός ένοπλου κλάδου, των λεγόμενων 'σαλαφιτών μαχητών'. Πρέπει να τονίσουμε ότι πρόκειται για ένα τεράστιο σε γεωγραφική έκταση κίνημα.⁹⁷

Το άλλο μεγάλο κίνημα αυτού του ρεύματος, το Ταμπλίγκι, δημιουργήθηκε στην Ινδία το 1926 και απευθυνόταν στους μουσουλμάνους της Ινδίας. Είναι ένα από τα μεγαλύτερα ισλαμικά κινήματα της ινδικής υποηπείρου. Ενδιαφέρεται για την τήρηση και εφαρμογή του ισλαμικού νόμου παρά την πολιτική εξουσία. Διαθέτει ένα μεγάλο δίκτυο υποστηρικτών και επαφών σε κάθε χώρα όπου υπάρχουν μουσουλμάνοι αλλά τις τελευταίες δεκαετίες τείνει να επισκιαστεί από το Σαλαφιτικό Κίνημα.

Και τα δύο αυτά κινήματα δίνουν προτεραιότητα στην σωτηρία της κοινότητας των πιστών, στο άτομο και την βελτίωση του. Απορρίπτουν το τζιχάντ ως μέσο για την επίτευξη των στόχων τους και επιμένουν στο κήρυγμα (ντάουα). Προτιμούν να βρίσκονται μακριά από την πολιτική σκηνή.⁹⁸

Γ) Σουνίτες στο μονοπάτι του τζιχάντ: Σε σύγκριση με τα δύο προηγούμενα ρεύματα αυτό εδώ ταυτίζεται με το τζιχάντ. Αποτελείται από ομάδες που προσφεύγουν στην πολιτική βία επειδή πιστεύουν πως οι μουσουλμανικές κοινωνίες είναι πολύ

---

⁹⁶Βλ. ο.π., no. 76, σελ. 28.

⁹⁷Έχει παρουσία στη Νότια και Νοτιοανατολική Ασία, Υποσαχάρια Αφρική και Ευρώπη. Για περισσότερα βλ. International Crisis Group, Understanding Islamism, Middle East/North Africa Report, No.37, 2 March 2005, σελ.10-14.

⁹⁸Υπάρχουν και διαφορές μεταξύ τους. Ενώ το σαλαφιτικό κίνημα απευθύνεται σε μουσουλμάνους που αποτελούν την πελειοψηφία στα κράτη που ζουν, το ταμπλίγκι απευθυνόταν αρχικά στους μουσουλμάνους της ινδικής υποηπείρου που αποτελούσαν μειοψηφία. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος και η σχέση τους με την εξουσία υπήρξε διαφορετική.....(International Crisis Group, Understanding Islamism, Middle East/North Africa Report, No.37, 2 March 2005, σελ.11).

διεφθαρμένες και δεν υπάρχει ελπίδα σωτηρίας εκτός από το τζιχάντ.⁹⁹ Με βάση τη μορφή που παίρνει το τζιχάντ - εσωτερικό, απελευθερωτικό και παγκόσμιο- διακρίνουμε τρεις κατηγορίες ομάδων. Στη πρώτη κατηγορία συναντάμε ομάδες όπως η Γκαμαα αλ-Ισλαμίγια (Ισλαμική Ομάδα), Γανζίμ αλ-Τζιχάντ (Ισλαμικό Τζιχάντ), Τακφίρ σουα-λ Χίτζρα και η Ένοπλη Ισλαμική Ομάδα που χρησιμοποιούν το τζιχάντ για την ανατροπή των καθεστώτων τους.¹⁰⁰ Στην δεύτερη κατηγορία συναντάμε τις ομάδες εκείνες που προσφεύγουν στο τζιχάντ για την απελευθέρωση των μουσουλμανικών εδαφών από τους ξένους κατακτητές (Παλαιστίνη, Τσετσενία, Κασμίρ κ.α). Όταν το 1998 ο Μπιν Λάντεν κήρυξε το τζιχάντ ενάντια στις ΗΠΑ και τους συμμάχους της προστέθηκε μια τρίτη μορφή του τζιχάντ: το παγκόσμιο τζιχάντ.¹⁰¹

Υπάρχει ένα κίνημα που δεν ανήκει σε κανένα από τα τρία αυτά ρεύματα του σουνιτικού ισλαμισμού και αυτό είναι το Χίζμπ ουτ-Ταχρίρ αλ-Ισλάμι. Δεν είναι πολιτικό κόμμα, δεν δραστηριοποιείται στο ιεραποστολικό έργο, ούτε στην ένοπλη δράση. Γεννήθηκε στην Ιερουσαλήμ το 1952, αλλά έχει χάσει από τότε κάθε επαφή με τον παλαιστινιακό αγώνα. Έχει παγκόσμιες βλέψεις και υποστηρίζει την εγκαθίδρυση του Ισλαμικού Χαλιφάτου. Διαφέρει από τις ομάδες του τρίτου ρεύματος του σουνιτικού ισλαμισμού -που έχουν τον ίδιο στόχο, την εγκαθίδρυση του ισλαμικού χαλιφάτου- στο ότι απέχει από την ένοπλη δράση. Κυριαρχεί στα Βρετανικά και Ευρωπαϊκά πανεπιστήμια όπου υπάρχουν μουσουλμάνοι φοιτητές. Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το

99Για να δικαιολογήσουν την βία στην οποία προσφεύγουν υποστηρίζουν ότι είναι αναγκαία επειδή υπερασπίζονται το Νταρ αλ-Ισλάμ και την Κοινότητα των Πιστών από τους άπιστους εχθρούς. Μέσω του τζιχάντ επιδιώκουν την εγκαθίδρυση του Ισλαμικού Χαλιφάτου.

100Οι τρεις πρώτες ομάδες είναι αιγυπτιακές η άλλη είναι αλγερινή. Περισσότερα σχετικά με αυτές τις ομάδες θα δούμε στις επόμενες σελίδες όταν μιλήσουμε για τις εξεγέρσεις σε Αλγερία και Αίγυπτο.

101Το εσωτερικό και το παγκόσμιο τζιχάντ διαφέρουν από τον απελευθερωτικό τζιχάντ. Στις δύο πρώτες μορφές πίσω από την κήρυξη του τζιχάντ βρίσκονται δογματικοί λόγοι. Η τρίτη προκύπτει επειδή οι συνθήκες το επιβάλλουν πχ. ξένη κατοχή.

συναντάμε και στην Κεντρική Ασία.¹⁰²

2-- Σιιτικός ισλαμισμός

Επειδή η δυτική συζήτηση κυρίως λόγω της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, επικεντρώθηκε στα σουνιτικά ισλαμιστικά κινήματα αυτό δεν σημαίνει ότι ο ρόλος των σιιτικών κινήματων είναι ασήμαντος. Οι σίιτες αποτελούν, μετά τους σουνίτες, την δεύτερη μεγάλη ομάδα του Ισλάμ.¹⁰³ Ονομάζονται ‘παράταξη του Αλί’(Σιάτ Αλί) επειδή θεωρούν κανονικό χαλίφη μόνο τον Αλί και είναι διαιρεμένοι σε τρεις ομάδες: τους Δωδεκαδικούς, τους Ζαιντιστές και τους Ισμαηλίτες.¹⁰⁴

Ο σιιτικός ισλαμισμός πήρε μετά την ιρανική επανάσταση παγκόσμια δημοσιότητα. Όμως η ισλαμική επανάσταση όπως λέει και ο Κρις Χάρμαν ‘δεν ήταν συνέπεια του ισλαμισμού αλλά των αντιθέσεων που είχαν εμφανιστεί στο καθεστώς του Σάχη’.¹⁰⁵ Η νίκη της ανησύχησε πολύ τους σουνίτες, κυρίως την Σαουδική Αραβία καθώς ο νέος και επικίνδυνος παίκτης έθετε σε κίνδυνο την ηγεμονία της στον κόσμο του Ισλάμ.¹⁰⁶ Ο επαναστατικός ενθουσιασμός ξεσήκωσε τους σίιτες σε όλα τα μουσουλμανικά κράτη.

Για την εξυπηρέτηση των στόχων του Ιράν δημιουργήθηκαν σε διάφορες

102Βλ. Crisis Group Asia Report No.58, Radical Islam in Central Asia: Responding to Hizb it-Tahrir, 30 June 2003. Emmanuel Karagiannis, McCauley Clark, ‘Hizb ut-Tahrir al-Islami: Evaluating the Threat Posed by a Radical Islamic Group That Remains Nonviolent, Terrorism and Political Violence, No.18, 2006, pp.315-334.

103Οι σουνίτες αποτελούν την πλειονότητα του μουσουλμανικού κόσμου. Ονομάζονται έτσι διότι στηρίζονται στην Σούννα (παράδοση) του Προφήτη. Γι’ αυτούς πνευματικός και χαρισματικός αρχηγός ήταν μόνο ο Μωάμεθ. Ο χαλίφης (διάδοχος του Μωάμεθ) είναι μόνο ο αρχηγός και προστάτης των πιστών αλλά όχι και ο χαρισματικός ηγέτης. Οι σίιτες δεν δέχονται τους χαλίφηδες και έχουν τους δικούς τους ιμάμηδες ως θρησκευτικούς και πολιτικούς αρχηγούς.

104Όταν ο Μωάμεθ πέθανε το 632 των διαδέχτηκαν οι πρώτοι τέσσερις λεγόμενοι ‘ορθόδοξοι’ χαλίφες, Αμπού Μπάκρ (332-334), Ουμάρ (334-346), Οθμάν (346-356) και Αλί (356-361). Η εποχή τους θεωρείται η χρυσή εποχή του Ισλάμ. Κατά τους σίιτες από τους τέσσερις ‘ορθόδοξους’ χαλίφες του Ισλάμ οι τρεις πρώτοι είναι σφετεριστές του θρόνου και μόνο ο Αλί είναι κανονικός χαλίφης.

105Βλ. Χάρμαν Κρις, Ριζοσπαστικό Ισλάμ, Ιμπεριαλισμός και Αριστερά, Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2003, σελ. 60.

106Η επιρροή της ισλαμικής επανάστασης ήταν τόσο δυνατή που δεν περιορίστηκε στους σίιτες. Ακόμα και νεαροί σουνίτες συμάχησαν με το σιισμό μετά τη νίκη του Χομείνι.

μουσουλμανικές χώρες με σιτικό πληθυσμό 'Κόμματα του Θεού' (Χεζμπολλάχ). Το μεγαλύτερο από αυτά υπήρξε το Λιβανέζικο Χεζμπολλάχ αλλά η σε μεγάλο κλίμακα προσφυγή του στην τρομοκρατία και τις απαγωγές μεταξύ του 1984 και 1988, αμαύρωσε την εικόνα του ισλαμισμού γενικά και όχι μόνο του σιτικού ισλαμισμού.¹⁰⁷

Με εξαίρεση το Ιράν, και την Λιβανέζικη Χεζμπολλάχ, οι σίτες στις άλλες μουσουλμανικές χώρες υιοθέτησαν μια ειρηνική στάση απέναντι στα τοπικά καθεστώτα.¹⁰⁸ Κατά κανόνα, ο σιτικός ισλαμισμός έχει δείξει έναν μη βίαιο χαρακτήρα.

Επειδή στις περισσότερες μουσουλμανικές χώρες οι σίτες αποτελούν μειοψηφία, το ενδιαφέρον τους επικεντρώθηκε όχι στη μετωπική σύγκρουση με τα καθεστώτα αλλά σε μια καλύτερη ενσωμάτωση στα κράτη, ίσα δικαιώματα κ.α. Οι σιτικές μειονότητες έχουν επιδείξει μια τάση στη βία μόνο όταν έχουν απειληθεί.¹⁰⁹

Ο σιτικός ισλαμισμός κατάφερε, σε αντίθεση με τον σουνιτικό ισλαμισμό που είναι διαιρεμένος σε διάφορα ρεύματα, να διατηρήσει ένα σχετικά ενιαίο χαρακτήρα.¹¹⁰

Με αυτήν την κατηγοριοποίηση των ισλαμιστικών κινημάτων αποδείξαμε ότι ο ισλαμισμός κάθε άλλο παρά μονολιθικός είναι. Αλλά το γεγονός αυτό από μόνος του δεν εξηγεί την πολιτική βία κάποιων ομάδων. Για να το κάνουμε αυτό θα εξετάσουμε τη σχέση ισλαμισμού- πολιτικής βίας. Υπάρχει ή όχι κάποια σχέση μεταξύ τους και ποια είναι αυτή;

---

¹⁰⁷Για την επιρροή της Ιρανικής Επανάστασης βλ. Κέπελ Ζιλ, Τζιχάντ, Ο Ιερός Πόλεμος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2002, σελ. 250.

¹⁰⁸Βλ. Basbous Antoine, Ισλαμισμός. Μια αποτυχημένη Επανάσταση, Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα 2003, σελ. 37-49.

¹⁰⁹Εξαιρέσεις από το μη βίαιο χαρακτήρα του σιτικού ισλαμισμού αποτελούν το Ιράν, η Χιζμπολλάχ στο Λίβανο, το Ιράκ (μετά το 2003). Στο Πακιστάν, σύμφωνα με την International Crisis Group (2005:21) ο σιτικός ισλαμισμός βρίσκεται σε αμυντική θέση.

¹¹⁰Βλ International Crisis Group, Understanding Islamism, Middle East/North Africa Report, No.37, 2 March 2005.

ΜΕΡΟΣ Γ: Ποιά η σχέση μεταξύ ισλαμισμού και πολιτικής βίας;

Από την παραπάνω κατηγοριοποίηση των ισλαμιστικών κινημάτων παρατηρούμε ότι ενώ η πλειοψηφία τους προτιμά τα ειρηνικά μέσα για να πετύχει τους στόχους της, μια μικρή μειοψηφία συνεχίζει να προσφεύγει στην ένοπλη βία. Επειδή όμως χρησιμοποιούν θρησκευτικά σύμβολα για να δικαιολογήσουν αυτήν την βία, λέγοντας π.χ ότι έτσι λέει το Κοράνι¹¹¹, δημιουργείται η εντύπωση ότι όλα αυτά οφείλονται στη βίαιη φύση του Ισλάμ. Το να μιλάμε για το Ισλάμ ως μια βίαιη θρησκεία σημαίνει ότι ξεχνάμε την σύγκρουση ανάμεσα στους Προτεστάντες και τους Καθολικούς που οδήγησε σε ηφαιστειακές εκρήξεις στην Ευρώπη. Η βία δεν είναι αποκλειστικότητα καμιάς θρησκείας. Παίρνει διάφορες μορφές σε διάφορα μέρη του πλανήτη και σαφώς δεν υπάρχει ηθική αιτιολόγηση όποιος και αν είναι ο δράστης.¹¹²

Τι λέει το Κοράνι για τη χρήση βίας ;

Για να καταλάβουμε τη ισλαμική συζήτηση για τη χρήση βίας το πρώτο βιβλίο στο οποίο θα ανατρέξουμε είναι το Κοράνι καθώς αποτελεί το θεμέλιο και την ουσία του Ισλάμ.

Αλλά, όπως λέει και ο Μπρους Λόρενς ‘το κρίσιμο κριτήριο για να ερμηνεύσουμε το

---

111 Χρησιμοποιούν εδάφια από το Κοράνι και μερικά ιστορικά γεγονότα όπως η ζωή του Προφήτη Μωάμεθ ως πολεμιστή, η Χρυσή εποχή του Ισλάμ (600 μ.Χ – τα μέσα του 11ου αιώνα) οι σταυροφορίες και η αποικιοκρατία. Στην πρώτη περίπτωση τονίζουν τη μάχη του 627 μ.Χ όταν ο Προφήτης νίκησε τη φυλή των Κοραιοιτών και τους ανάγκασε να προσηλυτιστούν στο Ισλάμ. Η έλευση της εποχής αυτής, για τους τζιχαντιστές, οφείλεται αποκλειστικά στο τζιχάντ που εξαπέλυσε ο Προφήτης. Κάποια παραδείγματα από τις σταυροφορίες, όπως ο Σαλαντίν, εμπνέουν τους τζιχαντιστές να προσφύγουν στη βία ως το μοναδικό αποτελεσματικό μέσο για την προστασία του Κοράνιου και της Σαρία. Η αποικιοκρατία από την άλλη προέκυψε επειδή οι μουσουλμάνοι έδωσαν μεγάλη ελευθερία στους μη-μουσουλμάνους και έτσι δημιούργησαν τις κατάλληλες συνθήκες για την επικράτηση τους. Ο κύριος λόγος ήταν η ανικανότητα τους να κάνουν τζιχάντ για να εμποδίσουν την έλευση της.

112 Ο Τζον Εσπόζιτο (2007) υποστηρίζει ότι η πλειοψηφία των τρομοκρατικών επιθέσεων στο αμερικανικό έδαφος τα τελευταία 15 χρόνια έχει προέλθει από χριστιανικές τρομοκρατικές ομάδες. Τα καθολικά, λουθηρανικά, και Πρεσβυτεριανά ενεργά στελέχη έχουν βομβαρδίσει μπάρ ομοφυλοφίλων, έχουν πυροβολήσει ή έχουν σκοτώσει γιατρούς που κάνουν αμβλώσεις, και βομβαρδίσει τις κλινικές τους. Παρά τις διαφορές, οι θρησκείες έχουν χρησιμοποιηθεί τόσο στο παρελθόν όσο και σήμερα ως μέσα για τη νομιμοποίηση δίκαιων και άδικων πολέμων.

Κοράνι είναι η ιστορία. Σε ιστορικό πλαίσιο το Κοράνι γίνεται ένα βιβλίο με πολλά νοήματα που οι διαδοχικές γενιές τα επανερμηνεύουν συνεχώς. Αποσπασμένο από την ιστορία γίνεται αμετάβλητο και μονοσήμαντο'.¹¹³ Αν και οι τζιχαντιστές επιμένουν ότι τα αποσπάσματα του Κοράνι που επιλέγουν έχουν μια έννοια που ισχύει για κάθε εποχή αυτό είναι λάθος. Το Κοράνι δεν είναι μονοσήμαντο καθώς το ίδιο αναφέρεται στα πολλαπλά επίπεδα των νοημάτων που περιέχει όταν λέει '.....Υπάρχουν και άλλα σημεία που είναι εκπληκτικά' (Κοράνι 18: 9).¹¹⁴ Αυτή η επιμονή και εμμονή τους στη μονοσήμαντη διάσταση του Κορανίου είναι αναγκαία για να δικαιολογήσουν τις ενέργειες τους.

Το Ισλάμ είναι μια θρησκεία της ειρήνης και δεν υπάρχει στίχος στο Κοράνι που αν τοποθετηθεί στο κατάλληλο ιστορικό πλαίσιο, να επιτρέπει έναν πόλεμο που κινείται από εκδίκηση, συμφέρον και φθόνο.¹¹⁵ Δεν υπάρχει μέρος για αδικαιολόγητη βία και επιθετικότητα στο Κοράνι. Το επιθετικό τζιχάντ επιτρέπεται μόνο για την άμυνα των μουσουλμανικών εδαφών έναντι πιθανής εισβολής από τους άπιστους. Το Κοράνι λέει 'Και να πολεμάτε για χάρη του Αλλάχ, όσους σας πολεμούν αλλά μην ξεπερνάτε τα όρια, γιατί ο Αλλάχ δεν αγαπά τους παραβάτες' (Κοράνι 2:190). Στην ίδια λογική κινείται και το εδάφιο 2 σούρα 194 'Αν κάποιος σας επιτεθεί τότε να του επιτεθείτε με τον ίδιο τρόπο και να φοβάστε τον Αλλάχ και να γνωρίζετε ότι ο Αλλάχ είναι μαζί με τους εγκρατείς'.¹¹⁶ Το Κοράνι τονίζει ότι αν οι μουσουλμάνοι ακολουθήσουν τον ισλαμικό νόμο η βία θα εμφανιστεί μόνο περιστασιακά στις μουσουλμανικές κοινωνίες. Δηλαδή

113Βλ. Lawrence Bruce, Κοράνιο, Η Βιογραφία Ενός Ιερού Κειμένου, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2006, σελ. 20.

114Ο πρώτος αριθμός υποδηλώνει το εδάφιο από το Κοράνι ενώ ο δεύτερος το κεφάλαιο. Για τις αναφορές αυτές βλέπε, Το Ιερό Κοράνιο, Β' Έκδοση, Αφοι Αθανασιάδη, Αθήνα 1987.

115Όπως είχε δείξει ο Προφήτης συνάπτοντας μια συνθήκη ειρήνης με τη φυλή των Κοραιοιτών, επίτευγμα που το Κοράνι αποκαλεί 'μεγάλη νίκη' (Κοράνι 48:1).

116Μπορούμε να προσθέσουμε και άλλες αναφορές από το Κοράνι όπως(22:39,22:41,9:5, 9:29).

όπως και να το ερμηνεύσουμε το τζιχάντ ενέχει την έννοια του καθήκοντος και της υποχρέωσης τόσο σε κοινωνικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο και δεν σημαίνει 'Ιερός Πόλεμος'.¹¹⁷ Πολλοί διακεκριμένοι μουσουλμάνοι πιστεύουν ότι ο ιερός πόλεμος είναι ένας χριστιανικός, όχι ισλαμικός, όρος που γεννήθηκε με τις σταυροφορίες. Το αραβικό αντίστοιχο του 'ιερού πολέμου' δεν αναφέρεται πουθενά στο Κοράνι. Άλλωστε δεν υπάρχει τίποτα 'ιερό στον πόλεμο' και το Κοράνι το θεωρεί μια μισητή και καταδικαστέα πράξη (Κοράνι 2:216). Όπως έχει συμβεί και σε άλλες θρησκείες, κατά τη διάρκεια της μουσουλμανικής ιστορίας τα κριτήρια διεξαγωγής του τζιχάντ παραβιάστηκαν ή παρερμηνευτήκαν σε τέτοιο βαθμό ώστε οι ενδιαφερόμενοι να πετύχουν τους στόχους τους.¹¹⁸

Τζιχάντ

Η έννοια τζιχάντ έχει την προέλευση σε μια συγκεκριμένη ιστορική περίοδο του Προφήτη Μωάμεθ στη Μεδίνα (622-632). Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από τους πολέμους που διεξήγαγε ο Προφήτης εναντίων των άπιστων γι' αυτό στο Κοράνι υπάρχουν πολλά εδάφια που θα μπορούσαν να χρησιμοποιούνται για να στηρίξουν το τζιχάντ (Κοράνι 61: 4, 61:11, 8:39 και 22:39)¹¹⁹. Είναι πολύ πιθανό αυτοί οι πόλεμοι να μην είχαν θρησκευτική σημασία κατάφεραν ωστόσο να επηρεάσουν την έννοια του τζιχάντ. Όπως λέει ο Πάτελος, 'μπορεί οι περισσότεροι από αυτούς που συμμετείχαν σ' αυτούς τους πολέμους να ενδιαφέρονταν μόνο για τα λάφυρα, έδιναν ωστόσο μεγάλη

---

¹¹⁷Πρέπει να σημειώσουμε ότι στο Κοράνι η λέξη που υποδηλώνει πόλεμο δεν είναι το τζιχάντ αλλά το Κιτάλ. Ενώ το τζιχάντ με την έννοια της αυτοάμυνας θα συνεχιστεί μέχρι και την τελευταία μέρα του ανθρώπου πάνω στη γη, το Κιτάλ ενεργοποιείται μόνο σε περίπτωση κατάληψης ισλαμικού εδάφους και παραβίασης της Σαρία.

¹¹⁸Για τις αρχές αυτές βλ. Μάζης Ι, Γεωγραφία του Ισλαμιστικού Κινήματος στη Μέση Ανατολή, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002, σελ. 35-36.

¹¹⁹Το Κοράνι (61:4 και 61:11) λέει 'Ο Αλλάχ αγαπά αυτούς που πολεμούν στο δρόμο του.....' και 'Να πιστεύετε στον Αλλάχ και τον Απόστολό του και να πολεμάτε για το δρόμο του Αλλάχ.....' Το ίδιο αναφέρεται και στο Κοράνι (8:39 και 22:39).

σημασία στο ότι πολεμούσαν εις την οδόν του θεού'.¹²⁰

Καμία λέξη δεν έχει εμπνεύσει τόσες πολλές ερμηνείες και δεν έχει έρθει να συμβολίσει γενικά τη βία και τον τρόμο στο όνομα του Ισλάμ περισσότερο από το τζιχάντ. Μεταξύ των μουσουλμάνων η έννοια αυτή είναι αρκετά ποικιλόμορφη σε σύγκριση με την ενιαία αίσθηση που έχουν γι' αυτό οι δυτικοί μελετητές και αναλυτές.¹²¹ Στο Κοράνι το τζιχάντ λαμβάνει τρεις μορφές: θεωρείται πρωτίστως μια προσπάθεια βελτίωσης του πιστού απέναντι στα πάθη του και την υποκρισία (Κοράνι 22:77, 22:78)· έπειτα μια συλλογική υποχρέωση της κοινότητας των πιστών για να προαγάγει το 'Καλό εναντία στο Κακό' (Κοράνι 25:52, 49:15, 9:122, 4:95) και τέλος, ένοπλος αγώνας (που αναφέρεται στο Κοράνι ως Κιτάλ) του πιστού αλλά και της κοινότητας των πιστών ανάλογα με τις περιστάσεις (Κοράνι 22:39). Πολλοί συγγραφείς, ιδιαίτερα σίιτες αναφέρονται σε δύο είδη τζιχάντ: το 'μεγάλο τζιχάντ' και το 'μικρότερο τζιχάντ'.¹²² Στο παραδοσιακό νομικό δόγμα το 'μικρότερο τζιχάντ' ή απλώς τζιχάντ είναι συλλογική υποχρέωση που αφορά ολόκληρη τη κοινότητα των πιστών και η κήρυξη του είναι προνόμιο του Χαλίφη/Ιμάμι, ηγέτη της κοινότητας.

Κατά το Κοράνι το τζιχάντ ενεργοποιείται μόνο σε περίπτωση κατάληψης ισλαμικού εδάφους και παραβίασης του ισλαμικού νόμου (Κοράνι 2:190). Στη περίπτωση αυτή πρόκειται για αμυντικό τζιχάντ που αφορά ολόκληρη την κοινότητα των πιστών και η

120Βλ. Πάτελος Κωνσταντίνος, Η Πολιτική Εξέλιξη του Ισλάμ, Κριτική, Αθήνα 2004, σελ. 50-52.

121Βλ. Cordesman H. Anthony "Saudi Arabia: Friend or Foe in the War on Terror" Middle East Policy, Vol, XIII, No. 1, Spring 2006.

122Ο Μακρής (2004:355) λέει ότι 'σύμφωνα με τις κλασικές θεολογικές απόψεις το 'μικρότερο τζιχάντ' ή απλώς τζιχάντ αναφέρεται στη στρατιωτική δράση για την εξάπλωση του Ισλάμ καθώς και στη διαφύλαξη του από εξωτερικούς εχθρούς. Υπό την έννοια αυτή το τζιχάντ είναι το μοναδικό είδος πολέμου που επιτρέπεται στους μουσουλμάνους, δεδομένου ότι, θεωρητικά τουλάχιστον, οι μουσουλμάνοι πρέπει να αποτελούν μια κοινότητα κάτω από μια ηγεσία. Για το λόγο αυτό, οι στρατιωτικές αναμετρήσεις μεταξύ μουσουλμάνων ονομάζονται συγκρούσεις ή διαμάχες, ο όρος 'πόλεμος' αποφεύγεται!'

κήρυξη είναι καθήκον του ηγέτη της. Σε κάθε άλλη περίπτωση για να κηρυχθεί το τζιχάντ χρειάζεται κάποια θρησκευτική γνωμοδότηση ή φάτουα από τους ουλάμα.¹²³ Ως παράδειγμα ας αναφέρουμε το τζιχάντ στο Αφγανιστάν. Για να κηρυχθεί το τζιχάντ εκεί έπρεπε οι ουλεμάδες να εκδώσουν φάτουα που θα ερμήνευε την σοβιετική εισβολή ως κατάληψη ισλαμικού εδάφους από τους άπιστους. Μια τέτοια απόφαση θα επέτρεπε στη συνέχεια την κήρυξη του τζιχάντ στο επίπεδο της κοινότητας των πιστών.¹²⁴

Από την εποχή του Προφήτη οι νομοδιδάσκαλοι του Ισλάμ (ουλάμα) συμφωνούν ότι το τζιχάντ δεν είναι ατομική υποχρέωση αλλά αφορά ολόκληρη τη κοινότητα των πιστών και ότι υπάρχουν πέντε πυλώνες¹²⁵ στο Ισλάμ. Η πλειοψηφία των μουσουλμάνων την αποδέχεται αυτήν την ερμηνεία εκτός από τους τζιχαντιστές που προσθέτουν στις βασικές υποχρεώσεις των μουσουλμάνων έναν 'έκτο στύλο' το τζιχάντ. Ο πρώτος που ριζοσπαστικοποίησε την έννοια του τζιχάντ μετατρέποντας την σε επιτακτική ατομική υποχρέωση ήταν ο Σαγίντ Κούτμπ. Με τον Αιγύπτιο Μουχάμαντ Αμπντ αλ-Σαλάμ Φαράτς (ηλεκτρολόγος μηχανικός) η σκέψη του Κούτμπ φτάνει στα άκρα. Ο Φαράτς, αρχηγός της ομάδας αλ Τζιχάντ που δολοφόνησε τον Προέδρο Ανουάρ Σαντάτ, λέει στο δοκίμιο του «Η υποχρέωση που δεν τηρήθηκε» ότι το τζιχάντ αποτελεί υποχρέωση του κάθε μουσουλμάνου και είναι η μοναδική μέθοδος για την εγκαθίδρυση ισλαμικού κράτους.¹²⁶ Επηρεασμένοι από τις ιδέες αυτές οι τζιχαντιστές επιμένουν στην βίαιη ανατροπή των μουσουλμανικών καθεστώτων που κατηγορούνται ως 'ασεβές και

123Πρέπει εδώ να τονίσουμε ότι μόνο οι Ουλέμαδες έχουν το δικαίωμα να εκδίδουν φάτουα η οποία δεν έχει ισχύ έξω από το Νταρ αλ-Ισλάμ.

124Για μια σε βάθος ανάλυση του τζιχάντ βλέπε Rudolph Peters "Jihad in Classical and Modern Times", Markus Wiener Publishers, Princeton 1996.

125Βλ. ο.π., σελ .10

126Ο Φαράτς λέει ότι οι προδότες κυβερνήσεις του Οίκου του Ισλάμ έκρυψαν το καθήκον του τζιχάντ παρά το γεγονός ότι αποτελεί, μαζί με τις άλλες υποχρεώσεις των πιστών, θεμελιώδες χρέος τους. Βλ σχετικά με το έργο αυτό του Φαράτς: Kepel G. Le Prophete et le Pharaon, La Decouverte, Paris 1984.

άπιστα'.¹²⁷

Σουνίτες στο Μονοπάτι του Τζιχάντ (ή Τζιχαντιστές)¹²⁸

Επειδή η πλειοψηφία των ισλαμιστικών κινήματων έχουν αποκηρύξει τη βία και αποδέχονται να λειτουργήσουν στα πλαίσια των εκάστοτε καθεστώτων, θα ασχοληθούμε μόνο με τις ομάδες εκείνες που επικαλούνται το τζιχάντ ως το μοναδικό μέσο για την επίτευξη των στόχων τους: την ανατροπή των 'άθεων και ασεβών καθεστώτων' και την εγκαθίδρυση του Ισλαμικού Χαλιφάτου. Τέτοιες ομάδες είναι: η Γκαμαα αλ-Ισλαμίγια (Ισλαμική Ένωση), Τακφίρ ουα-λ Χίτζρα και αλ-Τζιχάντ στην Αίγυπτο, η Αλγερινή Ένοπλη Ισλαμική Ομάδα που φαίνεται να έχει αντικατασταθεί από την Ομάδα Σαλάφι για το Κήρυγμα και τον Αγώνα, η αλ Κάιντα και άλλα μικρά ακραία κινήματα της ινδικής υποηπείρου, όπως το Σεπαχ-ι Σαχεπμάν, το Λασκάρ-ι Τζιχανγκβί και το Ζαΐς-ι Μοχάμντ.¹²⁹

Όπως αναφέρθηκε λίγο πιο πάνω ο κύριος ιδεολόγος αυτών των ομάδων θεωρείται ο Αιγύπτιος Σαγίντ Κουτμπ.¹³⁰ Η ερμηνεία του για τον ισλαμικό κράτος και τα μέσα που έπρεπε να υιοθετηθούν για την εγκαθίδρυση του, αποτέλεσαν τη βάση της ιδεολογίας

127Υπήρχαν και πιο ακραίες απόψεις όπως του ηγέτη της αιγυπτιακής οργάνωσης Τακφίρ ουα-λ Χίτζρα. Ο Σουκρί διακήρυττε ότι μόνο τα μέλη της ομάδας του ήταν γνήσιοι μουσουλμάνοι.

128Από εδώ και στο εξής θα υιοθετήσουμε τον όρο τζιχαντιστές για το τρίτο ρεύμα του σουνιτικού ισλαμισμού, ένας όρος που χρησιμοποιείται από τον Ζιλ Κέπελ (2001) και τον Φαουάζ Ζερζς(2005:1). Ο Ζερζς λέει ότι οι τζιχαντιστές (που αυτοαποκαλούνται έτσι) είναι εκείνοι οι ακτιβιστές που αισθάνονται ότι απειλούνται από την παγκοσμιοποίηση και τον εκσυγχρονισμό και από την δεκαετία του 1970 χρησιμοποιούν τη βία για να καταλάβουν την εξουσία και να εξισλαμίσουν την κοινωνία από την κορυφή.

129Βλ. Ρουα Ολιβιέ, Οι Αυταπάτες της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Στρατηγική και Τρομοκρατία, Ι.Δ. Κολλαρου & Σίας ΑΕ, Αθήνα 2003, σελ. 61.

130Οι έννοιες της 'τζαχλίγια' και 'τακφίρ' (αφορισμός) που υιοθέτησε ο Κουτμπ είχαν αναπτυχθεί από τον Ιμπν Ταιμίγια. Ο τελευταίους θεωρείται ο κλασικός θεολόγος των ριζοσπαστών ισλαμιστών. Το πιο γνωστό του έργο, το Δοκίμιο Δημοσίου Δικαίου, ήταν το αγαπημένο ανάγνωσμα των δολοφόνων του Πρόεδρου Σαντάτ. Διάσημος αφορισμός του Ταιμίγια παραμένει ο εξής: 'Το Τζιχάντ είναι η ορθότερη μορφή εθελοντικής υπηρεσίας του Ανθρώπου προς το Θεό'.

αυτών των ομάδων, κυρίως των αιγυπτιακών ριζοσπαστικών ομάδων (Γκαμαα αλ-Ισλαμίγια, Τακφίρ ουαλ-Χίτζρα και αλ-Τζιχάντ). Χαρακτηρίζοντας τον κόσμο της εποχής του ως μη-μουσουλμανικό (τζαχιλίγια)¹³¹ ο Κούτμπ υπονοεί ότι δεν μπορεί να υπάρξει κανένας συμβιβασμός μαζί του. Η μόνη λύση είναι η ανατροπή του και η αντικατάσταση με ένα γνήσιο ισλαμικό κράτος. Ούτε λίγο ούτε πολύ ο Κούτμπ επεξεργάστηκε μια ιδεολογία που καλούσε τους μουσουλμάνους σε ένα συνεχή τζιχάντ για την ανατροπή των καθεστώτων.¹³² Επειδή ζούσε σε μια εποχή που κυριαρχούσαν οι εθνικιστικές και κοσμικές ιδέες, οι απόψεις του παρέμειναν στο θεωρητικό επίπεδο. Οι νέοι ιδεολόγοι όπως ο Φαράτζ, Σουκρί¹³³ και Αζάμ¹³⁴ θα μετατρέψουν τις ιδέες του σε πρόγραμμα δράσης. Μετατρέποντας το τζιχάντ σε υποχρέωση του κάθε μουσουλμάνου, σε αντίθεση με το παραδοσιακό νομικό δόγμα που λέει ότι το τζιχάντ αποτελεί υποχρέωση ολόκληρης της κοινότητας των πιστών, υπονοούν ότι η απόφαση κήρυξης του τζιχάντ βρίσκεται πλέον στα χέρια των πιστών και όχι των καθοδηγητών της κοινότητας. Συμπέρασμα: η πολιτική και θρησκευτική ηγεσία περιθωριοποιείται¹³⁵ και η κινητοποίησή των μουσουλμάνων στους διάφορους πολέμους γίνεται μια πολύ εύκολη υπόθεση.

131Πρόκειται για την κατάσταση βαρβαρότητας που επικρατούσε πριν την επικράτηση του Ισλάμ. Πριν δηλαδή ο Προφήτης Μωάμεθ φύγει από τη Μέκκα και εγκατασταθεί στη Μεδίνα, όπου θα ιδρύσει μια κοινότητα αυθεντικών πιστών.

132Βλ. Κέπελ Ζιλ, Τζιχάντ, Ο Ιερός Πόλεμος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2001, σελ. 59-66.

133Βλ. Χάρμαν Κρις, Ριζοσπαστικό Ισλάμ, Ιμπεριαλισμός και Αριστερά, Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2003, σελ. 47-48.

134Ο πρώτος ήταν αρχηγός της αιγυπτιακής οργάνωσης Αλ Τζιχάντ που δολοφόνησε τον Πρόεδρο Σαντάτ το 1981. Ο δεύτερος, ήταν αρχηγός της αιγυπτιακής Τακφίρ ουαλ-Χίτζρα και διακήρυξε ότι μόνο τα μέλη της οργάνωσης του ήταν γνήσιοι μουσουλμάνοι. Και όπως λέει ο Κέπελ (2001:224) 'ήταν ο κύριος σύγχρονος εκφραστής του τζιχάντ, κάνοντας δημοφιλή την αντίληψη του ένοπλου ισλαμικού αγώνα που θα αναπτύξουν στη δεκαετία του '90 οι πιο ριζοσπαστικές ακτιβιστές'.

135Βλ. Πάτελος Κωνσταντίνος, Το Σύγχρονο Ισλάμ: Η Συνάντηση με τη Δύση, Σιδέρης, Αθήνα 2006, σελ. 282.

Ως μέλος της Μουσουλμανικής Αδελφότητας ο Κούτμπ θα ασκήσει μεγάλη επιρροή κυρίως στους ριζοσπάστες εντός του κινήματος. Όταν η ηγεσία της Αδελφότητας αποφάσισε να υιοθετήσει μετριοπαθή στάση λόγω της σκληρής καταστολής του Προέδρου Νάσερ, προκλήθηκε διαίρεση στο εσωτερικό της. Εκείνοι που επιθυμούσαν μια πιο ενεργή δράση και όχι το συμβιβασμό με το καθεστώς, αποχώρησαν.

Δημιουργήθηκαν νέες ομάδες όπως η αλ-Τζιχάντ (Οργάνωση του Τζιχάντ) και η Τακφίρ ουαλ Χίτζρα (Αφορισμός και Έξοδος) που είχαν ως πρωταρχικό στόχο την άμεση ανατροπή του καθεστώτος. Πέρα από τη διάσπαση που προκλήθηκε στο εσωτερικό της η Αδελφότητα άρχισε να χάνει την επιρροή πάνω στις ισλαμιστικές ενώσεις (Γκαμαα αλ-Ισλαμίγια) που είχαν γεννηθεί μετά το 1973 στα πανεπιστήμια. Μετά το 1977 οι ακτιβιστές εκεί άρχισαν να υιοθετούν πολύ ακραίες απόψεις και να κατευθύνονται προς τις ριζοσπαστικές ομάδες.¹³⁶

Η ιρανική επανάσταση του 1979 είχε μεγάλη επιρροή στο ισλαμιστικό κίνημα. Το ισλαμικό κράτος που εγκαθιδρύθηκε εκεί από το Χομεϊνί, αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για την πλειοψηφία των ισλαμιστών. Για τους ακραίους ισλαμιστές η νίκη της επανάστασης αποτελούσε ένδειξη ότι δεν υπάρχουν αζεπέραστα εμπόδια για το τζιχάντ.¹³⁷ Όμως εκείνο που σημάδεψε αυτές τις ομάδες ήταν το τζιχάντ στο Αφγανιστάν. Όταν ο Κόκκινος Στρατός εισέβαλε στην πρωτεύουσα Καμπούλ το 1979 κηρύχθηκε το τζιχάντ στο σύνολο της κοινότητας των πιστών. Αφού ένα μουσουλμανικό κράτος καταλήφθηκε από τους άπιστους η προστασία του ήταν υποχρέωση όλων των μουσουλμάνων.¹³⁸ Στην

136Βλ. Χάρμαν Κρις, Ριζοσπαστικό Ισλάμ, Ιμπεριαλισμός και Αριστερά, Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2003, σελ. 47-48.

137Σχετικά με τον αντίκτυπο της ιρανικής επανάστασης βλ. Κέπελ Ζιλ, Τζιχάντ, Ο Ιερός Πόλεμος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2001, σελ. 193-211 και Πάτελος Κωνσταντίνος, Η πολιτική εξέλιξη του Ισλάμ, Κριτική, Αθήνα 2004.

138Βλ. στο ίδιο, σελ. 216.

αρχή η αλληλεγγύη των μουσουλμάνων είχε περισσότερο οικονομικό χαρακτήρα και μόνο στα μέσα του 1980 άρχισαν να συρρέουν από όλες τις μουσουλμανικές χώρες οι οπαδοί του τζιχάντ. Ο πόλεμος ενάντια στους σοβιετικούς ήταν η ευκαιρία να κάνουν το δικό τους τζιχάντ.¹³⁹ Το αξιοσημείωτο σ' αυτήν την ιστορία είναι η δημιουργία των σαλαφιτών μαχητών¹⁴⁰. Όπως λέει και ο Κέπελ 'πρόκειται για τους φανατικούς του Ισλάμ που σέβονται απόλυτα την κατά γράμμα έννοια των ιερών κειμένων και συνδυάζουν αυτόν τον σεβασμό με το τζιχάντ, του οποίου ο πρώτος στόχος πρέπει να είναι ο κατεξοχήν εχθρός της πίστης, οι ΗΠΑ'.¹⁴¹ Όλοι αυτοί οι φανατικοί και επαγγελματίες μαχητές, αποκομμένοι από την κοινωνική πραγματικότητα αντιτίθενται σε κάθε ανανέωση και στους πάντες. Ακόμη και ο Κούτμπ, ο πνευματικός πατέρας των ριζοσπαστών ισλαμιστών, δεν γλιτώνει από την κριτική τους. Τον κατηγορούν για την ερμηνεία που κάνει στο Κοράνι, ενώ οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι θεωρούνται υπερβολικά προοδευτικοί γεγονός που τους απομακρύνει από τα ιερά κείμενα.¹⁴² Μέχρι το 1990 αυτοί οι μαχητές εμποτισμένοι από έναν ακραίο συντηρητισμό βρίσκονταν υπό την επιρροή της Σαουδικής Αραβίας. Με την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ το 1990 και την εγκατάσταση αμερικάνικών στρατευμάτων στο έδαφος της Σαουδικής Αραβίας, η τελευταία χάνει την επιρροή της στα ισλαμιστικά κινήματα και τους μαχητές που βρίσκονταν στο Αφγανιστάν. Μετά το 1991 όλοι αυτοί θα διασκορπιστούν προς διαφορετικές κατευθύνσεις για να μεταφέρουν την πολεμική τους εμπειρία.

139Η μεγαλύτερη βοήθεια στο πόλεμο αυτό προήλθε από τις ΗΠΑ, το Πακιστάν, τη Σαουδική Αραβία και άλλα κράτη του Περσικού Κόλπου. Για περισσότερα βλ. Gerges Fawaz, *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, Cambridge University Press, USA 2005, σελ. 72-79 και Πάτελος Κωνσταντίνος, *Το Σύγχρονο Ισλάμ: Η Συνάντηση με τη Δύση*, Σιδέρης, Αθήνα 2006, σελ 363-376.

140Βλ. ο.π. σελ. 35.

141Βλ. Κέπελ Ζιλ, *Τζιχάντ, Ο Ιερός Πόλεμος*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2001, σελ. 339-340.

142Στο ίδιο, σελ. 341.

Το 1989 θεωρείται μια πολύ σημαντική χρονιά για τον ισλαμισμό, μάλιστα κατά τον Κέπελ είναι το αποκορύφωμά του καθώς:¹⁴³

1Το τζιχάντ κατά των σοβιετικών στέφθηκε με επιτυχία

2Οι ισλαμιστές ήρθαν στην εξουσία στο Σουδάν

3Η Παλαιστινιακή εξέγερση (Ιντιφάντα) ενίσχυσε τον ρόλο των ισλαμιστικών
κινημάτων

4Γεννιέται στην Αλγερία το ΙΜΣ (Ισλαμικό Μέτωπο Σωτηρίας) το μεγαλύτερο
ισλαμιστικό κίνημα.

Όσο ελκυστική και αν είναι μια ιδεολογία δεν μπορεί να αγνοήσει την πραγματικότητα και τις εσωτερικές και εξωτερικές εξελίξεις. Το 1990, με τον πόλεμο στον Περσικό Κόλπο, ξεκινά η πτωτική πορεία του ισλαμισμού. Αυτός ο πόλεμος ήταν ένα μεγάλο πλήγμα για την θρησκευτική νομιμότητα της Σαουδικής Αραβίας. Από εδώ και στο εξής όχι μόνο θα χάσει την επιρροή που είχε στους μαχητές στο Αφγανιστάν αλλά θα γίνει και στόχος τους. Η κατάσταση άρχισε να επιδεινώνεται μετά το 1991 όταν ξεκινά η επιστροφή των μαχητών που είχαν πολεμήσει στο Αφγανιστάν. Η δυσαρέσκεια και η κοινωνικοπολιτική κρίση στις μουσουλμανικές χώρες θεωρείται από τους Αφγανούς μαχητές¹⁴⁴ ως η κατάλληλη ένδειξη για δράση. Κουβαλώντας μια μακρά εμπειρία από το τζιχάντ στο Αφγανιστάν θα ενισχύσουν τα ντόπια κινήματα και θα στραφούν μαζί τους ενάντια στα καθεστώτα που δεν τηρούσαν τον ισλαμικό νόμο. Κάτι τέτοιο συνέβη στην Αίγυπτο και την Αλγερία. Υπήρχαν ωστόσο και εκείνοι που διασκορπίστηκαν στα

διάφορα μέτωπα ανά τον κόσμο από το Κασμίρ έως τη Βοσνία και το Κόσοβο.¹⁴⁵

143Στο ίδιο, σελ. 315.

144Ονομάζονταν έτσι επειδή είχαν πολεμήσει στο Αφγανιστάν και όχι για κάποιο άλλο λόγο.

145Όπως λέει ο Κέπελ (2001:443) 'πολλοί έχασαν αυτήν την δυνατότητα επιστροφής, μόλις θεωρήθηκαν από την πλειονότητα των αραβικών κρατών επικίνδυνοι και η αστυνομική επίβλεψη στα σύνορα ενισχύθηκε. Άλλοι συνέχισαν τον αγώνα στο πλευρό της μίας ή άλλης Αφγανικής φατρίας'.

Όμως το τζιχάντ ενάντια στα μουσουλμανικά καθεστώτα απέτυχε παταγωδώς. Ακολούθησαν συλλήψεις και μια σκληρή κρατική καταστολή. Η πλειοψηφία τους αναγκάστηκε μετά την αποτυχία αυτών των τοπικών τζιχάντ να επανεξετάσουν τη ιδεολογία τους και να υιοθετήσουν πιο μετριοπαθείς θέσεις. Δεν συνέβη το ίδιο με το Μπιν Λάντεν και το δίκτυο της αλ Κάιντα.¹⁴⁶ Η οργάνωση αυτή που είχε δημιουργηθεί στο πλαίσιο του πολέμου εναντίον των Σοβιετικών, έγινε αντιαμερικανική μετά την εγκατάσταση αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων στη Σαουδική Αραβία. Επειδή ο ‘κοντινός εχθρός’¹⁴⁷ είχε νικήσει ο μόνος τρόπος για την συνέχιση του τζιχάντ ήταν η προσωρινή αλλαγή του στόχου. Έτσι ο Μπιν Λάντεν αποφάσισε να κηρύξει το τζιχάντ ενάντια στον ‘μακρινό εχθρό’, τις ΗΠΑ και τους συμμάχους της. Η δικαιολογία για τη διεθνοποίηση του τζιχάντ δεν έλειπε: ήταν η παρουσία των αμερικανικών στρατευμάτων στη χώρα των ιερών τόπων του Ισλάμ.¹⁴⁸

Όπως μπορούμε να συμπεράνουμε από τη μέχρι αυτό το σημείο ανάλυση μας, οι ακραίες ισλαμιστικές ομάδες αποτελούν μια μειοψηφία εντός των ισλαμιστικών κινημάτων. Επειδή όμως συνεχίζουν να υιοθετούν βίαιες στρατηγικές αυτό που επιτυγχάνουν είναι απλά να ενισχύουν την αίσθηση που επικρατεί στη δύση: ότι όλα τα ισλαμιστικά κινήματα είναι τρομοκρατικά και ότι το Ισλάμ είναι μια βίαιη θρησκεία.

146Για μια λεπτομερή ανάλυση βλ. Gerges Fawaz, *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, Cambridge University Press, USA, 2005.

147Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται αναφορικά με τα μουσουλμανικά καθεστώτα. Υπάρχει και ο όρος μακρινός εχθρός που αναφέρεται στις ΗΠΑ και τους συμμάχους της. Για περισσότερα σχετικά με τους όρους αυτούς βλ. Gerges Fawaz, *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, Cambridge University Press, USA, 2005, σελ. 9-15.

148Στο ίδιο, σελ. 119-151.

ΜΕΡΟΣ Δ: Θεωρητική προσέγγιση του θέματος: Σύγκρουση των Πολιτισμών

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή της παρούσας εργασίας, για την θεωρητική προσέγγιση του θέματος επιλέξαμε τη θεώρηση της σύγκρουσης των πολιτισμών που προτάθηκε τη δεκαετία του 1990 από τον Σάμιουελ Χάντιγκτον. Όταν πρωτοδημοσιεύτηκε το 1993 με τη μορφή άρθρου, προκάλεσε ενδιαφέρον αλλά και έντονες συζητήσεις που, όπως λέει και ο ίδιος ο συγγραφέας τον ώθησαν να εμβαθύνει το θέμα. Έτσι, το 1996 δημοσιεύει το βιβλίο με τίτλο 'η σύγκρουση των πολιτισμών και ο ανασχηματισμός της παγκόσμιας τάξης' στο οποίο όχι μόνο συμπληρώνει και αναπτύσσει τα θέματα του άρθρου αλλά επεκτείνεται σε άλλα θέματα και ιδέες όπως η έννοια των πολιτισμών, το ζήτημα ενός παγκόσμιου πολιτισμού, η σχέση εξουσίας κουλτούρας, η πολιτική δομή των πολιτισμών κ.α.¹⁴⁹ Απέκτησε μεγάλο ενδιαφέρον μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001.

Η πολιτισμική θεώρηση υποστηρίζει ότι αν και η ήττα του κομμουνισμού έθεσε τέρμα στις ιδεολογικές διαμάχες, αυτό δεν σημαίνει το τέλος της ιστορίας. Από εδώ και εμπρός θα είναι η κουλτούρα, όχι η πολιτική ή η οικονομία, αυτή που θα κυριαρχεί και θα διαιρεί τον κόσμο.¹⁵⁰ Η έμφαση στις πολιτισμικές δυνάμεις ολοκλήρωσης οι οποίες παράγουν αντίρροπες δυνάμεις πολιτισμικής επιβεβαίωσης και συνείδησης είναι το πρώτο αξίωμα της εν λόγω θεώρησης. Συνεχίζοντας, καταγράφει οκτώ μεγάλους

149Βλ. Χάντιγκτον Σάμιουελ, Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης, Β' Έκδοση, Terzo Books, Αθήνα 1999, σελ. 15.

150Βλ. Χάντιγκτον Σάμιουελ, Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης, Β' Έκδοση, Terzo Books, Αθήνα 1999, σελ.23-25.

πολιτισμούς, με κύριο διαχωρηστικό κριτήριο τη θρησκεία, και πιο συγκεκριμένα: *ο Σινικός, Ιαπωνικός, Ινδουιστικός, Ισλαμικός, Δυτικός, Ορθόδοξος, Λατινοαμερικανός και ο Αφρικανικός πολιτισμός*.¹⁵¹

Συμφωνούμε με τον Χάντιγκτον ότι στο κόσμο υπάρχουν πολλές θρησκείες που όπως λέει και ο Η. Κουσκουβέλης ‘προσφέρουν σε ένα μεγάλο αριθμό ανθρώπων ένα σημείο αναφοράς και διαφοροποίησης έναντι των άλλων’. Οι κοινωνίες που έχουν πολιτισμική συγγένεια μπορούν πράγματι να συνεργάζονται μεταξύ τους δεν λείπουν ωστόσο και οι συγκρούσεις εντός των πολιτισμών όπως η σύγκρουση Καθολικών και Διαμαρτυρομένων, ο πόλεμος Ιράν- Ιράκ και η σύγκρουση μεταξύ σουνιτών και σιιτών στο Ισλάμ. Όσο σημαντικός και αν είναι ο ρόλος των πολιτισμικών δυνάμεων ολοκλήρωσης δεν πρέπει να παραβλέψει τις πολιτικές και οικονομικές δυνάμεις που παραμένουν εξίσου σημαντικές αν όχι σημαντικότερες από τις πρώτες.

Η διαίρεση του κόσμου στη Δύση και τους υπόλοιπους μη δυτικούς πολιτισμούς είναι το δεύτερο αξίωμα της πολιτισμικής θεώρησης. Ενώ ο πρώτος εμφανίζεται κυρίαρχος, η επιρροή του εξασθενίζει και οι οικουμενικές του βλέψεις τον φέρνουν αντιμέτωπο με το Ισλάμ και τη Κίνα που θεωρούνται οι πιο δυναμικοί πολιτισμοί των 25 ετών του εικοστού αιώνα. Ενώ οι άνθρωποι άλλων πολιτισμών διστάζουν να διακηρύξουν την ανωτερότητα τους απέναντι στη Δύση, η Ασία και το Ισλάμ διεκδικούν ολόένα και με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση την ιδιαιτερότητα τους ως προς αυτή.

Το τρίτο αξίωμα επιβεβαιώνει το ρόλο των εθνών κρατών στη διεθνή σκηνή.

Παραδέχεται δηλαδή ότι τα εθνικά κράτη είναι και θα παραμείνουν οι σημαντικότεροι πρωταγωνιστές στις παγκόσμιες υποθέσεις, αλλά τα συμφέροντα τους, οι σχέσεις και οι

---

¹⁵¹Βλ. στο ίδιο, σελ. 57.

συγκρούσεις τους όλο και περισσότερο θα διαμορφώνονται από πολιτιστικούς και πολιτισμικούς παράγοντες.

Τέλος, υποστηρίζει ότι ο κόσμος βρίσκεται σε κατάσταση αναρχίας, βρίθει φυλετικών και άλλων συγκρούσεων, αλλά οι συγκρούσεις που αποτελούν μεγαλύτερο κίνδυνο για τη σταθερότητα είναι οι πολιτισμικές συγκρούσεις.

Η πολιτισμική θεώρηση όπως λέει και ο Η. Κουσκουβέλης έχει το πλεονέκτημα να υπενθυμίζει το ρόλο των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων στη διεθνή σκηνή. Αλλά, όσο σημαντικές και αν θεωρούνται αυτές οι ιδιαιτερότητες και δυνάμεις δεν είναι κυρίαρχες. Υπάρχει και μια πληθώρα δυνάμεων, πολιτικών, οικονομικών, στρατιωτικών και τεχνολογικών, που επηρεάζουν τις εξελίξεις και τη δράση του ανθρώπινου παράγοντα.¹⁵²

Η εν λόγω θεώρηση υποστηρίζει ότι το Ισλάμ και η Κίνα είναι απειλή για τη Δύση. Από τους δύο το Ισλάμ αποτελεί τη μεγαλύτερη απειλή. Τα στοιχεία στα οποία στηρίζεται αυτή η διαπίστωση εντοπίζονται στην ιστορία των σχέσεων μεταξύ Δύσης και Ισλάμ, την αναβίωση του Ισλάμ στην δημόσια και ιδιωτική ζωή, κυρίως στην πολιτική του έκφραση, και το αποσταθεροποιητικό ρόλο της δημογραφικής έκρηξης. Καθώς στόχος μας είναι να αποδείξουμε ότι η απειλή αυτή δεν υφίσταται θα επιχειρήσουμε να απορρίψουμε τα στοιχεία αυτά. Ενώ υποστηρίζεται ότι η σύγκρουση μεταξύ Ισλάμ και Δύσης είναι αναπόφευκτη, στο πρώτο κεφάλαιο αποδείξαμε ότι οι περίοδοι αντιπαλότητας και σύγκρουσης μεταξύ τους δεν αρκούν για να επιβεβαιώσουν αυτήν την προφητεία.

Υπήρξαν και περίοδοι συνεργασίας και ειρηνικής συνύπαρξης μεταξύ τους. Κάθε τάση, αντι-δυτική ή μη, πρέπει να γίνει αντιληπτή εντός του ιστορικού πλαισίου της εποχής

---

¹⁵²Βλ.Κουσκουβέλης Ηλίας, Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2004, σελ. 84.

της.

Ακολουθεί η συζήτηση περί φόβου που προκαλείται από την αναβίωση του Ισλάμ, κυρίως με τη μορφή των ισλαμιστικών κινημάτων. Γίνεται λόγος για έναν μονολιθικό ισλαμισμό¹⁵³ για ισλαμιστικά κινήματα που τοποθετούνται χωρίς καμία διάκριση κάτω από την ομπρέλα του ‘φονταμενταλισμού’ και της τρομοκρατίας. Εμείς το απορρίψαμε και αυτό το εγχείρημα στο δεύτερο κεφαλαίο. Όσον αφορά το εγχείρημα της δημογραφικής έκρηξης¹⁵⁴ που θεωρείται ως μια φυσική πηγή αστάθειας και βίας εντός του Ισλάμ, θα επιχειρήσουμε να το απορρίψουμε στο τέλος.

Γνωρίζουμε ότι πολλές φορές μια θεωρία δε μπορεί να εξηγήσει τα πάντα. Αυτό συμβαίνει και με την θεώρηση της σύγκρουσης των πολιτισμών. Επειδή τονίζει τον ρόλο των ιδεών και των πολιτισμικών διαφορών δεν μπορεί να εξηγήσει την κατεύθυνση που πήραν τα γεγονότα στην Αλγερία και Αίγυπτο την τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα.¹⁵⁵ Οι εξελίξεις εκεί θα μας δείξουν ότι όσο σημαντική και αν είναι μια ιδεολογία υπάρχουν όρια στη δύναμη έλξης της. Ας δούμε πιο αναλυτικά αυτά τα γεγονότα.

Ο ισλαμισμός την τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα (Αλγερία, Αίγυπτος)

Το τζιχάντ στο Αφγανιστάν σημάδεψε όσους πολέμησαν εκεί και ταυτόχρονα έγινε σημείο αναφοράς για τους ριζοσπάστες ισλαμιστές ανά τον μουσουλμανικό κόσμο.

Αφού το τζιχάντ είχε νικήσει απέναντι σε μια υπερδύναμη όπως η ΕΣΣΔ δεν υπάρχουν αξεπέραστα εμπόδια γι’ αυτό. Το τζιχάντ των αποφασισμένων μπορεί να νικήσει τους

---

¹⁵³Εμείς απορρίψαμε τον όρο ‘ισλαμικός φονταμενταλισμός’ που χρησιμοποιεί ο Χάντιγκτον και υιοθετήσαμε τον όρο ισλαμισμό. Για την ανάλυση αυτή βλέπε τις σελίδες για το ισλαμισμό.

¹⁵⁴Βλ. Χάντιγκτον Σάμιουελ, Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης, Β’ Έκδοση, Terzo Books, Αθήνα 1999, σελ. 360-376.

¹⁵⁵Για περισσότερα σχετικά με αυτά τα γεγονότα βλ. Κέπελ Ζιλ, Τζιχάντ: Ο ιερός πόλεμος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2001, σελ.383-413, 413-442.

πάντες και τα πάντα. Όταν, μετά το 1991, αρχίζουν να εγκαταλείπουν το Αφγανιστάν μοιάζουν με κινητή βόμβα. Μερικοί θα επιστρέψουν στις χώρες προέλευσης τους, άλλοι θα διασκορπιστούν στα διάφορα μέτωπα του τζιχάντ ανά τον κόσμο και κάποιοι θα παραμείνουν στο Αφγανιστάν.

Αλγερία

Ένα χρόνο μετά την έναρξη της Ιντιφάντα¹⁵⁶ ξεσπούν στην Αλγερία σοβαρές ταραχές, μάλιστα οι σοβαρότερες από την εποχή της ανεξαρτησίας, το 1962. Ξεκίνησαν με μια σειρά απεργιών στην πρωτεύουσα Αλγέρι αλλά πολύ γρήγορα μετατράπηκαν σε μαζικές συγκρούσεις με τις αστυνομικές δυνάμεις. Οι κύριοι λόγοι πίσω από αυτές τις εξεγέρσεις ήταν οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσης και ένα στρατιωτικό καθεστώς ανίκανο να προσφέρει οποιαδήποτε λύση στα προβλήματα της αλγερινής κοινωνίας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο οι ισλαμιστές, που είχαν οργανωθεί κάτω από το όνομα ΙΜΣ¹⁵⁷ εμφανιστήκαν ως η μοναδική δύναμη ικανή να συγκρατήσει το εξοργισμένο πλήθος. Αυτή ήταν μια μεγάλη ευκαιρία για τον αλγερινό ισλαμισμό που επίσημα απαγορευμένος από την εξουσία είχε αναγκαστεί όλα αυτά τα χρόνια να περιοριστεί στον πολιτιστικό τομέα. Υπό αυτές τις συνθήκες το καθεστώς θα εμπιστευτεί τη διαχείριση της λαϊκής δυσαρέσκειας στους ισλαμιστές του ΙΜΣ με την διαμεσολάβηση των οποίων η εξέγερση παίρνει τέλος.¹⁵⁸ Μετά από την επιτυχημένη διαχείριση της κρίσης, τις κοινωνικές υπηρεσίες που παρέχουν και το τεράστιο δίκτυο τεμενών που κατέχουν η δημοτικότητα των ισλαμιστών μεγαλώνει συνεχώς.¹⁵⁹ Θα καταφέρουν να κερδίσουν στις δημοτικές

¹⁵⁶Πρόκειται για την πρώτη Ιντιφάντα. Η λέξη αυτή στα αραβικά σημαίνει 'εξέγερση'. Ξεκινά στα τέλη του 1987, είκοσι χρόνια μετά τον πόλεμο του 1967 και την κατοχή των παλαιστινιακών εδαφών από το Ισραήλ. Προσελκύει κυρίως νεαρούς Παλαιστινίους που πολεμούν άοπλοι, με πέτρες, κατά των ισραηλινών δυνάμεων.

¹⁵⁷Ισλαμικό Μέτωπο Σωτηρίας. Δημιουργήθηκε το Μάρτιο του 1989 στο Αλγέρι.

¹⁵⁸Βλ. Κέπελ Ζιλ, Τζιχάντ, Ο Ιερός Πόλεμος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2001, σελ. 262-269.

¹⁵⁹Παρέχοντας βραδινά μαθήματα στους φτωχούς, μοιράζοντας τρόφιμα ή στήνοντας σκηνές

εκλογές του Ιούνη του 1990, ενώ στις εθνικές εκλογές του 1991 το ΙΜΣ εκλέγεται πρώτο κόμμα.

Το γεγονός ότι στις πρώτες ελεύθερες εκλογές μετά την ανεξαρτησία ο λαός είχε ψηφίσει τους ισλαμιστές τρόμαξε το καθεστώς και ενίσχυσε την αποφασιστικότητα του να τους εμποδίσει με κάθε μέσο να σχηματίσουν κυβέρνηση. Οι εκλογές ακυρώνονται στις 13 Ιανουαρίου του 1992 προκαλώντας την οργή των ισλαμιστών. Αποφασίστηκε τότε ότι η καλύτερη λύση ήταν να κηρύσσουν το τζιχάντ κατά του καθεστώτος. Η απόφαση αυτή χειροκροτήθηκε από τις ριζοσπαστικές ομάδες που, ενισχυμένες από δεκάδες μαχητές που επέστρεφαν από το Αφγανιστάν, δεν είχαν πιστέψει στην κατάληψη της εξουσίας μέσω εκλογών και ήταν πανέτοιμες για το τζιχάντ. Όμως η στρατηγική της μετωπικής αντιπαράθεσης με τις δυνάμεις ασφαλείας που επέλεξαν οι ισλαμιστές σημείωσε πλήρη αποτυχία. Η πλειοψηφία των ηγετών του ΙΜΣ συλλαμβάνεται και το κόμμα διαλύεται. Χιλιάδες μέλη και υποστηρικτές του ΙΜΣ φυλακίζονται ή κλείνονται στα στρατόπεδα της ερήμου.¹⁶⁰ Υπό αυτές τις συνθήκες η διαλυμένη ηγεσία του ΙΜΣ θα αποδειχθεί ανίκανη να ελέγχει τις διάφορες τάσεις εντός του κινήματος και να υιοθετήσει μια ξεκάθαρη στρατηγική. Προκαλείται διάσπαση στη βάση του κινήματος και αναδεικνύονται δύο ένοπλες οργανώσεις: το Κίνημα του Ισλαμικού Κράτους και οι Ένοπλες Ισλαμικές Ομάδες (ΕΙΟ).¹⁶¹ Παρά τις προσπάθειες του ΙΜΣ να σώσει την κατάσταση ο έλεγχος του ένοπλου αγώνα περνά στα χέρια των ΕΙΟ που πρεσβεύουν έναν ολοκληρωτικό πόλεμο.

για τα θύματα τους σεισμού του 1989 στην Τιπάσα κατάφερε να πάρει τη θέση της ανίσχυρης κοινωνικής δραστηριότητας της κυβέρνησης.

¹⁶⁰Βλ. Κέπελ Ζιλ, Τζιχάντ, Ο Ιερός Πόλεμος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2001, σελ. 276-280.

¹⁶¹Ένα μείγμα ένοπλων ομάδων που θα συσπειρώσει γύρω του μαχητές που επέστρεφαν από το Αφγανιστάν καθώς και πρώην μέλη του Ένοπλου Ισλαμιστικού Κινήματος, ενός εξαιρετικά βιαίου κινήματος.

Από τη στιγμή που οι ένοπλες ισλαμιστικές ομάδες παίρνουν τον έλεγχο του ένοπλου αγώνα η βία κλιμακώνεται. Αντί να κατευθύνουν το τζιχάντ μόνο ενάντια στο αλγερινό κράτος κάνουν το λάθος να στοχεύσουν ολόκληρη την κοινωνία.¹⁶² Πρόκειται για ένα ολοκληρωτικό πόλεμο με εκκαθαρίσεις στο εσωτερικό των ΕΙΟ, δολοφονίες των οικογενειών των ‘αποστατών’, διανοσόμενων, δημοσιογράφων, ακόμα και αντιπρόσωπων του ΙΜΣ στην Ευρώπη.¹⁶³ Παρά τις προσπάθειες των ηγετών των ΕΙΟ να δικαιολογήσουν τις σφαγές αμάχων και τις αναρίθμητες δολοφονίες συνεργατών και αντιπάλων, η φρίκη και η ωμότητα αυτών των ενεργειών τους απομακρύνει όλο και περισσότερο από την κοινωνία.¹⁶⁴ Καθώς η βία αυτών των ομάδων κλιμακώνεται το ΙΜΣ μαζί με άλλα κόμματα της αντιπολίτευσης προσπαθούν να βρουν κάποια λύση στην αλγερινή κρίση.¹⁶⁵ Το 1995 υπογράφεται στη Ρώμη μια συμφωνία για την επίλυση της κρίσης που απορρίπτεται από τις ΕΙΟ. Οι τελευταίες για να αποδείξουν σε όλους ότι αυτές ελέγχουν τον αγώνα, και όχι το ΙΜΣ, μεταφέρουν τη βία σε ευρωπαϊκό έδαφος.¹⁶⁶ Η τυφλή τους τρομοκρατία συνεχίζεται μέχρι το 1997 όποτε παύουν να υπάρχουν ως πολιτικός παράγοντας στο αλγερινό εμφύλιο. Την χρονιά αυτή ο ένοπλος κλάδος του ΙΜΣ (το ΙΣΣ) καλεί σε μονομερή ανακωχή. Με την ανακωχή του ΙΣΣ και την εξαφάνιση των ΕΙΟ το τζιχάντ στην Αλγερία φτάνει στο τέλος του, όχι και οι βιαιότητες που συνεχίστηκαν και το 1998. Υποστηρίζεται όμως ότι επρόκειτο περισσότερο για ξεκαθάρισμα λογαριασμών παρά επιθέσεις που στηρίζονταν σε πολιτικές ή ιδεολογικές

162Βλ. Κέπελ Ζιλ, Τζιχάντ: Ο ιερός πόλεμος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2005, σελ.393.

163Έτσι το 1995 ο σείχης Αμπντελμπακί Σαχραουί, ένας από τους ιδρυτές του ΙΜΣ, δολοφονήθηκε στο Παρίσι.

164Υπήρχαν διαμαρτυρίες ακόμη και από τους πιο εξτρεμιστές ισλαμιστές. Ο Κέπελ αναφέρει (2001:406) ως παράδειγμα την σφαγή επτά Γάλλων μοναχών. Ακόμη και οι πιο εκστρεμιστές την αποδοκίμασαν λέγοντας ότι το Ισλάμ πρεσβεύει το σεβασμό των μοναχών.

165Βλ. Κέπελ Ζιλ, Τζιχάντ: Ο ιερός πόλεμος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2001, σελ.402.

166Στο ίδιο, σελ. 385.

διεκδικήσεις.¹⁶⁷

Από τη στιγμή που το τζιχάντ ενάντια στο ‘ασεβές’ καθεστώς μετατράπηκε σε ολοκληρωτικό πόλεμο η αποτυχία του ήταν αναπόφευκτη. Οι βιαιότητες στις οποίες επιδοθήκαν οι διάφορες ένοπλες ισλαμιστικές ομάδες τα πέντε αυτά χρόνια (1994-98) απομονώσαν το ισλαμιστικό κίνημα από κάθε στρώμα του πληθυσμού επισπεύδοντας την αποτυχία του. Μετά από μια δεκαετία εμφυλίου πολέμου, το αλγερινό καθεστώς κατάφερε να νικήσει τους ισλαμιστές. Επειδή αυτό που μας ενδιαφέρει περισσότερο είναι το μέλλον των ισλαμιστών όπως λέει και ο Κέπελ ‘όποιες και αν είναι οι απρόβλεπτες εξελίξεις στην Αλγερία, φαίνεται απίθανο η κοινωνική δυναμική που είχε επιτρέψει την εμφάνιση του ισλαμιστικού κινήματος να μπορέσει να ξαναπαρουσιαστεί μετά από ένα πόλεμο που πνίγηκε στο αίμα’.¹⁶⁸

Αίγυπτος

Πριν δούμε την εξέλιξη που πήραν, μετά το 1992, τα γεγονότα στην Αίγυπτο πρέπει να κάνουμε δύο επισημάνσεις: πρώτον, μιλάμε για ένα κράτος με μεγάλη ιστορία και σημαντικούς θρησκευτικούς θεσμούς¹⁶⁹, σε αντίθεση με την Αλγερία όπου το κράτος είναι σχεδόν νέο, προϊόν της ανεξαρτησίας του 1962, και οι θρησκευτικοί θεσμοί σε υβριδική μορφή.¹⁷⁰ Δεύτερον, όντας η γεννήτρια του μεγαλύτερου και παλαιότερου

---

¹⁶⁷Όπως αναφέρει ο Κέπελ (2001: 411) ‘ορισμένες από αυτές είχαν περάσει στις ληστείες, άλλες ξεκαθάριζαν τους λογαριασμούς μεταξύ τους και άλλες είχαν τεθεί στην υπηρεσία διαφόρων γαιοκτημόνων που επιθυμούσαν να διώξουν με τον εκφοβισμό τους παράνομους καταπατητές γης.

¹⁶⁸Βλ. Κέπελ Ζιλ, Τζιχάντ: Ο ιερός πόλεμος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2005, σελ. 412.

¹⁶⁹Αναφερόμαστε στο πανεπιστήμιο του Αλ Αζχάρ το παλαιότερο στο μουσουλμανικό κόσμο. Στο αλ Αζχάρ εκπαιδεύονται ουλεμάδες από όλο τον κόσμο.

¹⁷⁰Στην Αλγερία ένας οκτάχρονος απελευθερωτικός πόλεμος οδήγησε τελικά στη ανεξαρτησία το 1962. Οι αλγερινοί αντιμετώπισαν μεγαλύτερες δυσκολίες απ’ ότι οι περισσότεροι Άραβες στον αγώνα τους για την ανεξαρτησία διότι η χώρα επισήμως δεν ήταν αποικία αλλά ένα ακέραιο τμήμα της μητροπολιτικής Γαλλίας και το αίτημά τους αντιμετώπιζε την αντίδραση εκείνων που θεωρούσαν ότι η Γαλλία ήταν αδιαίρετη. Οι μεγάλες γαλλικές κοινότητες που ζούσαν εκεί είχαν

ισλαμιστικού κινήματος διαθέτει μια μακρά παράδοση σύγκρουσης με τους ισλαμιστές που λείπει από το αλγερινό κράτος.

Το αξιοσημείωτο είναι ότι παρά τα διαφορετικά εσωτερικά πολιτικά πλαίσια οι εξελίξεις στις δύο χώρες πήραν την ίδια στροφή. Έτσι μετά το 1992 ένα πρωτόγνωρο κύμα βίας πλήττει την Αίγυπτο. Αντιμέτωποι βρίσκονται το καθεστώς και οι ριζοσπαστικές ισλαμιστικές ομάδες της αλ Γκαμάα και αλ Τζιχάντ.¹⁷¹ Η προσφυγή στη βία αυτών των ομάδων έγινε τη στιγμή που οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι κέρδιζαν τις εκλογές στα επαγγελματικά σωματεία. Η πολιτική συμβιβασμού με το καθεστώς που είχε υιοθετήσει η Αδελφότητα δεν άρεσε στους ριζοσπάστες εντός και εκτός του κινήματος, που το 1992 θα περάσουν σε μετωπική σύγκρουση με τις δυνάμεις ασφαλείας.¹⁷² Το γιατί η Γκαμάα αποφάσισε να κηρύξει το τζιχάντ ενάντια στο καθεστώς τη συγκεκριμένη στιγμή οφείλεται σε εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες στους οποίους αναφερθήκαμε στις προηγούμενες σελίδες. Τα στοιχεία δείχνουν ότι οι περισσότερες τρομοκρατικές επιθέσεις την περίοδο εκείνη είναι έργο της Γκαμάα και μερικές της αλ-Τζιχάντ.¹⁷³

Στην βία των ριζοσπαστών το κράτος απαντά με σκληρότερη καταστολή. Ως αποτέλεσμα ο κύκλος της βίας διευρύνεται με θύματα κυρίως αθώους πολίτες. Μπροστά στην τυφλή τρομοκρατία των ριζοσπαστών η κατασταλτική πολιτική του κράτους δεν κάνει

τον έλεγχο των επικερδών τομέων της οικονομίας και κρατούσαν το μεγαλύτερο αριθμό θέσεων στη κυβέρνηση. Κανείς δεν ήταν διατεθειμένος να τα χάσει όλα αυτά.

171Η σποραδική βία αυτών των ομάδων που είχε ξεκινήσει από το 1982-83 άρχισε να προβληματίζει τους παρατηρητές μόνο από το 1987. Τη χρονιά αυτή η Μουσουλμανική Αδελφότητα σε συμμαχία με το κόμμα Εργασίας απέσπασε 17% των ψήφων και 60 έδρες στη βουλή. Για περισσότερα σχετικά με αυτό το ζήτημα βλ. Μάζης Ι, Γεωγραφία του Ισλαμιστικού Κινήματος στη Μέση Ανατολή, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002, σελ.90-102, 170-175.

172Για μια εικόνα της κατάστασης εντός της Μουσουλμανικής Αδελφότητας βλ. Zahid Mohammed, Medley Michael, Muslim Brotherhood in Egypt and Sudan, Review of African Political Economy, No.110, 2006, pp.693-708.

173Βλ. Alam Anwar, The Sociology and Political Economy of 'Islamic Terrorism' in Egypt, Terrorism and Political Violence, Vol.15, No.4, Winter 2003, pp.114-142.

διακρίσεις μεταξύ των ισλαμιστών. Στα μάτια της όλοι οι ισλαμιστές ευθύνονται για την συνέχιση της βίας συμπεριλαμβανομένων των Αδελφών Μουσουλμάνων που έχουν πάρει αποστάσεις από τους ριζοσπάστες ισλαμιστές. Αυτή είναι η ευκαιρία του καθεστώτος να καταστείλει πολιτικά και νομικά τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, μια κατάσταση που συνεχίζεται μέχρι σήμερα αφού αρνείται να τους αναγνωρίσει ως νόμιμο πολιτικό κόμμα ή νόμιμη οργάνωση.¹⁷⁴

Μεταξύ του 1993-97 το τζιχάντ εναντίον του καθεστώτος μετατρέπεται, και στις δύο χώρες, σε πόλεμο ενάντια στην κοινωνία. Στόχος της Γκαμάα, εκτός από την αστυνομία και τις ένοπλες δυνάμεις, γίνονται οι διανοούμενοι, οι χριστιανικές μειονότητες, ξένοι τουρίστες, ακόμα και συνεργάτες. Όσο η τρομοκρατία της διαρκούσε την αποξένωνε όλο και περισσότερο από την κοινωνία. Αυτό εκμεταλλεύτηκε από το κράτος που μέσω συλλήψεων και εκτελέσεων θα στερήσει το κίνημα από έμπειρους ηγέτες. Η απομόνωση από τη λαϊκή βάση και η άκρως κατασταλτική πολιτική του καθεστώτος σε συνδυασμό με την μείωση της χρηματικής και άλλης βοήθειας προς το κίνημα, θα οδηγήσουν την εξαντλημένη Γκαμάα σε κατάρρευση.¹⁷⁵ Ακολουθεί εκεχειρία, το 1997, και η εξαφάνιση της ως σημαντικός παράγοντας της πολιτικής βίας στην Αίγυπτο. Μετά το 1997 παρατηρείται μείωση στις τρομοκρατικές ενέργειες της Γκαμάα. Αν και δεν έχει καταγραφεί κάποια μεγάλη τρομοκρατική ενέργεια της οργάνωσης μετά τη σφαγή στο Λούξορ¹⁷⁶ πολλοί πιστεύουν ότι η πολιτική αποκλεισμού που ακολουθεί η κυβέρνηση του Πρόεδρου Μουμπάρακ την ωθεί στην υιοθέτηση μη ειρηνικών μέσων για την

174Μερικά πρώην μέλη της Αδελφότητας επιχείρησαν σε συνεργασία με άλλες προσωπικότητες να σχηματίσουν ένα νέο κόμμα λεγόμενο Ουασάτ ή το Κεντρό Κόμμα, χωρίς επιτυχία. Για περισσότερα βλ. International Crisis Group, Islamism in North Africa II: Egypt's Opportunity, Middle East/North Africa Briefing, No.13, 20 April 2004.

175Βλ. Κέπελ Ζιλ, Τζιχάντ: Ο Ιερός Πόλεμος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2005, σελ. 439.

176Η σφαγή αυτή συνέβη στις 17 Νοέμβρη του 1997 και είχε ως θύματα 60 άτομα στην πλειοψηφία τους ξένοι τουρίστες.

επίτευξη των στόχων της.¹⁷⁷

Και στις δύο περιπτώσεις συναντάμε το τρίγωνο: μετριοπαθείς ισλαμιστές - κράτος – ριζοσπάστες ισλαμιστές. Οι μετριοπαθείς ισλαμιστές και τις δύο χώρες δεν κατάφεραν να συγκρατήσουν τους ριζοσπάστες και όλους αυτούς που επιθυμούσαν την συνέχιση του τζιχάντ. Οι διαφωνίες μεταξύ των δύο και οι διαιρέσεις εκμεταλλευτήκαν από το κράτος που φρόντισε να παραμείνουν διαιρεμένοι. Όταν ο έλεγχος του αγώνα πέρασε στα χέρια των ένοπλων ισλαμιστικών ομάδων μετατράπηκε σε πόλεμο ενάντια στην κοινωνία. Αυτή η τρομοκρατική εκτροπή, από το 1993, τους απομόνωσε από όλα τα στρώματα του πληθυσμού. Στο τέλος το αλγερινό και αιγυπτιακό καθεστώς κατάφεραν να κερδίσουν το πόλεμο που είχαν κηρύξει εναντίον του οι τζιχαντιστές. Η βία στην οποία προσέφυγαν γύρισε ως βούμεραγκ εναντίον τους.

Ο απολογισμός της τελευταίας δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα

Την τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα ο ισλαμισμός στο σύνολο του είχε να δείξει έναν αρνητικό ηθικό και πολιτικό απολογισμό. Η ανεξέλεγκτη βία στην οποία είχαν προσφύγει από το 1993 οι τζιχαντιστές και η ήττα που επακολούθησε απογοήτευσε όλους όσους είχαν πιστέψει στον ισλαμισμό. Αντιμέτωποι με έναν απογοητευμένο και οργισμένο κοινό προσπάθησαν να παρουσιάσουν την προσφορά τους στο κοινωνικό τομέα.¹⁷⁸ Όμως όσο σημαντικό και αποτελεσματικό και αν ήταν το κοινωνικό έργο που παρείχαν στους συμπολίτες τους, χάρη στο ισλαμικό τραπεζικό σύστημα, τις πολλές φιλανθρωπικές και άλλες οργανώσεις, δεν μπορούσε να καλύψει το κακό που

177Βλ. Alam Anwar, The Sociology and Political Economy of 'Islamic Terrorism' in Egypt, Terrorism and Political Violence, Vol.15, No.4, Winter 2003, σελ.139-140.

178Βλ. Κέπελ Ζιλ, Τζιχάντ: Ο Ιερός Πόλεμος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2005, σελ. 541.

προκάλεσαν. Οι σφαγές αθώων πολιτών, οι δολοφονίες συνεργατών, διανοουμένων και άλλων ανθρώπων μετέτρεψαν αυτές τις ομάδες σε αντικείμενο μίσους του. Αυτό ήταν ένα μεγάλο πλήγμα για τους ριζοσπάστες ισλαμιστές και το ισλαμιστικό κίνημα στο σύνολό του. Η αποτυχία του ένοπλου αγώνα για την ανατροπή των καθεστώτων σήμαινε ότι δεν υπήρχε άλλος δρόμος εκτός από την εγκατάλειψη των όπλων. Υπό την πίεση των συνθηκών η πλειοψηφία των τζιχαντιστών επιδόθηκε σε μια διαδικασία αναθεώρησης των ιδεολογικών τους κανόνων και πρακτικών.¹⁷⁹ Κατάλαβαν ότι για να συνεχίσουν να υπάρχουν και να εξασφαλίσουν κάποια συμμετοχή στην πολιτική σκηνή πρέπει να πείσουν τις τοπικές κυβερνήσεις ότι είναι ειλικρινείς στις υποσχέσεις τους περί εγκατάλειψης του τζιχάντ.¹⁸⁰

Πολιτικά, στις περισσότερες μουσουλμανικές χώρες οι ισλαμιστές δεν κατάφεραν να καταλάβουν την εξουσία. Όμως ακόμα και εκεί που κατάφεραν να έρθουν στην εξουσία (Ιράν, Σουδάν, Αφγανιστάν) τα αποτελέσματα ήταν απογοητευτικά. Οι πολιτικές που ακολούθησαν οδήγησαν στην οικονομική και πολιτική κατάρρευση των χωρών τους (Σουδάν και Αφγανιστάν).¹⁸¹

Το τζιχάντ που κήρυξαν ενάντια στα ‘ασεβές’ καθεστώτα οι τζιχαντιστές μετατράπηκε σε πόλεμο κατά της κοινωνίας και οδήγησε τελικά στην ήττα τους. Και οι δύο περιπτώσεις επιβεβαιώνουν την υπόθεση μας ότι οι ιδέες είναι σημαντικές αλλά όπως

λέει ο Κέπελ ‘η ισλαμιστική ιδεολογία μετά από τρεις σχεδόν δεκαετίες δεν κατάφερε να

179Ωστόσο ένα μέρος τους αποφάσισε να συνεχίσει στο μονοπάτι του τζιχάντ. Την κατεύθυνση αυτή αποφάσισε να ακολουθήσει η Αλ Κάιντα και η αιγυπτιακή Αλ Τζιχάντ του Αλ Ζαουαχίρι. Για περισσότερα βλ. Gerges Fawaz, *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, Cambridge University Press, USA, 2005, σελ. 151-165.

180Βλ. International Crisis Group, *Understanding Islamism, Middle East/North Africa Report*, No.37, 2 March 2005.

181Βλ. Χάρμαν Κρις, *Ριζοσπαστικό Ισλάμ, Ιμπεριαλισμός και Αριστερά, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Αθήνα 2003*, σελ.74-81 και Κέπελ Ζιλ, *Τζιχάντ: Ο Ιερός Πόλεμος*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2005, σελ. 289-291.

μετατρέψει τους μουσουλμάνους σε μαχητές που λειτουργούν αποκλειστικά στη βάση δογματικών επιταγών'.¹⁸²

Ο αρνητικός απολογισμός αυτής της δεκαετίας ανάγκασε, όπως είπαμε προηγουμένως, την πλειοψηφία των τζιχαντιστών σε αλλαγή κατεύθυνσης. Υπήρχαν ωστόσο και εκείνοι που παρά την ήττα αποφάσισαν να συνεχίσουν στο μονοπάτι του τζιχάντ. Πρόκειται για τους μαχητές του δικτύου της Αλ Κάιντα, την αιγυπτιακή αλ- Τζιχάντ και κάποιες μικρές ακραίες ομάδες στην ινδική υποήπειρο.¹⁸³

Παγκόσμιο τζιχάντ

Η μονομερή εκεχειρία που κήρυξαν το 1997 η Αλ Γκαμαα και ο ΙΣΣ (Ισλαμικός Στρατός Σωτηρίας) δείχνει το μέγεθος της ήττας που υπέστησαν οι τζιχαντιστές. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι μιλάμε για ομάδες και κινήματα που επί τριάντα περίπου χρόνια θεωρούσαν το τζιχάντ ως το μοναδικό και αποτελεσματικό μέσο για την επίτευξη των στόχων τους. Το να εγκαταλείψουν τα όπλα και να παραδεχτούν την ήττα σήμαινε ότι η ιδεολογία του τζιχάντ είχε αποτύχει. Έπειτα, η εντολή για την εγκατάλειψη του ενόπλου αγώνα και την δογματική αναθεώρηση, δεν είχε δοθεί από κάποια μικρή και ασήμαντη οργάνωση αλλά από τους φυλακισμένους ηγέτες των μεγαλύτερων ριζοσπαστικών ομάδων στον Αραβικό κόσμο. Επρόκειτο για άτομα με κύρος, εμπειρία και μεγάλη επιρροή στους ριζοσπαστικούς κύκλους.

Η εκεχειρία, λέει ο Ζερζς 'έγινε δεκτή με ανακούφιση από την πλειοψηφία των μελών της Γκαμάα'.¹⁸⁴ Μόνο μερικά μέλη της αποφάσισαν να ενωθούν με την Αλ Κάιντα και

182Με την άποψη του Κέπελ (2001:540) περί υποχώρησης της ισλαμιστικής ιδεολογίας συμφωνούν και οι Φουκουγιάμα (2001), Ολιβιέ Ρουά (1994), Φρεντ Χόλιντσει (1996).

183Για τη σχέση μεταξύ αυτών των ομάδων βλ. Gerges Fawaz, *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, Cambridge University Press, USA, 2005, σελ. 84-118.

184Στο ίδιο, σελ.152.

την Αλ Τζιχάντ και να συνεχίσουν τον ένοπλο αγώνα, όχι ενάντια στα μουσουλμανικά καθεστώτα αλλά εναντία στις ΗΠΑ και τους συμμάχους της.¹⁸⁵ Το γεγονός ότι μόνο μια μικρή μειονότητα των τζιχαντιστών - ο Αλ Ζαουαχίρι¹⁸⁶ και κάποιες μικρές ακραίες οργανώσεις - αποφάσισε να ακολουθήσει τον Μπιν Λάντεν στο παγκόσμιο τζιχάντ δείχνει ποσό ασήμαντη ήταν το δίκτυό του εντός του κινήματος των τζιχαντιστών. Παρατηρούμε σε αυτό το σημείο ότι η ιδεολογία έπαιξε σημαντικό ρόλο στην απόφαση του Μπιν Λάντεν και των φίλων του να συνεχίσουν το τζιχάντ, δεν κατάφερε ωστόσο να επηρεάσει την πλειοψηφία των τζιχαντιστών. Οι τελευταίοι λειτούργησαν ως ορθολογικοί δρώντες, με βάση το κόστος και το όφελος αποφάσισαν να μην ακολουθήσουν τον Μπιν Λάντεν στο παγκόσμιο τζιχάντ.¹⁸⁷ Τη στιγμή που η πλειοψηφία των ηγετών και μελών τους είναι φυλακισμένοι και ο λαός δεν τους εμπιστεύεται πια πώς να στραφούν εναντία σε μια υπερδύναμη όπως η ΗΠΑ. Αφού το κόστος μιας τέτοιας επιχείρησης είναι πολύ μεγαλύτερο από το όφελος η εκτέλεση της σημαίνει αυτοκτονία. Ο Μπιν Λάντεν από την άλλη, αγνοώντας την κατάσταση στην οποία βρίσκονταν οι τζιχαντιστές και τις εξωτερικές συνθήκες, αποφασίζει να μεταφέρει το τζιχάντ σε παγκόσμιο επίπεδο πεπεισμένος ότι αυτή είναι η καλύτερη λύση για να σωθεί το κίνημα το τζιχαντιστών. Πιστεύει δηλαδή ότι η ιδεολογία του θα καταφέρει να κινητοποιήσει τους τζιχαντιστές και την κοινότητα των πιστών, όπως είχε συμβεί στο Αφγανιστάν

185Στο κέντρο του δόγματος του Μπιν Λάντεν βρίσκονται δύο διακηρύξεις πολέμου. Η πρώτη, που δημοσιεύτηκε το 1996, απευθύνεται μόνο στους Αμερικανούς που είχαν καταλείψει την Μεκκα και Μεδίνα, τις πιο ιερές πόλεις του Ισλάμ. Η δεύτερη, που δημοσιεύτηκε το 1998, απευθύνεται στους Αμερικανούς και τους συμμάχους τους. Βλέπουμε ότι μετά από δύο χρόνια ο Μπιν Λάντεν αποφασίζει να επεκτείνει τον πόλεμο ενάντια στον μακρινό εχθρό. Για περισσότερα σχετικά με την διεθνοποίηση του τζιχάντ από τον Μπίν Λάντεν βλ. Mishal Shaul, Rosenthal Maoz, Al Qaeda as a Dune Organization: Toward a Typology of Islamic Terrorist Organizations, Studies in Conflict and Terrorism, Vol.28, 2005, pp.275-293.

186Το 2001 ο Ζαουαχίρι θα ενώσει την ομάδα του με το δίκτυο της αλ Κάιντα.

187Σχετικά με αυτό το θέμα βλ. Gerges Fawaz, The Far Enemy: Why Jihad Went Global, Cambridge University Press, USA, 2005, σελ. 160.

ενάντια στους σοβιετικούς.¹⁸⁸ Έκανε λάθος καθώς η πλειοψηφία των τζιχαντιστών όχι μόνο δεν τον ακολούθησε στην ‘αποστολή’ που ανέλαβε αλλά ιδιαίτερα μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις τις 11^{ης} Σεπτεμβρίου τον κατηγόρησε ότι είχε θέσει σε κίνδυνο το κίνημα στο σύνολο του.¹⁸⁹

Μια λεπτομερή εικόνα της κατάστασης στην οποία βρέθηκε η Αλ Κάιντα μετά την 11^η Σεπτεμβρίου δίνεται από τον Φαουάζ Ζερζς. Υποστηρίζει πως το μέγεθος της αντίδρασης ήταν πολύ μεγαλύτερο από ότι περίμενε ο Μπιν Λάντεν. Βρέθηκε δηλαδή να έχει εναντίον του ένα μεγάλο μέρος του μουσουλμανικού κόσμου, των ισλαμιστών -όπως οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι- και του θρησκευτικού κατεστημένου. Αλλά η πιο σκληρή κριτική, κατά τον Ζερζς, της ασκήθηκε από τους φυλακισμένους ηγέτες της Γκαμαα που χρησιμοποίησαν την Σαρία για να αποδείξουν πως δεν υπάρχει δικαιολογία για τον πόλεμο της Αλ Κάιντα ενάντια στις ΗΠΑ.¹⁹⁰ Από τα λεγόμενα του Ζερζς συμπεραίνουμε ότι η κατάσταση στην οποία βρίσκεται η Αλ Κάιντα είναι πολύ διαφορετική από ότι ο

188Ο Μπιν Λάντεν γνώριζε πολύ καλά ότι δεν υπήρχε τίποτα το κοινό ανάμεσα στις δύο περιπτώσεις. Το Αφγανιστάν ήταν ένα μουσουλμανικό έδαφος που είχε καταληφθεί από τους άπιστους και σύμφωνα με το ισλαμικό δόγμα έπρεπε το τζιχαντ να κηρυχθεί στο σύνολο της κοινότητας των πιστών. Επρόκειτο για αμυντικό, όχι επιθετικό, τζιχαντ γι’ αυτό και τα πολλά φάτουας που καλούσαν όλους τους μουσουλμάνους να πάνε να πολεμήσουν στο Αφγανιστάν. Τόσο το θρησκευτικό κατεστημένο όσο και τα καθεστώτα έπαιζαν έναν θετικό ρόλο στην περίπτωση του Αφγανιστάν. Από την άλλη δεν υπήρχε καμιά δικαιολόγηση πίσω από τις τρομοκρατικές επιθέσεις ενάντια στις ΗΠΑ. Επρόκειτο για επιθετικό πόλεμο αφού οι ΗΠΑ δεν είχαν καταλείψει μουσουλμανικό έδαφος και τα θύματα ήταν άμαχοι γεγονός που καταδικάζεται στο κοράνι. Η ενέργεια αυτή της Αλ Κάιντα ενάντια στις ΗΠΑ βρήκε αντίθετους όλους, από τα καθεστώτα και το θρησκευτικό κατεστημένο μέχρι και τα περισσότερα ισλαμιστικά κινήματα στον μουσουλμανικό κόσμο.

189Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε τη στάση που υιοθέτησαν οι θρησκευτικοί ηγέτες και ο κλήρος. Κατά τον Ζερζς(2005:234-240) ‘στην Σαουδική Αραβία, Αίγυπτο και αλλού, εξέφρασαν την αντίθεση τους προς όλους αυτούς που επιτρέπουν και συμμετέχουν στις δολοφονίες αμάχων. Τόνιζαν την αμυντική, όχι επιθετική, διάσταση του τζιχαντ και ότι αποτελεί μια συλλογική και όχι ατομική υποχρέωση που μπορεί να κηρυχθεί από τη κοινότητα και όχι από μεμονωμένα άτομα. Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, ακόμα και οι κληρικοί που είχαν υποστηρίξει τον Μπιν Λάντεν αναγκάστηκαν να πάρουν τις αποστάσεις τους από αυτόν υιοθετώντας μια αμυντική θέση’.

190Βλ. Gerges Fawaz, *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, Cambridge University Press, USA, 2005, σελ.200-250.

περισσότερος κόσμος φαντάζεται. Μπορεί πολλοί μουσουλμάνοι να βρίσκουν ελκυστική την ιδεολογία της αλλά αυτό δεν συνεπάγεται ότι είναι έτοιμοι να πολεμήσουν και να πεθάνουν γι' αυτήν.¹⁹¹ Όσο ελκυστική και αν είναι η ιδεολογία της δεν μπορεί να μετατρέψει όλους τους μουσουλμάνους σε μαχητές. Οι ριζοσπάστες ισλαμιστές σε Αίγυπτο και Αλγερία δεν το πέτυχαν, γιατί θα πρέπει να πιστέψουμε ότι η Αλ Κάιντα μπορεί. Τότε τουλάχιστον οι πολιτικές συνθήκες ήταν ευνοϊκές για τους ισλαμιστές, βρίσκονταν στην καλύτερη τους φάση ενώ τώρα όλα είναι εναντίον της Αλ Καίντα καθώς:

- Μιλάμε για μια οργάνωση που δεν έχει κρατική υπόσταση αν και βρίσκει υποστήριξη σε διάφορα κράτη και αποτελείται από άτομα από διαφορετικές μουσουλμανικές χώρες. Από τη μία αυτή η ελευθερία κινήσεων των μελών της, που δεν είναι υπεύθυνοι σε καμιά κυβέρνηση ή πολιτική δύναμή για τις ενέργειες τους, της επιτρέπει να υιοθετεί τρομοκρατικές τακτικές, από την άλλη όμως της στερεί την ευκαιρία μιας σταθερής βάσης υποστηρικτών.¹⁹²

- Ο Μπιν Λάντεν είδε την πλειοψηφία των τζιχαντιστών, τους οποίους ήλπιζε ότι θα τον ακολουθήσουν στην αποστολή που ανέλαβε, να τον κατηγορούν για την διεθνοποίηση του τζιχάντ και τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και να πάρουν τις αποστάσεις από το δίκτυό του. Άρα, από τη στιγμή που δεν κατάφερε να προσελκύει του ριζοσπάστες ισλαμιστές και τους ουλεμάδες καταλαβαίνουμε ότι δεν είχε καμία πιθανότητα να προσελκύει τους μετριοπαθείς ισλαμιστές. Σε όλα αυτά προστίθεται και η ανικανότητα του να κινητοποιήσει τις μάζες των μουσουλμάνων υπέρ της ιδεολογίας του παγκόσμιου τζιχάντ.

---

¹⁹¹ Στο ίδιο, σελ. 233.

¹⁹² Βλ. Mishal Shaul, Rosenthal Maoz, Al Qaeda as a Dune Organization: Toward a Typology of Islamic Terrorist Organizations, Studies in Conflict and Terrorism, Vol.28, 2005, σελ. 281.

•Τόσο τα μουσουλμανικά καθεστώτα όσο και η διεθνής κοινότητα είναι εναντίον της. Ο πόλεμος ενάντια στην τρομοκρατία που κήρυξαν οι ΗΠΑ αμέσως μετά την τραγωδία της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, συνεχίζεται και τις έχει προκαλέσει σοβαρές απώλειες σε δυναμικό και υποδομές.¹⁹³ Ενώ η αμερικανική εισβολή στο Ιράκ το 2003 φαίνεται να ενίσχυσε τις γραμμές της με νέους οπαδούς πρέπει να περιμένουμε για να δούμε τα οφέλη που θα αποκομίσει από αυτήν.

Όλα αυτά δεν σημαίνουν ότι η Αλ Κάιντα δεν μπορεί να πραγματοποιήσει τρομοκρατικές επιθέσεις. Χάρη στη οργάνωση, τον τρόπο λειτουργίας της¹⁹⁴ και την κατάσταση που επικρατεί στον αραβικό κόσμο (ισραηλινό-παλαιστινιακή διένεξη¹⁹⁵, Ιράκ, αυταρχικά καθεστώτα) οι σποραδικές πράξεις βίας και τρομοκρατίας θα συνεχιστούν στο μέλλον. Ας αναφέρουμε τις τρομοκρατικές επιθέσεις ενός παρακλάδι της Αλ Κάιντα στην Αλγερία στις 8 και 9 Σεπτεμβρίου 2007, χωρίς να συνυπολογίσουμε τις σχεδόν καθημερινές επιθέσεις αυτοκτονίας στο Ιράκ¹⁹⁶. Όμως δεν αποτελεί μια απειλή στρατηγικής φύσης. Όσο σημαντικός και αν είναι ο αριθμός των μελών της δεν μπορεί να συγκριθεί ούτε με τον μικρότερο μουσουλμανικό στρατό, άσε μετά των αμερικανικό στρατό· δεν κατέχει μια ισχυρή θέση εντός του κινήματος των τζιχαντιστών· διώκεται από τα μουσουλμανικά καθεστώτα και τη διεθνή κοινότητα· και απέτυχε να κινητοποιήσει την ούμπα υπέρ της ιδεολογίας του παγκόσμιου τζιχάντ παρά τις επιτυχίες που συμπληρώνει που και που (με το παλαιστινιακό ζήτημα και τον πόλεμο στο Ιράκ).

Κατά την ταπεινή μας γνώμη δεν μπορείς να νικήσεις μια ασθένεια (η τρομοκρατία)

193Βλ. Gerges Fawaz, *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, Cambridge University Press, USA, 2005, σελ. 232, 318-319.

194Βλ. Mishal Shaul, Rosenthal Maoz, *Al Qaeda as a Dune Organization: Toward a Typology of Islamic Terrorist Organizations*, *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol.28, 2005.

195Βλ. Κέπελ Ζιλ, *Τζιχάντ, Ο ιερός πόλεμος*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2001, σελ. 72.

196Που δεν αποδίδονται όλες στο παρακλάδι της Αλ Κάιντα στο Ιράκ καθώς η κατάσταση εκεί είναι πολύ πιο περίπλοκη.

πολεμώντας τα συμπτώματά της (Μπιν Λάντεν, Αλ Κάιντα). Πρέπει να εντοπίσεις τα αίτια της ώστε να δώσεις και το κατάλληλο φάρμακο.

Είναι το Ισλάμ μια απειλή για τη Δύση;

Το πιο σημαντικό συμπέρασμα αυτής της εργασίας είναι ότι η ‘ισλαμική απειλή’ σε όρους μιας αναπόφευκτης σύγκρουσης με τη Δύση, ενός μονολιθικού και βιαίου ισλαμισμού και μιας επικίνδυνης δημογραφικής ανάπτυξης, δεν υφίσταται. Οι εικόνες από την Νέα Υόρκη και Ουάσιγκτον την 11^η Σεπτεμβρίου 2001 και οι τρομοκρατικές ενέργειες σε πολλές χώρες από άτομα με ισλαμικές πεποιθήσεις έβλαψαν την εικόνα του Ισλάμ στη Δύση ενισχύοντας ταυτόχρονα τις φωνές περί σύγκρουσης πολιτισμών. Όμως ποια σύγκρουση πολιτισμών; Όπως λέει και ο Ζιλ Κέπελ, σύγκρουση πολιτισμών ‘υπάρχει μόνο όταν πρόκειται για ομοιογενείς πολιτισμούς που αντιπαρατίθενται ο ένας στον άλλο. Σύγκρουση πολιτισμών θα σήμαινε ότι όλοι οι μουσουλμάνοι συμφωνούν με

τον Μπιν Λάντεν και ότι όλοι οι δυτικοί συμφωνούν με την αμερικανική πολιτική'.¹⁹⁷ Αποδείξαμε στις προηγούμενες σελίδες ότι κάτι τέτοιο δεν ισχύει καθώς υπάρχουν στο εσωτερικό των μουσουλμανικών κρατών, και μεταξύ τους, πολλές διαφοροποιημένες θέσεις. Έπειτα οι κοινωνικές και πολιτισμικές διαφορές μεταξύ των μουσουλμάνων συμβαίνει να είναι πολύ μεγαλύτερες από τις ομοιότητες που έχουν με αλλόθρησκους ομοεθνείς τους.¹⁹⁸ Τι να πει κανείς για την ισλαμική συνεργασία και αλληλεγγύη; Υπάρχει ελάχιστη συνεργασία μεταξύ τους παρατηρεί ο Ταλχάμι, που στην πλειοψηφία των περιπτώσεων δεν ξεπερνά τις δημόσιες δηλώσεις ισλαμικής αλληλεγγύης.¹⁹⁹ Έτσι, παρόλο που υπάρχουν εκατόν τριάντα δύο συμφωνίες διμερών ανταλλαγών, μόνο το 7% του συνολικού αραβικού εμπορίου γίνεται ανάμεσα στις χώρες αυτές.²⁰⁰

Για όσο καιρό η καθυστέρηση, η φτώχεια, ο αυταρχισμός και οι διαιρέσεις παραμένουν σε ισχύ ο χώρος αυτός δεν αποτελεί απειλή για την προηγμένη τεχνολογικά, πολιτικά, οικονομικά κ.α Δύση.²⁰¹ Να μην ξεχνάμε επίσης ότι τα μεγαλύτερα μουσουλμανικά κράτη, Πακιστάν, Αίγυπτος, Σαουδική Αραβία, Ιορδανία κ.α, είναι σύμμαχοι των ΗΠΑ.

Ούτε η απειλή ενός μονολιθικού και βίαιου ισλαμισμού ισχύει. Η ισλαμιστική ιδεολογία γνώρισε διαφορετικούς τρόπους υλοποίησης ανάλογα με το περιβάλλον υποδοχής της, τους πολιτικούς και κοινωνικούς συσχετισμούς των χωρών και τον τρόπο που το θρησκευτικό πεδίο δομήθηκε σ' αυτές.²⁰² Συναντήσαμε εντός του σουνιτικού και σιιτικού

197Βλ. Κέπελ Ζιλ, Τζιχάντ, Ο ιερός πόλεμος, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2001, σελ. 544.

198Βλ. Tariq Ali, Η Σύγκρουση των Φονταμενταλιστών: Σταυροφορίες, Τζιχάντ και Νεωτερικότητα, Άγρα, Αθήνα 2003, σελ. 439-441.

199Βλ. Talhami Hashem Ghada, Muslims, Islamists and the Cold War, Small Wars and Insurgencies, Vol. 14 (1), 2003, σελ. 113.

200Βλ. Basbous Antoine, Ισλαμισμός. Μια αποτυχημένη Επανάσταση, Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα 2003, σελ. 342.

201Βλ. Cordesman H. Anthony, 'Saudi Arabia: Friend or Foe in the War on Terror? Middle East Policy, Vol XIII, No 1, Spring 2006, σελ. 29-31.

202Βλ. Μακρής Γεράσιμος, Ισλάμ: Πεποιθήσεις, Πρακτικές και Τάσεις, Ελληνικά Γράμματα,

ισλαμισμού ένα σύνολο κινημάτων που είχαν περισσότερες διαφορές παρά ομοιότητες. Μιλήσαμε για το πολιτικό, ιεραποστολικό και μαχητικό σουνιτικό ισλαμισμό και αποδείξαμε ότι μόνο το τρίτο θεωρούσε το τζιχάντ ως το μοναδικό και αποτελεσματικό μέσο για την επίτευξη των στόχων του. Το αξιοσημείωτο με τις ομάδες αυτής της κατηγορίας (του μαχητικού ισλαμισμού) είναι ότι μετά από μια δεκαετία ένοπλων αγώνων για την ανατροπή των μουσουλμανικών καθεστώτων και την εγκαθίδρυση ισλαμικού κράτους, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα όπλα και να παραδεχτούν την ήττα τους.

Υπήρχαν βέβαια και κάποιοι, όπως ο Μπιν Λάντεν ο Ζαουαχίρι και άλλοι, που αποφάσισαν να συνεχίσουν στο μονοπάτι του τζιχάντ ελπίζοντας ότι πολλοί θα τους ακολουθήσουν. Έκαναν λάθος. Η πλειοψηφία των τζιχαντιστών όχι μόνο δεν ακολούθησε των Μπίν Λάντεν αλλά τον κατηγόρησε ότι με αυτή την κίνηση έθετε σε κίνδυνο το κίνημα στο σύνολο του. Αγνοώντας τους πάντες και τα πάντα ο Μπιν Λάντεν συνέχισε το τζιχάντ εναντία στις ΗΠΑ που κορυφώθηκε με τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Περίμενε με αυτή την ενέργεια ότι θα κινητοποιούσε την κοινότητα των πιστών υπέρ του τζιχάντ ενάντια στις ΗΠΑ. Αυτό που κατάφερε ήταν να την κινητοποιήσει εναντίον του.

Αποδείξαμε επίσης ότι η Αλ Κάιντα κατέχει μια ασήμαντη θέση εντός του κινήματος των τζιχαντιστών· απέτυχε να εδραιώσει την ιδεολογία της στο μουσουλμανικό κόσμο και οι ηγέτες και τα μέλη της (όπου και αν βρίσκονται) διώκονται από τα μουσουλμανικά καθεστώτα, τις ΗΠΑ και την διεθνή κοινότητα.²⁰³ Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι τρομοκρατικές της ενέργειες θα συνεχιστούν. Όμως δεν αποτελεί μια απειλή

Αθήνα 2004, σελ. 509.
203Ο.π., σελ. 62-66.

στρατηγικής φύσης καθώς δεν κατάφερε να προσελκύσει εκείνους που επί τριάντα χρόνια πίστευαν στην αναγκαιότητα και αποτελεσματικότητα του τζιχάντ (τους τζιχαντσιτές) και ούτε μπόρεσε να κινητοποιήσει τους μουσουλμάνους υπέρ της ιδεολογίας της. Η προσφυγή στην τρομοκρατία είναι έκφραση αυτού του είδους της κοινωνικής της αποτυχίας.²⁰⁴

Ούτε το επιχείρημα της ‘δημογραφική έκρηξης στις μουσουλμανικές κοινωνίες και του μεγάλου αριθμού άνεργων νέων ηλικίας μεταξύ 15 και 30’²⁰⁵ αρκεί για να δικαιολογήσει το φόβο που υποτίθεται ότι προκαλεί. Είναι παράλογο να πιστέψει κανείς ότι όλοι αυτοί οι νέοι προορίζονται να γίνουν τρομοκράτες. Πράγματι ο ισλαμισμός γεννήθηκε στο χώρο του αυταρχισμού, της φτώχειας και της διαφθοράς αλλά εκείνη την ιστορική στιγμή οι συνθήκες ήταν ευνοϊκές. Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα οι περισσότερες ισλαμικές χώρες συνεχίζουν να κυβερνώνται από αυταρχικά καθεστώτα, όμως τα ισλαμιστικά κινήματα στην πλειοψηφία τους μετά από μια αιματηρή εμπειρία την τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα και τις φρικαλεότητες της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, έχουν καταλάβει ότι για να επιβιώσουν πρέπει να λειτουργούν σύμφωνα με τους κανόνες του παιχνιδιού. Πολλοί, στο εξωτερικό και εσωτερικό, αμφισβητούν την ειλικρίνεια των ισλαμιστών να αλλάξουν και φοβούνται τον ερχομό τους στην εξουσία. Το πιο σημαντικό παράδειγμα είναι οι αλγερινοί ισλαμιστές που ενώ κέρδισαν τις βουλευτικές εκλογές του 1992 δεν τους επιτράπηκε να σχηματίσουν κυβέρνηση, την πρώτη δηλαδή δημοκρατικά εκλεγμένη ισλαμική κυβέρνηση. Ο φόβος αυτός ενισχύεται και από την ασάφεια που χαρακτηρίζει

204Βλ. Gerges Fawaz, *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, Cambridge University Press, USA, 2005, σελ. 275.

205Βλ. Χάντιγκτον Σάμιουελ, *Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης*, Β’ έκδοση, Terzo Books, Αθήνα 1999, σελ. 376.

το πολιτικό τους πρόγραμμα σε όλους τους τομείς και ιδιαίτερα όσον αφορά τη μορφή του ισλαμικού κράτους.²⁰⁶

Όμως αντί να εμποδίσουν τον ερχομό των ισλαμιστών στην εξουσία τα μουσουλμανικά καθεστώτα θα μπορούσαν να ασχοληθούν με τα τεράστια προβλήματα που πλήττουν τις κοινωνίες τους όπως η καθυστέρηση, η φτώχεια, η ανεργία, ο αναλφαριθμισμός, η διαφθορά και η έλλειψη δημοκρατικών θεσμών. Το άνοιγμα του πολιτικού συστήματος αποτελεί μια επιτακτική ανάγκη για κοινωνίες όπου δεν επιτρέπεται καμιά μορφή αντιπολίτευσης. Ένα ανοιχτό πολιτικό σύστημα, θα επέτρεπε την είσοδο άλλων κόμματος στην πολιτική σκηνή με συνέπεια την μείωση της εκλογικής πίτας των ισλαμιστών αφού τα άλλα κόμματα θα ανταγωνίζονταν μαζί τους για τις ψήφους. Για να γίνει αυτό πρέπει όλοι να αποδεχτούν την αναγκαιότητα αυτής της διαδικασίας.²⁰⁷

Πρέπει ωστόσο να γίνει αντιληπτό ότι η αλλαγή νοοτροπιών δεν μπορεί να γίνει σε μία νύχτα. Είναι μια διαδικασία που απαιτεί χρόνο και θυσίες. Τα παραδείγματα δεν λείπουν. Στη Δύση η μετάβαση από τη φεουδαρχία σε δημοκρατικά εθνικά κράτη συνοδεύτηκε από πολιτικές και άλλες εξελίξεις που ταρακούνησαν το κράτος και την εκκλησία.²⁰⁸

Για όσο διάστημα τα μουσουλμανικά καθεστώτα θα συνεχίσουν στο μονοπάτι του αυταρχισμού και η διεθνής κοινότητα να αγνοήσει τις ανησυχίες και τα προβλήματα των μουσουλμάνων, ξεκινώντας από το παλαιστινιακό, οι δεξαμενές της δυσαρέσκειας από τις οποίες αντλεί η Αλ Κάιντα και άλλες ακραίες οργανώσεις δεν πρόκειται να

στερέψουν.²⁰⁹ Εάν οι ΗΠΑ και τα άλλα δυτικά κράτη θέλουν πράγματι να συμβάλλουν

206Βλ. Kutty Faisal, *Islamists and the West: Co-existence or Confrontation?* Washington Report on Middle East Affairs, January 1996, pp.34, 109-110.

207Βλ. Esposito John, *The Islamic Threat: Myth or Reality?* Oxford University Press, New York 1999, σελ. 280-284.

208Στο ίδιο, σελ.284-288.

209Για περισσότερα σχετικά με αυτό βλ. Cordesman H.Anthony, 'Saudi Arabia: Friend or Foe in the War on Terror?' *Middle East Policy*, Vol XIII, No 1, Spring 2006, σελ.39-41 και Esposito

σε μια τέτοια ιστορική στιγμή για το κόσμο του Ισλάμ πρέπει να αρχίσουν να ακούν τις εκκλήσεις όλων εκείνων των μουσουλμάνων που αναζητούν νέα μονοπάτια για το μέλλον τους και να αναγνωρίσουν και να αποδεχτούν την ποικιλομορφία αυτού του κόσμου και τις πραγματικότητες του.²¹⁰

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Ali Tariq, *Η Σύγκρουση των Φονταμενταλιστών: Σταυροφορίες, Τζιχάντ και Νεωτερικότητα*, Άγρα, Αθήνα 2003.

Armstrong Karen, *Ισλάμ μία Σύντομη Ιστορία*, Πατάκης, Αθήνα 2002.

Αποστολόπουλος Απόστολος, *Η Παγκοσμιοποίηση και η Τρομοκρατία*, Εκδοτικός Οίκος Α. Α. Λιβάνη, Αθήνα 2001.

Basbous Antoine, *Ισλαμισμός. Μια αποτυχημένη Επανάσταση*, Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα 2003.

Buck –Morss Suzan, *Ισλάμ, Κριτική Θεωρία και Αριστερά*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2005.

Δασκολοπούλου Φανή, *Τρομοκρατία: Νεότερες Εξελίξεις στο Διεθνές Δίκαιο*, Σάκκουλας, Αθήνα 1998.

Jackson Robert, Sorensen Georg, *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων. Η Σύγχρονη Συζήτηση*, Gutenberg, Αθήνα 2006.

Κέπελ Ζιλ, *Τζιχάντ, Ο Ιερός Πόλεμος*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2002.

Κουσκουβέλης Ηλίας, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2004

Λιβανίδης Τέλης, *Τρομοκρατία: Η Μεγάλη Απειλή του 21^{ου} Αιώνα*, Anubis, Αθήνα 2001.

John, Mogahed Dalia, *Battle for Muslim's Hearts and Minds: The Road Not (Yet) Taken*, Middle East Policy, Vol. XIV, No.1, Spring 2007.

²¹⁰Στο ίδιο, σελ. 289.

- Λυμπερόπουλος Κωνσταντίνος, *Η Ισλαμική Πρόκληση και οι Στρατηγικές της Δύσης*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2000.
- Μακρής Γεράσιμος, *Ισλάμ: Πεποιθήσεις, Πρακτικές και Τάσεις*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004.
- Μάζης Ι, *Γεωγραφία του Ισλαμιστικού Κινήματος στη Μέση Ανατολή*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002
- Momeini Arshim, *Ισλάμ: Βία της Πίστης ή Πίστη της Βίας*, Κάδμος, Θεσσαλονίκη 2001.
- Momeini Arsham, *Ισλάμ, Ιστορία και Βία*, Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1997.
- Ορσία Σοφία (επιμ), *Ισλάμ και Ευρώπη*, Εκδόσεις Πολίτης, Αθήνα 2001
- Πάτελος Κωνσταντίνος, *Η Πολιτική Εξέλιξη του Ισλάμ*, Κριτική, Αθήνα 2004
- Πάτελος Κωνσταντίνος, *Το Σύγχρονο Ισλάμ: Η Συνάντηση με τη Δύση*, Σιδέρης, Αθήνα 2006
- Ροντενσόν Μαξίμ, *Οι Άραβες*, Θεμέλιο, Αθήνα 1980
- Ρουα Ολιβιέ, *Οι Αυταπάτες της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Στρατηγική και Τρομοκρατία*, Ι.Δ. Κόλλαραυ & Σίας ΑΕ, Αθήνα 2003.
- Said Edward, *Καλύπτοντας το Ισλάμ: Πως τα ΜΜΕ και οι Αναλυτές Καθορίζουν την Εικόνα που Έχουμε για τον Υπόλοιπο Κόσμο*, Νεφέλη, Αθήνα 2002
- Σπυρόπουλος Μ. Γεώργιος, *Ο Τρίτος Κόσμος στις Διεθνείς Σχέσεις. Μύθοι και Πραγματικότητες*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2005.
- Στρίγας Αθανάσιος, *Τρομοκράτες στη Νέα Υόρκη*, Εκδόσεις Κάδμος, Θεσσαλονίκη, 2001.
- Haiderali Karim, *Η Ισλαμική Απειλή: Μέσα Ενημέρωσης και Παγκόσμια Βία*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2001.
- Χαλαζιάς Χρίστος, *Το Πολιτικό Ισλάμ*, Δομός, Αθήνα 2001.
- Χάντιγκτον Σάμιουελ, *Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης*, Β' έκδοση, Terzo Books, Αθήνα 1999
- Hourani Albert, *Ιστορία των Αραβικών Λαών*, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 1994.
- Van Evera Stephen, *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία της Πολιτικής Επιστήμης*, Β' Έκδοση,

Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2001.

Wight Martin, *Διεθνής Θεωρία, Τα Τρία Πεύματα Σκέψης*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 1998.

Ξενόγλωσση

Art Robert, Jervis Art, *International Politics. Enduring Concepts and Contemporary Issues*, Eighth Edition, Pearson Longman, London 2007.

Barry Rubin, *The Tragedy of the Middle East*, Cambridge University Press, UK 2002.

Bassam Tibi, *Arab Nationalism Between Islam and the Nation State*, Third Edition, St.Martin's Press, New York 1997

Chan Stephen, Moore Cerwyn, ed., *Theories of International Relations*, Sage Publications, London 2006.

Choueiri Youseff, *Islamic Fundamentalism*, Continuum, London 1997.

Chueiri Youseff, *Arab Nationalism: A History*, Blackwell Publishers, UK and USA 2000.

Davidson Lawrence, *Islamic Fundamentalism*, Greenwood Press, USA 1998.

Esposito John, *The Islamic Threat: Myth or Reality?* Oxford University Press, New York 1999.

Esposito John, *Political Islam, Revelation, Radicalism or Reform*, Lynne Rienner Publishers, USA 1997.

Fuller E. Graham, *The Future of Political Islam*, Palgrave Macmillan, USA 2003.

Gerges Fawaz, *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*, Cambridge University Press, USA 2005.

Gerner Deborah and Schedler Jillian, *Understanding the Contemporary Middle East*, Lynne Rienner Publishers, Second Edition, London 2004.

Halliday Fred, *Islam and the Myth of Confrontation: Religion and Politics in the Middle East*, I. B. Tauris, London, New York 1996.

Hinnebusch Raymond, *The International Politics of the Middle East*, Manchester University Press, Manchester and New York 2003.

James Hogen, Gideon Rose, ed., *How did this Happen? Terrorism and the New War*, Public Affairs Ltd. Oxford 2001.

Hotaling Ed, *Islam without Illusions, Its Past, Present and its Challenge for the Future*, Syracuse University Press, USA 2003.

Hoveyde Fereydounn, *The Broken Crescent: "The Threat" of Militant Islamic Fundamentalism*, National Committee on American Foreign Policy 1998.

Lapidus Ira, *A History of Islamic Societies*, Cambridge University Press, UK 1988.

Long David and Reich Bernard, *The Government and Politics of the Middle East and North Africa*, Westview, USA 2002.

Mazriu Ali, *Islam, Between Globalization and Counterterrorism*, James Currey, UK 2006.

Sicker Martin, *The Middle East in the Twentieth Century*, Praeger, USA 2001.

Tibi Bassam, *The Challenge of Fundamentalism, Political Islam and the New World Disorder*, University of California Press 2002.

Tore Bjorgo, *Root Causes of Terrorism, Myths, Reality and Ways Forward*, Routledge, London and New York 2005.

Wheatcroft Andrew, *Infidels: A History of the Conflict between Christendom and Islam*, Penguin Books, England 2004.

Αρθρα

Abdeleziz Testas, "Models of Cultural Exclusion and Civilizational Clashes: a comparison between Huntington and Saddiqui", *Islam and Christian-Muslim Relations*, V.14, No.2, 2003

"Against Terrorism and Religious Extremism", *Islamic Horizons*, V. 35, No.5, September/October 2006, p.11-12.

Alam Anwar, The Sociology and Political Economy of 'Islamic Terrorism' in Egypt, *Terrorism and Political Violence*, Vol.15, No.4, Winter 2003, pp.114-142.

Andreani Gilles, The 'War on Terror': Good Cause, Wrong Concept, *Survival*, Vol46, No. 4, Winter 2004-2005, pp.31-50

Akhavi Ahahrough, Islam and the West in World History, *Third World Quarterly*, Vol. 24, No.3, 2003, pp.545-562.

Bankoff Greg, Regions of Risk, *Studies in Conflict and Terrorism*, No.26, 2003, pp.

413-428.

Cordesman H. Anthony, 'Saudi Arabia: Friend or Foe in the War on Terror?' Middle East Policy, Vol XIII, No 1, Spring 2006.

Delacoura Katerina, Islamist Terrorism and the Middle East Democratic Deficit: Political Exclusion, Repression and the Causes of Terrorism, Democratization, Vol.13, No.3, June 2006, pp.508-525

Donohue John, "Mistranslations of God: Fundamentalism in the 21 Century", Islam and Christian-Muslim Relations, V.15, No.4, October 2004, p.427-442.

Esposito John, Mogahed Dalia, Battle for Muslim's Hearts and Minds: The Road Not (Yet) Taken, Middle East Policy, Vol. XIV, No.1, Spring 2007.

Gardels N, "Inside the Mind of Jihadists", New Perspectives Quarterly, V.23, No.1, Winter 2006, pp.7-11.

Hegghammer Thomas, Terrorist Recruitment and Radicalization in Saudi Arabia, Middle East Policy, Vol. XIII, No.4, Winter 2006.

Hoveyda Fereydoyn, The Danger of Militant Islamic Fundamentalism, American Foreign Policy Interests, Vol.25, 2003, pp.25-33.

International Crisis Group, Islamism in north Africa II: Egypt's Opportunity, Middle East/North Africa Briefing, No.13, 20 April 2004.

International Crisis Group, Understanding Islamism, Middle East/North Africa Report, No.37, 2 March 2005

International Crisis Group, Confronting the Challenge of Terrorism: International Relations after 9/11" Cohen Lecture in International Relations, by Gareth Evans.

Introvigne Massimo, La Nuova Guerra Mondiale. Scontro di Civiltà o Guerra Civile Islamica? Sugarco, Milano 2005, pp.232.

Karagiannis Emmanuel, Political Islam and Social Movement Theory: The Case of Hizb ut-Tahrir in Kyrgyzstan, Religion, State and Society, Vol. 33, No. 2, June 2005.

Karagiannis Emmanuel and McCauley Clark, Hizb ut- Tahrir al-Islami: Evaluating the Threat Posed by a Radical Islamic Group That Remains Nonviolent, Terrorism and Political Violence, Vol. 18, 2006, pp. 315-334.

Kingshot Brian, Terrorism: The 'New' Religious War, Criminal Justice Studies, Vol.16 (1), 2003, pp.15-27

Kutty Faisal, Islamists and the West: Co-existence or Confrontation? Washington Report on Middle East Affairs, January 1996, pp.34, 109-110.

Mccormick P, "Violence, Religion, Terror, War", Theological Studies, V.67, No.1, March 2006, pp.143-162.

Mellon James, Islam and International Politics: Examining Huntington's 'Civilizational Clash' Thesis, Totalitarian Movements and Political Religions, Vol.2, No.1, Summer 2001, pp.73-83.

Mishal Shaul, Rosenthal Maoz, Al Qaeda as a Dune Organization: Toward a Typology of Islamic Terrorist Organizations, Studies in Conflict and Terrorism, Vol.28, 2005, pp. 275-293.

Mueller John, Is There Still a Terrorist Threat? Foreign Affairs, September/October 2006.

Stack Megan, Rotella Sebastian, Meyer Josh, Frantz Douglas, The New Face of Al Qaeda: Al Qaeda Seen as a Wider Threat, The Los Angeles Times, September 26, 2004.

Tariq Ali, The Real Muslim extremists, The New York Times, 1st October 2001.

The National Security Strategy of the United States of America, September 2002.

The National Security Strategy of the United States of America, March 2006.

Noakes Greg, The Phenomenon of 'Fundamentalism', Washington Report on Middle East Affairs, April 1991, page 62.

Noakes Greg, Secularism and the Islamist Challenge, Washington Report on Middle East Affairs, September/October 1993, page 57.

Ramadan Tariq, "The Global Ideology of Fear", New Perspectives Quarterly, V.23, No.1, Winter 2006, p. 12-17.

Post Jerrold, Sprinzak Ehud, Denny Laurita, The Terrorists in Their Own Words: Interviews with 35 Incarcerated Middle Eastern Terrorists, Terrorism and Political Violence, Vol.15, No.1, (spring 2003), pp.171-184.

Rollin Armour Sr, "Islam, Christian-Muslim Relations" V.14, No.2, 2003

Rowell J.L, "Has Non Violent Religion Been Trumped" Theology Today, V. 63, No. 2, July 2006, pp.23-6.

Salla Michael, Political Islam and the West: A New Cold War or Convergence? Third World Quarterly, Vol.18, No.4, 1997, pp.729-742.

Santos Bravo Ana Bela, Mendes Dias Carlos Manuel, An Empirical Analysis of Terrorism: Deprivation, Islamism and Geopolitical Factors, *Defense and Peace Economics*, Vol.17, No.4, 2006, pp.329-341

Talhami Hashem Ghada, Muslims, Islamists and the Cold War, Small Wars and Insurgencies, Vol. 14 (1), 2003, pp.109-126.

Woltering Robbert, The Roots of Islamist Popularity, *Third World Quarterly*, Vol.23, No. 6, 2002, pp.1133-1143.

Wright Robin, Islam, Democracy and the West, *Foreign Affairs*, Vol.71, No.3, Summer, 1992, pp.131-145.

Yapp.E.M, Islam and Islamism, *Middle Eastern Studies*, Vol.40, No.2, March 2004, pp. 161-182.

Zahid Mohammed, Medley Michael, Muslim Brotherhood in Egypt and Sudan, *Review of African Political Economy*, No.110, 2006, pp.693-708.